

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI HARRACH BÉLA

TARTALOMM

É R T E K E Z É S E K

NEUBAUER GYULA: A népesedés közgazdasági és politikai értékelése.....	301
VINCENZO LAI Feles művelés a szicíliai latifundiumok helyén.....	306
VAJNA VILMOS: Szociálpolitikai szempontok a kereskedelem érdek- képviselési szervezésében	313
VÍZY ANDRÁS: A szervezés jelentősége az új európai rendben...	317
PÁSZTI ISTVÁN: A munkáskamarák feladatai	320

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

A munka értékelése (<i>Vasvári Lajos</i>)	325
Magyar népi társadalomszervezés az új Európában (<i>Vizy András</i>).....	326
Gamma-élet (<i>Gyulai Elemér</i>)	327
A munkáspihező szervezésének kérdéséhez (<i>Kocsis Mihály</i>)	328

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

A Vörös kereszt Egyesületek Szövetségének működése	329
A házasságkötési kölcsönök Németországban	329
A munka időtartama és a nemzet háborús szükségletei Olaszországban.....	329
Az iparban alkalmazottak családi munkabére Olaszországban	330
Szociális gondozónők Olaszországban	330
A házinyúltenyésztés fejlesztése Olaszországban	330
Új muzulmán földműves falvak az olasz birodalomban	330
A háborús helyzettel kapcsolatos gazdasági rendszabályok Olaszország- ban	330
Kártérítés a háborús károkért Olaszországban	330
Az Oroszországnak átengedett román területek gazdasági értéke	330
Béremelési mozgalom Svájcban.....	331
A nők munkájának korlátozása Spanyolországban	331
Az orosz őstermelés kérdései	331

K Ö N Y V S Z E M L E

A Civiltá Fascista az új európai rendről (<i>Vizy András</i>) — <i>Luise Frankenstein: A nő szerepe az üzemi szociálpolitikában. Internationale Rundschau der Arbeit</i> ...	331-332
--	---------

SZOCIÁLIS SZEMLE

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1940. X. 1.

I. ÉVF. 8. SZÁM

A NÉPESEDÉS KÖZGAZDASÁGI ÉS POLITIKAI ÉRTÉKELÉSE

ÍRTA:

NEUBAUER GYULA

A népesedés alakulása elsősorban a születések és halálozások számának egymáshoz való viszonyától, másodsorban pedig a bel- és kivándorlástól függ. Éppen ezért a születési arányszám egymagában nem lehet mértékadó egy ország népességének szaporodására, mert magas születési arányszám ugyanilyen magas halálozási arányszámmal járhat együtt; ez volt a jellegzetes állapot hosszú évszázadokon keresztül. A múlt század nagy népszaporodása túlnyomórészt már csökkenő születési arányszám mellett ment végbe és a szaporodást a halálozási arányszámnak egyidejű, de még nagyobb esése idézte elő. Mindazok, akik a népszaporodás feltétlen hívei, elsősorban a születési arányszámra fordítják figyelmüket és a születések számának növelésére törekcsenek. Ezzel szemben *Malthusnak* és az ő szellemét híven megőrző követőinek mindig az volt az álláspontjuk, hogy a halálozások csökkentésére kell törekedni, mert szerintük az az ideális népesedéspolitika, amely mellett a népesség a legkisebb halálozás árán éri el a maga természetes és szükséges terjedelmét.

Európa népességének alakulását az egész fehér emberiségre jellemzőnek tekinthetjük. Ehhez képest pedig a fehér népesség eddigi alakulását négy korszakra oszthatjuk fel. Az első korszak a XVIII. század közepéig tartott és magas születési, valamint magas halálozási arányszám jellemezte, minélfogva a népesség általában stagnáló volt. A második korszak a XIX. század közepéig terjedt és magas születési arányszámból, valamint csökkenő halálozási arányszámból származó népszaporodással járt. A harmadik korszak belenyúlik a XX. századba és csökkenő születési, valamint még jobban csökkenő halá-

lozási arányszámból adódó népszaporodást ért el. Előrelátható volt, hogy ez az irányzat végül is oda vezet, hogy a halálozási arányszám csökkenése meglassul, mert hiszen mindenki meghal egyszer, aki megszületett, de nem ugyanilyen szükségképpen, hogy a születési arányszám esése is megálljon. Ez a helyzet mai korunkban, amikor azt látjuk, hogy a születési arányszám esése nagyobb, mint a halálozási arányszámé, sőt az utóbbi esése megáll, úgyhogy a népesség stagnálónvá válik, vagy éppen már csökkenhetik is és ezzel felkelti az elnéptelenedés aggodalmát. Ennek a félelemnek elsősorban a francia *Decugis* adott hangot, aki szerint a szociális haladás az összes civilizált népeknél nem csupán a születési arányszám csökkenését hozza magával az egész népességre vonatkozóan, hanem még egy fokozottabb kevesbedést is az elithez tartozó egyének számára. *Decugis* ezt a történelem egyik nagy törvényének nevezi. Azt mondja, hogy ez magyarázatot ad a civilizációk növekedésére és hanyatlására, amelyek meghalnak, mint a felsőbbrendű egyének fokozatos kipusztulásának áldozatai. Az elitnek ezt a kipusztulását már mások is megfigyelték és leírták, így *Hansen* a német városi polgárságra vonatkozóan, *Fahlbeck* pedig a svéd nemességről állapította meg, hogy a társadalomban való felemelkedés egyben az élethől kivezető út is. Az elitnek ez a pusztulása ellenben a múltban nem járt egy ország egész népességének hanyatlásával, mert feltörekvő új osztályok léptek a régié helyére és az egész népesség szaporodása pótolta egyes osztályok csökkent életerejét. Az egész emberiséget egynek véve ma sem lehet szó arról, mintha az emberiség szaporodása veszített volna erejéből, mert a fehér emberiség meglassult

szaporodását pótolja a színes népek számának növekedése. Egyes népeken belül ellenben és pedig éppen a fehér népeknél igaz, hogy a felsőbb osztályok elhalását az alsóbb néposztályok szaporodása már kezdi nem pótolni. Ez az igények általános növekedésével, különösen pedig a nők megváltozott társadalmi helyzetével magyarázható. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy ezek a népek, amelyeknek szaporodása stagnálni kezd, már olyan népsűrűséget értek el, amelytől a még erősen szaporodó népek messze vannak.

A népsűrűségben mutatkozó különbség figyelmeztethet minket arra, hogy azok a népek, amelyek szaporodása meglassult és így stagnáló népekké hajlanak, máris elérhettek egy olyan népekké, amelyet a rendelkezésre álló megélhetési lehetőségekhez képest túlnépekké lehet mondani, míg azok a népek, amelyek erős szaporodásuknál fogva egy túlnépesedésre hajló irányzatot követnek, a túlnépesedéstől, mint már elért állapottól, még távolabb leíjnak. A túlnépesedés, mint állapot, és a túlnépesedés, mint irányzat tehát két különböző dolog és csak azért, mert egy nép, illetve a nyugati fehér népek, a túlnépesedésre hajló irányzatot elvesztették, nem jelenti egyúttal azt is, hogy a túlnépesedés állapota rájuk vonatkozóan fenn nem állhat. Ez teszi érthetővé *Wicksell* nézetét, aki szerint Európa összes kultúrnépeinek lélekszáma a népesség optimumát meghaladja, úgyhogy szerinte a népjólét emelkedésének nem a népszaporodás, hanem a népesség számának csökkenése volna az eszköze. *Wicksell* ezt a nézetét a malthusi népesedésteóriából származtatja le s azt mondja, hogy mielőtt a népesség azt a pontot elérné, amelyen az élelmiszerek hiánya a további szaporodást teljesen megakadályozhatja, át kell haladnia egy olyan ponton, amelynél a létszám növelése önmagában nem lehetetlen ugyan, de csak a már elért jólétnek, vagy legalább is a jólét megnövelésének feláldozása árán vásárolható meg. Valóban azt kell tartanunk magáról a malthusi elméletéről, hogy annak háttérében egy hallgatóságos feltevés áll, tudniillik az, hogy a népesség a túlnépesedési irányzatával egy határt meghalad, amely határon a népességnek oly száma áll, mely a népesség eltartásához rendelkezésre álló élelmiszerek mennyiségének éppen megfelel. Ennek a népszámnak *Malthus* csak éppen nevet nem adott, de ennek a fogalomnak elképzelése nélkül tulajdonképpen túlnépesedés sincsen. Van tehát a társadalom minden állapotában a népességnek egy oly száma, amely a társadalom állapotának éppen megfelel s ezt a népszámot mai elnevezéssel másnak, mint a népesség optimumának nevezni nem lehet. *Malthus* az ettől az optimumtól való eltérést csakis egy irányban, nevezetesen a túlnépesedés irányában vizsgálta, mert csak ez látszott előtte gyakorlatinak. De ez sem változtathat azon a tényen, hogy az ő elmélete is

már lényegében a népesedés optimumának elmélete volt. Ha pedig arra gondolunk, hogy *Smith* *Adám* szerint a népesség legnagyobb osztályát alkotó munkásság népesedését a munkabér magassága szabályozza, még pedig úgy, hogy magas munkabér nyomában a szaporodás meggyorsul, alacsony munkabér nyomában pedig meglassabbodik, akkor itt már a népesedési optimumnak egy olyan felfogásával találkozunk, amelytől felfelé és lefelé is egyaránt lehetséges az eltérés és az optimumot mindkét esetben a munkabér megfelelő alakulásának hatása hozza létre. Népesedési optimum alatt, mai keletű meghatározása szerint pedig azt a népszámot értik, amely mellett a népesség fejenkénti vagy családonkénti reáljövedelme, vagyis a pénz vásárlóerejének figyelembevételével számított pénzjövedelme a legnagyobb, így mondja *Cair-Saunders* azt, hogy bármely országban bármily adott feltételek mellett túlgér lehet a népesség abban az értelemben, hogy amennyiben a népesség sűrűbb volna, átlagban mindenki jobb helyzetben volna, másrészt pedig lehetséges túlnagy népesedés abban az értelemben, hogy amennyiben kevesebben volnának, mindenki jobb helyzetben volna. A túlnépesedés érzékeltetésére *Harold Wright* arra a példára utal, hogy gondoljunk el egy meghatározott földterületen élő adott számú népességet, amelynek lába alatt a földterület összeszűkül. Ha a földterület eredetileg megfelelt a népesség számának, annál aránytalanabbnak kell ennek a népszámnak lennie, minél jobban zsugorodik össze a föld. Nem kell azt hinni, hogy ez a kép gyakorlatilag nem fordulhat elő, mert hiszen ez történt Magyarország megcsonkításával is, mivel a népesség nem abban az arányban kisebbedett, amilyen arányban a földterület zsugorodott. De ettől el is tekintve kétségtelen, hogy változatlan népszám alatt összeszűkülő földterület és változatlan földterületen szaporodó népesség között nincs lényegbeli különbség. Ha tehát változatlan kiterjedésű földterületen a népesség egyre jobban szaporodik, akkor még a földnek egyre jobb kihasználása mellett is be kell következnie egy olyan állapotnak, amikor a népesség száma a földterülethez képest aránytalanul nagygyá válik. Ezen a ponton beáll a túlnépesedés állapota még akkor is, ha a további népszaporodás megszűnik. Ennek a túlnépesedésnek legkétségtelenebb jele, illetve a túlnépesedésnek elkerülhetetlen következménye a népesség általános szegénysége, vagyis a nemzeti jövedelemből átlagosan egy családra eső hányadnak alacsony volta. Ha ez a népszám kisebb volna, az egy főre kiszámítható nemzeti jövedelemhányad nagyobb lenne.

A népesedésnek ez a közgazdasági jellegű megítélése az általános népjólétet tartja szem előtt. Nincs tekintettel egyes osztályok vagy népcsoportok különleges helyzetére és érdekeire. Megfelel annak a közgazdasági felfogásnak, amely a nemzetközi

érdekközösséget hirdette, amelyen belül minden nemzetnek egyaránt meg kell találnia a maga boldogulását a másik nemzet sérelme nélkül, mert az összesség érdeke előbbrevaló minden részérdeknél. Ha ellenben e kozmopolita álláspont helyett nemzeti álláspontra helyezkedünk, az abszolút helyett a relatívot és az egész helyett a részérdeket helyezük előtérbe, akkor a népesedés abszolút és kozmopolita értelemben vett irányzata viszonylagos jelentőségűvé és nemzetek közötti problémává lesz, azaz előtérbe lép a népesedés, mint politikai probléma. Ennek a politikai népesedési problémának előtérben már nem a gazdasági érdekközösség és a népesedési optimum gondolata áll, hanem az érdekellentét és a népességnek nagyobb politikai súlyt biztosító maximuma. Ha a fehér népek lélekszáma élettigényeik növekedése folytán csökken, a színes fajoké pedig alacsony élettigények mellett nő, ez nem maradhat hatástalanul a világpolitikai erőviszonyokra sem. Ezt a faji ellentétet Decugis mint a fehér faj sorskérdését fogja fel és a fajok települését a nyersanyagok és élelmiszerek termelőhelyeivel állítja párhuzamba. A színes fajok gazdasági riadása és iparosodása ugyanis azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a fehér népek elvesztik azokat a természetes erőforrásokat, amelyekből gazdasági felsőbbségük és magasabb kultúrájuk táplálkozott. Ha a színes fajok maguk dolgozzák fel nyersanyagaikat és maguk fogyasztják el élelmiszereiket, akkor a fehér népek fennmaradása már egyedül attól függhet, hogy meg tudják-e szerezni ezeket a nyersanyagokat és élelmiszereket a saját települési területükön.

A merkantilista államok voltak elsősorban azok, amelyek a népesedés maximumára törekedtek, mert azon a nézeten voltak, hogy a hatalmi politika céljainak a nagy népszám ad igazi nyomatékot. Annál sajtáságosabb, hogy a népesedés politikai elmélete, amely a közgazdasági népesedélmélet mellett helyt tudott volna állani, nem jött létre szinte a mai időkig. Pedig az előzmények nem hiányoztak hozzá és akármilyen különösen hangozzék is, a malthusi népesedélmélet készítette elő a talajt a politikai népesedélmélet számára is. Tudvalevően *Darwin* a természetes kiválasztásról és az állatfajok harcáról szóló tanaihoz az impulzust bevallottan a malthusi elméletből szerezte. *Herbert Spencer* számára az egyéneknek a létért való küzdelme és a jobb fennmaradása jelentette a társadalmi fejlődés útját. *Marx* szerint az osztályok harca, *Gumplovicz* szerint pedig az emberfajok harca tölti ki az emberiség történelmét. Mindezek az elméletek azonban nem váltak népesedélméletekké, ha mindjárt előkészítették a talajt a politikai népesedélmélet számára. Amikor Malthus népesedéstanában a pásztornépekről szólva azt mondja, hogy a társadalom oly állapotában, ahol rendszeren az erő ad megélhetést, mindenegyes

család erejét és fontosságát számától kapja, úgyszintén amikor elismeri, hogy a biztonság bizonyos foka talán szükségesebb, mint a föld gazdagsága, akkor a politikai népesedélmélet legfőbb alapgondolatait már maga megadta. Ugyancsak Malthus idézi *Franklin Benjáminnak* azokat a szavait, amelyek szerint a föld egész felszínét egy növény végig beborítaná, ha más növény nem volna és az egész földet ellepné egy nép, ha a földön más nép nem élne. Ez annak az igazságnak a felismerése, hogy a népesedés hatalmi kérdés is és így a nem szaporodó népek esetleg nem a maguk megélhetését könnyítik meg, hanem csak a szaporodók terjeszkedésének nyitják meg az utat. A politikai népesedélméletnek teljesebb kifejtését csak *Bálás Károlynak* nevéhez fűzhetjük. Ezt a népesedésről írt és 1905-ben kiadott munkájában találhatjuk meg.

A politikai népesedélmélet azzal, hogy a népesség maximális számára törekszik, természetesen túl akar lépni azon a határon, amelyet a népesedés közgazdasági optimuma von meg. Ha ez a közgazdasági értelemben vett túlnépesség más népet a helyéből kiszorítani nem tud, akkor ennek határozott közgazdasági hátrányai mutatkoznak, amit a politikai népesedélmélet általában nem szokott figyelembevenni. Bálás ellenben ezeknek a hátrányoknak kifejezést ad, vagyis a kérdés közgazdasági oldalát nem téveszti el szem elől. Így állapítja meg, hogy a népesség aránytalanul gyors szaporodása akkor, ha a szaporodás menetével a közgazdaság fejlődése lépést nem tart és így a népesség különböző osztályainak a fejlődő igényekhez mért szükségletkielégítése meg van nehezítve, szorult társadalmi helyzetet idéz elő s az életküzdelemnek megnehezédését erősen megérezteti az egyénnel. Elismeri Bálás, hogy a népességnek gondatlan s a véletlen szeszélyeire bízott gyors szaporodása számos társadalmi és közgazdasági bajnak, visszás állapotnak szülőoka s a népszűföldés bajait az egyén, a társadalom és a közgazdaság megsínyli. Ezek nyomában kiéleződnek a társadalmi érdekellentétek, a társadalmi úr egyre nagyobb lesz az egyes osztályok között, de a versengés nemcsak az egyes társadalmi osztályok között lesz kíméletlenebb, hanem az egyes nemzetek között is, mert a népesedés az egyes államokat expanzív gazdasági politikára utalja, ami elé az ellentétes érdekű nemzetek gördítenek akadályokat. Mindezek ellenére az Bálás nézete, hogy amíg a szaporodás az emberiségnek, vagy az emberiség nem dekadenciában levő részének általános áramlata, addig egy nemzetnek izolált szaporodáshiánya, illetve a többiekénél lassabb szaporodása reá nézve elmaradást, faji és nemzeti dekadenciát jelent, mert a többi, jobban szaporodó, nemzetek számbelileg föléje kerülnek, nyers erőre nézve erősebbekké lesznek és elragadják a népesedésben stagnáló nemzetétől még azokat a gazdasági

előnyöket is, amelyeket a népességének kevésbé gyors szaporodása és össze nem zsúfolódása következtében élvezett.

A túlnépesedés tehát közgazdasági hátrányokkal jár, de a szaporodásban való elmaradás a biztonság rovására megy. Ezért – Balás szerint – minél nagyobb embertömegeknek sorsát, megélhetési körülményeit vesszük vizsgálat alá, annál inkább politikai, hatalmi, nemzeti kérdésekké alakulnak át az ezekre a nagy tömegekre kiterjedő gazdasági kérdések. A fajok érdeke a létfenntartáson kívül az, hogy gazdasági és politikai tekintetben minél jelentősebbek legyenek, minél nagyobb és hatalmasabb államokat alkossanak, mert így a fajbélieknek léte, életexisztenciája sokkal inkább van biztosítva. A faj érdeke a politikai hatalom, a hódítás, a területfoglalás a másik faj rovására, mert a terület politikai és katonai meghódítását a gazdasági hódítás s ezt népmozgalom, áttelepítés, társadalmi megszállás követi. Minden nép és állam fizikai ereje népességének tömegén alapul s annál erősebb valamely faj és annál biztosabb a fennmaradása, bármily viszontagságok között s kedvezőtlen korszakok ellenére is, minél nagyobb területet népesít be és minél nagyobb a hozzátartozó népesség száma. Amíg tehát általános emberi és közgazdasági szempontból a túlságos népszaporodás és zsúfolódás gyakran közgazdaságellenes és káros, addig elvontan nemzeti és faji szempontból a minél erőteljesebb szaporodás a fontosabb érdek.

A politikai népesedélmélet ellen több kifogás tehető. Az első Malthusra vezethető vissza, aki utalt arra, hogy a politikusok annak láttára, hogy azok az államok, amelyek hatalmasak és gazdagok, csaknem mindig népesek is, az eredményt tévesen oknak tekintették és arra következtettek, hogy népességük volt gazdagságuk oka, ahelyett, hogy gazdagságukban látták volna valódi okát népességüknek, így amikor tudjuk, hogy Anglia népessége a XVIII. század közepén még csak hat és fél millió lélek volt (Skócia és Írország nélkül) s ez a népesség napjainkig, tehát közel két évszázad alatt a hatszorosára emelkedett, míg Európa népességének növekedése ez idő alatt négyszeres, az egész világ népességének növekedése pedig háromszoros volt, nem mondhatjuk, hogy a népszaporodásnak ezek a különbségei voltak a kialakult hatalmi viszonyok okai és a különböző gazdagság forrásai, hanem sokkal inkább helytálló a népesedést ok helyett okozatnak, következménynek tekinteni. A gazdagság és hatalom volt tulajdonképpen az, amely a nagyobb népszaporodást lehetővé tette, nem pedig megfordítva. De gondoljunk el a mai Angliát csupán hat és fél millió lakossal, akkor be kell látnunk, hogy Anglia gazdagságát és hatalmát mai népességének nagy csökkenése esetén nem tudná fenntartani. Amíg tehát a népeség önmagában nem lehet gazdagság, vagy akár

csak hatalom forrása, addig a népesség csökkenése meglévő gazdagságnak és hatalomnak is rovására mehet.

Hogy a népesség önmagában nem lehet gazdagság és hatalom forrása, azt a legjobban megmutathatja Kína és India példája. Így mondja Carr-Saunders azt, hogy e népek politikai és gazdasági gyengesége éppen túlnagy népszámuktól, túlságos népsűrűségükből származik. Ez a gyengeség terjeszkedésük vágyát és képességét is aláássa, mert a túlnépeség komoly foka alig egyeztethető össze egy terjeszkedési érzülettel. A túlnépeség ugyanis olyan belső gyengeséget hoz magával, amelynek meglétében egy nép alig tekintheti magát úgy, mint amely határai kiterjesztésére volna hivatva. Kínának 115 és Indiának 75 főnyi népsűrűsége négyzetkilométerenként sem politikai, sem gazdasági tekintetben nem erőnek, hanem csak tehetetlenségnek és nyomorúságnak forrása, mely meglévő földterületének megvédésére sem képesíti.

A népszaporodásnak mesterséges befolyásolása és irányítása nem járt még eddig seholsem tartós eredménnyel. A régi görögöknél a népesedés irányítása alatt még olyan beavatkozást értettek, amely esetenként a népesedés fokozására, esetenként pedig mérséklésére is törekszik. Így *Platón* azt ajánlotta, hogy a ki nem elégitő népszaporodást jutalmakkal kell fokozni, ha viszont a népesedés túlságba menne, akkor a túlnépeség elhelyezésére gyarmatokat kell szerezni. Ilyképp az ő államában mindig csak pontosan meghatározott számú polgárság élt volna. Ma ellenben a népesedés irányítását úgy szokás felfogni, hogy az csak a népesedés fokozására szolgálhat, sőt éppen azok az országok, amelyek túlnépeség miatt panaszkodnak, ugyanakkor a népesedés buzdítására törekcsenek és ugyanakkor, amikor túlnépeségüknek gyarmatokat követelnek, a népszaporodásra jutalmakat adnak. A politikai népesedélméletnek megfelelő gyakorlati magatartás tehát nem a népesség megfelelő elhelyezésére, hanem a nemzet politikai terjeszkedésére szolgáló eszközöket keresi és alkalmazza.

A verség, harc, hódítás céljaira szolgáló népesedés szolgáltatja a legsúlyosabb kifogást a politikai népesedélmélettel szemben. Ha a hatalmi célok szolgálatában túlhajtott népszaporodás állandósítja a nemzetközi feszültséget és a háborút úgyszólván a népek természetes és rendes érintkezési alakjává teszi, akkor a népesedési verseny az emberi kultúra és a civilizáció szempontjából komoly aggodalmakat kelthet. Ez indítja Balás Károlyt is arra, hogy a közérdekű gyermeklétszám nemzetközi szabályozásának lehetőségét ajánlja megfontolásra. Addig azonban, amíg a mindenkori hatalmi viszonyokat örökérvényűeknek elfogadni nem lehet s amíg a hatalom mindenkori haszonélvezői másokat a közös birtoklásból kizárhatnak, mindig lesznek nemzetek, ame-

lyek nemzedékeket hajlandók feláldozni azért, hogy egyenrangúságukat kivívják.

Ha terület és terület nem is képes egyenlő lélekszámnak megélhetést adni, mégis jellemző marad, hogy a világ 133 millió négyzetkilométernyi felületéből a világ kétezer milliónyi népességének felét kitevő világbíró népek kétharmadot birtokolnak és méginkább a javukra tolódik az arány, ha e népek közül csak az uralkodó nemzetet vesszük figyelembe, nem pedig a nekik alávetett népességet is. Ezt a különbséget érzékeltetheti valamelyest az a tény, hogy amíg Anglia népsűrűsége 263 volt négyzetkilométerenkint, az angol világbirodalom átlagos népsűrűsége csak 15-öt tett ki. Más természetű, de szintén kizáró jellegű területi uralmat gyakorolnak az Amerikai Egyesült Államok, amelyeknek átlagos népsűrűsége szintén csak 14 volt. A mai háborút megelőző időben a japánok, németek és olaszok, tehát az a három nemzet, amely legutóbb katonai és politikai szövetségre lépett egymással Berlinben, úgy szerepelt a nemzetközi vitában, mint a három nincsetlen nemzet, amely ki van rekesztve a világ javaiból. Kellő terület nélkül, nagy népsűrűséggel meglévő, túlnépesedésben leledző nemzeteknek számítottak, amit Japánnak 173-as, Németországnak 140-es és Olaszországnak 137-es népsűrűsége mutatott az 1930. évi adatok szerint. De amíg Japán népsűrűségét Mandzsúria 69-re, Olaszországát az északafrikai sivatagok birtoka 17-re szállította alá, Németország esetében még ez a mérséklés is hiányzott. Viszont Franciaország esetében az anyaország 76-os népsűrűségét a gyarmatbirodalom 9-re csökkentette.

Magyarország népsűrűsége 1910-ben a történelmi területen 64 fő volt. Tíz év multával az adagos népsűrűség 70 főre emelkedett volna. A trianoni Magyarországon az átlagos népsűrűség 1920-ban 86 fő volt, ami azt mutatja, hogy az ország legsűrűbben lakott részei maradtak meg, amelyeken lakók megélhetésének alapja nyilván nemcsak a megmaradt országterület volt, hanem az egész történelmi Magyarország. Ezt az úgyis meglévő aránytalanságot aztán a menekültek serege még tovább növelte. Az 1930. évi népszámlálás idején a trianoni (Magyarország átlagos népsűrűsége már 93 fő volt és joggal fel lehetett tenni, hogy 1940-re ez az átlagos népsűrűség már eléri a 100 főt is, ami aránytalanul magas egy túlnyomórésztben mégis csak mezőgazdasági foglalkozású országban. Nem kell másra gondolnunk összehasonlításképpen, mint arra, hogy a fejlett mezőgazdaságáról méltán híres és az angol piachoz kedvezően fekvő Dániának népsűrűsége csak 85 volt a mi 93-as népsűrűségünk idején. Közgazdasági szempontból tehát bizvást állítható, hogy I trianoni Magyarország mezőgazdasági jellegével és így átlagos népsűrűségével a túlnépeség tüneteit nutatta. Alátámasztható ez a megállapítás azzal a

másik ténnyel is, hogy nemzeti jövedelmünk aránytalanul alacsony volt, mert 9 milliós népességünknek 5 milliárd pengő körüli évi nemzeti jövedelme csak igen szerény átlagos nemzeti jövedelemhányadokat ad, ami messze elmarad a tőlünk nyugatra fekvő nemzetek átlagos nemzeti jövedelemhányadai mögött. Mindezeknél fogva a trianoni magyar területen a népesség számának emelése csak akkor lehetett volna indokolt, ha a nemzeti jövedelmet a népesség növekedésénél nagyobb arányban emelni lehetett volna. Másszóval a meglévő állapot a túlnépeség állapota volt. Másrésztől ellenben a születési és halálozási arányszámok irányzata arra vallott, hogy a túlnépeségnek ebből az állapotából nem egy további túlnépesedési irányzat indul ki, hanem a népesedés meglassabbodása, majd a népesség csökkenése. Azok tehát, akik nem az elért állapotra, hanem a további irányzatra függesztették tekintetüket, joggal adhattak kifejezést aggodalmuknak a népesség fenyegető csökkenése miatt egy olyan állapot közepette, amely voltaképpen a túlnépeség állapota volt.

A trianoni Magyarország területének népsűrűsége a történelmi Magyarországon belül 1910-ben 80 körül lehetett, az egész ország 64-es népsűrűségével szemben. A trianoni Magyarország 93-as népsűrűségének idején a visszatért magyar Felvidék népsűrűsége 86 volt, tehát ha figyelembe vesszük, hogy az előbbihez Budapest is hozzátartozik, elmondhatjuk, hogy a két terület népsűrűsége között nincs különbség. Már lényegesen kisebb a népsűrűség Kárpátalján és Erdélyben, mert az előbbi területen nem egészen 50, az utóbbin pedig nem sokkal több mint 55. El lehet tehát mondani, hogy népeltartó képesség szerint a trianoni Magyarország és a Felvidék között nincs különbség és ugyanígy nincs érdemleges különbség Kárpátalja és a visszatért Erdély között. Az új Magyarország átlagos népsűrűsége 85 körül van, ami az 1930. évi Dániáéval egyenlő, noha népeltartó képességben bizonyára nem értük el Dániát. Országunk meze gazdasági jellege még kifejezettebb, mint a trianoni Magyarországon volt és mai kisebb népsűrűségünk mellett is elmondhatjuk, hogy a túlnépeség állapotából nem kerültünk ki.

Ha azonban arra gondolunk, hogy a magyarság állandó harcban áll a Kárpátmedence birtokáért, amelyet a történelmi jog és a földrajzi egység alapján természetes életterének tekint, akkor azt kell mondanunk, hogy a mai magyar népesedést csak a politikai, hatalmi szempont szabhatja meg, vagyis a közgazdasági szempont javallta népességi optimum kedvéért nem lehet elejtenünk a népességmaximumra való törekvést. Kisebb kultúrájú és egyben kisebb igényű népekkel vagyunk körülveve, amelyek éppen ezért könnyebben érhetnek el nagyobb népesedést ugyanakkora területen, mint mi. Népeségünk min-

den visszaszorulását nyomon követné idegen népelemek beszivárgása a magyarság települési területére. Népsűrűségünket tehát egyáltalán nem csökkenthetnők, legfeljebb a magyarság részesedési arányát ebben a népsűrűségben. Viszont minden talpalatnyi helyet azonnal el kell foglalnunk, amelyet valamely idegen népelem pillanatnyilag üresen hagyna. Attól úgy sem kell tartani, hogy a népszaporodásra irányuló törekvésünk túlnagy eredménnyel járna, legfeljebb a már népességcsökkenésre hajló irányzatot lehet feltartóztatni. Másrészt azonban a túlnépesség tényéből származó feladatunkat sem lehet elhanyagolnunk és ez abban áll, hogy a nemzeti jövedelem emelésére kell törekedni, különösen pedig a nemzeti jövedelem arányosabb megoszlását kell elérni. Az aránytalan nemzeti jövedelemmegoszlás

mindenütt népesedési hátrány, de különösen hátrányos egy alacsony nemzeti jövedelmű országban, aminők mi is vagyunk. A politikai népesedéstudomány azon irányzatának, hogy a születések fokozására fordítja elsősorban figyelmét, nem szabad velünk elfeledtetnie a malthusi népesedéstudományt azt a nagy igazságát, hogy új életek sürgetése előtt a már meglévő életek megtartása a legelső feladat és a legkisebb halálozás árán kell elérnünk a népesség legnagyobb terjedelmét. Ez a legnagyobb terjedelem sem lehet több annál, ami természetes és szükséges, mert nem felesleges ismételt hangsúlyozni, hogy a nagy népesség önmagában nemcsak erő, hanem túlzott mértékben gyengeség forrása is lehet, amint azt Kína és India példája oly szemléletesen mutatja.

FELES MŰVELÉS A SZICÍLIAI LATIFUNDIUMOK HELYÉN

ÍRTA:

VINCENZO LAI

A Szociális Szemle örömmel közli Vincenzo Lai-nak, az ötmillió mezőgazdasági munkást egyesítő hatalmas olasz érdekképviseleti szerv, a Mezőgazdasági Munkások Fasiszta Konföderációja elnökének cikkét.

A közelmúltban kötötték meg az olasz mezőgazdaság országos munkaadói és munkásszervezetei a testületek minisztériumának hozzájárulásával a szicíliai latifundiumok betelepítésének körülményeit teljes részletességgel szabályozó szerződést. Mussolini legforradalmibb és legmerészebb, legmélyebb erkölcsi tartalmú és legemberibb irányelvei nyertek ezzel az eseménnyel jellegzetesen fasiszta megvalósulást. A háború ellenére is jelentősen előrehaladt gazdasági újjárendezési munkálatokhoz most a gazdaság-társadalmi célok megvalósításának eszköze csatlakozott: a telepesek és a telepítésre igénybevett föld tartós és termékeny kapcsolatának szerződése. Ez a nagyjelentőségű munkaszerződés világosan bizonyítja, hogy a hatásában századokra kiható háború sem tudja teljesen igénybevenni a fasiszta Itália kimeríthetetlen erőforrásait; a szociális igazság és a nemzeti erőforrások, elsősorban a föld teljesítőképességének megnövelése érdekében kifejtett munka változatlanul tovább folyik.

A földek birtoklásának és hasznosításának problémáit, a gazdasági irányítás, a vetésforgók, az üzemek felszerelésének kérdéseit, a munkaviszony időtartamát, a telepesek javadalmazását, a talajjavítási munkálatokat, az ipari növények termelési prémiumait, a költségek fedezetét és a régi nagy gazdasági egységek felszámolását a szicíliai lati-

fundiumok átalakításáról szóló törvény (1940 január 2.) és annak lelkiismeretes végrehajtása megoldotta.¹

Ezek előrebocsátása után ismerjük meg a szerződés legfontosabb rendelkezéseit. (A szerződés szövegét bő kivonatban a cikk végén közöljük. Szerk.) Az 1. §. megállapítja, hogy a szerződés kötelező „a szicíliai latifundiumok betelepítése során alkotott összes kisbirtok-egységeken”. Ez azt jelenti, hogy más munkaszerződési formát a telepítés folyamán nem lehet alkalmazni. Hiszen különben a szerződés a gyakorlatban szükségszerűen elveszítené igazi jelentőségét. Egységesen kezelik tehát a szicíliai latifundiumok betelepítése érdekében alkotott összes kisbirtokegységeket.

Különös fontossága van a szerződésben a telepes munkaviszony időtartamáról és a juttatott birtokegységen a telepes által végzett talajjavításokról” szóló rendelkezéseknek. Tulajdonképpen különleges talajjavító-telepítési szerződésről van itt szó, amelynek kettős célja: a föld termőképességének igen erőteljes fokozása és a lehető legjobb és legméltányosabb gazdasági-szociális elbánás biztosítása a telepes részére. Teljesen fölösleges bővebben meg-

¹ A szicíliai földreform gazdasági és társadalmi jelentőségével a Szociális Szemle 1940 évi 1. számában foglalkoztunk. (Szerkesztő.)

² Talajjavításon (miglioria) általában az üzem értékét növelő munkákat (fásítás, szőlőtelepítés stb.) is kell értenünk.

(Szerk.)

emlékezni arról, mennyire káros hatású lenne az egyre fejlődő telepesgazdaságok életére a rövidlejáratú szerződés és a végzett beruházások áldozatainak el nem ismerése. Rövidéletű szerződéses kötöttség esetén a telepesnek egyáltalán nem érdeke talajjavítási munkák végzése. Nem érdeke különösen olyan munkálatok elvégzése, amelyeknek hasznát csak a szerződés lejáta után látná, ha ezek értékét nem ismerik el kellőképpen. Ezek a körülmények szükségképpen mozdulatlanságra, vagy visszafejlődésre kárhoznának a mezőgazdaságot. A szerződés természetéből adódó esetleges káros lehetőségek kiküszöbölése alkotja tehát a szicíliai talajjavító-telepítési szerződés első érdemét.

A tulajdonos és a telepes között kötött szerződés legrövidebb időtartama 18 év. Ennek az időszaknak első nyolc éve a megindulás ideje, amely a tulajdonos és telepes részéről egyaránt a gazdasági berendezkedés, felszerelés és talajjavítások tőkével és munkával történő elősegítését kívánja meg. A fennmaradó tíz év a normális gazdálkodás ideje. Erre az időre a környezet adottságaihoz és a munka különös jelentőségéhez mérten a feles művelési szerződések általánosan alkalmazott szabályai irányadók.

A talajjavítási munkálatokat illetően a legkényesebb kérdést, hasznosságuk és előnyeik megítélésének kérdését már a törvényhozás rendezte. A talajjavítási munkálatokat az érdekelt felek véleményétől függetlenül feltétlenül végre kell hajtani. Ennek a kötelezettségnek a törvény külön szerv – a Szicíliai Latifundiumok Betelepítésének Intézménye – útján szerez érvényt. Ez a szerv a maga hatáskörében a talajjavítások végrehajtására alkalmatlan birtokosok behelyettesítéséről is gondoskodhatik. A véghezvitt talajjavítások ellenértékének megállapítási módozatai maradtak csupán még tisztázatlanul. Ezt a kérdést a szerződés 20. §-a szabályozza.

Nem szükségtelen hangsúlyoznunk, hogy az ellenszolgáltatások megállapítása a megfelelő munkáknál kifizetett napszámbérek mértékénél jóval alacsonyabb kulcs alapján történik és megfizetésük meglehetősen könnyű. A talajjavítási munkálatok megállapított ellenértékének csupán felét kell évenként a gazdasági év végén kiegyenlíteni, másik felét 3%-os kamattal hitelként kezelik és a szerződés lejártával, vagy a 18. év végén fizetik ki. A latifundiumok megszüntetésének nagy szociális és történelmi jelentőségétől áthatva, a munka a lehető legkonkrétebb és leghatékonyabb módon adja közreműködését, a változás által elérendő eredmény előmozdítására.

Az átalakítási munkálatok jelentőségét aláhúzza a 31. §. is, amely élesen rávilágít a tulajdonosok és telepesek közötti viszony nagy termelésfejlesztő jelentőségére. A szindikális szervezetekre hárul annak a mértéknek megállapítása, amelyen túl ipari növények termelése esetén a telepeseket külön jutalmak illetik

meg, míg a gyümölcsösök telepítése, mennyiségi és minőségi feljavítása terén szerzett érdemeket a telepesek közötti verseny útján jutalmazzák.

A szerződés világosan meghatározza a szerződő felek kötelezettségeit, amelyek az őket illető jogok logikus és szükségszerű előfeltételei. A telepes köteleessége lényegében, hogy a latifundium termelő átalakításához szükséges munkaerőt adja, míg a tulajdonos ingatlan és ingó tőkéjének, valamint szakértelmének és irányító képességének rendelkezésre bocsátásával járul hozzá „a több és jobb termelést” szolgáló munka eredményességének biztosításához, „a fasiszta korporatív állam által a termelőkre rótt köteleességek szellemében”. A birtokosok feladata tehát „saját birtokaik betelepítése telepes kisüzemi egységek alkotása és ezeken telepescsaládok földhözköltése által”. A latifundium-kérdés megoldásának nagy szociális jelentősége – a Mussolini-törvény szellemében – éppen ebben a tényben jelentkezik: a föld és a munka között szilárd és termékeny kapcsolat megteremtésében.

Ilyen módon a fasiszta forradalom érdeméből elenyészik a munkát és tulajdont Szicília nemes földjén hosszú időn át egymástól élesen elválasztó válaszfal és a tulajdon tudatosan vállalja, hogy létalapja a munkával való teljes szolidaritás. A fasiszta értelemben vett tulajdont felelősségérzet és szolidaritástudat hatja át, nem zárkozik többé önmagába és nem érzéketlen a munka és a termelés követelményeivel szemben. Ezzel, az ilyen értelemben vett, termelő és szociális tulajdonnal lehet megállapítani tisztán és határozottan a munka együttműködésének körülményeit. A fasiszta eszmék jegyében az „egyeséges, az egyesek jólétét és a nemzet hatalmát szolgáló” (a munkaalkotmány második kijelentése) termelés valóságában a tulajdon és a munka egyesülnek, együtt haladnak előre egymással nem ellentétes, hanem jogos érdekeik érvényesítése útján a nemzet magasabbrendű céljainak szolgálatában.

A szicíliai latifundiumokon az üzemértéknövelő telepes-gazdálkodást szabályozó kollektív szerződés:

Az általános talajjavítási munkák: útépítések, vízlevezető- és öntözőcsatornák, telepesházak, kutak stb. megépítése után a szicíliai latifundiumok felszámolásának hatalmas munkája elérkezett legdöntőbb állomásához. A kisemberek birtokhoz juttatásához. Szicíliaiban is, mint az olasz telepítésekénél általában, a földet először feles művelésre adják át a kisembereknek. A tulajdonbajuttatás a jövő gondja; annak módozatairól későbbi kollektív szerződések fognak intézkedni. A szerződés, amelyet csaknem teljes egészében (csupán a magyar közönséget egyáltalán nem érdeklő részletkérdések lefordítását mellőztük) közlünk, mindenesetre a földbirtokpolitikai problémák iránt oly fogékony magyar közönség részéről különös érdeklődésre tarthat számot. Meg kell még jegyeznünk, hogy a szerződést kötő felek az olasz mezőgazdasági munkások és munkaadók fasiszta szindikális szervezetei.

1. §. Ez a szerződés, amely az 1940 január 2-i törvényben szabályozott különleges jogviszonyokat rendezi, Szicília összes megyéiben érvényes és minden olyan telepes birtokon alkalmazandó, amely a szicíliai nagybirtokokon folyó telepítés során keletkezett. E szerződés

időbeli hatálya 3 évre terjed és három-három évi időtartamra hallgatólagosan meghosszabbítottnak tekintendő, kivéve, ha azt a szerződő felek valamelyike a törvényben meghatározott módon, a lejárat előtt legalább hat hónappal fel nem mondja.

2. §. A tulajdonos és a telepes között létesült jogviszony a szicíliai nagybirtokok átalakításánál keletkező kisüzemek művelésére és feljavítására vonatkozik. Az egyéni szerződést a tulajdonos vagy megbízottja köti írásban a telepecsalád fejével. Az írásbeli okiratot négy példányban kell kiállítani; egy-egy példány jut a szerződő feleknek, kettő pedig az illetékes szindikális szervezeteknek. Az okiratban többek közt fel kell tüntetni a telepecsalád összetételét. Hogy ennek a szerződésnek a határozmányai minél jobban hozzáidomulhassanak az egyes birtoktestek sajátjaihoz, a szerződő felek szabadon vehetnek be kiegészítő pontozatokat a telepítési okiratba, ezek azonban semmisség terhe mellett nem lehetnek ellentétben a jelen szerződés szabályaival.

3. §. Az egyéni szerződések tartama 18 év. Az egyéni szerződésekkel alapított kapcsolatok két folytatólagos és meg nem szakítható periódusban folyik le:

- Egy 8 évre terjedő bevezető időszakban, amely annak a gazdasági évnék az elejével kezdődik, amelyben a telepest birtokba bocsátják,
- Egy folytatólagos rendes művelési időszakban, amely nem lehet 10 évnél rövidebb.

Ha a telepecsaládot nem bocsátják birtokba annak az évnék szeptember elsejétől számított egy éven belül, amely évnék a telepesbirtok keletkezett, az egyéni szerződés bevezető időszaka annyi évvel rövidül meg, ahány év eltelt a birtok megszerzése óta.

4. §. Az egyéni szerződést a tulajdonos köti a telepecsalád fejével. (Tulajdonoson a magyar fordításban a hasznobérlőt, örökobérlőt és hasznobérlvezőt is kell értenünk. Szerk.)

Telepesnek nevezzük egy egész családi életközösség fejét. A családot a családfő, mint kizárólagos szerződéstköti, hallgatólagosan és visszavonhatatlanul megbízott, általános meghatalmazott képviseli bíróságok előtt és azokon kívül, mindazokban az ügyekben, amelyek a telepecgazdaságot érintik. A telepecsalád a családfőből, feleségéből, felmenőiből, leszármazóiból, oldalági rokonainból és mindazon más rokonokból áll, akik állandóan résztvesznek a telepecgazdaság munkájában és fel vannak véve a telepítési okiratba. Azok a kötelezettségek, amelyeket a telepes elvállalt, minden, akár különös, akár általános utódlással helyébe lépett jogutódját köti, akár élők közötti jogügylettel, akár öröklés útján jött létre a változás. A tulajdonos vagy képviselője minden, a gazdaságra vonatkozó kérdésben a telepecsalád fejével tárgyal és a családfő ügyletei egyetemlegesen kötelezik a család minden egyes tagját a tulajdonossal szemben.

5. §. A birtok művelési rendszerének főbb vonalában igazodnia kell azokhoz a tervekhez, amelyeket a szicíliai nagybirtokon megvalósítandó telepítés irányítására a törvény által kirendelt szervek jóváhagynak.

A kiutalt birtok nagyságának arányban kell állania a telepecsalád nagyságával olyan módon, hogy minden dolgozó egységre legfeljebb 4 hektáryi területnek kell jutnia. A dolgozó egységek az alábbiak szerint számítottak:

18-60 év közötti férfi 1 egész dolgozó egység.
15-18 év közti fiú 0,70, 14-15 év között ifjú 0,50, 12-14 év közötti fiú 0,30, 60 évnél idősebb férfi 0,70, 18-50 év közötti nő 0,40, 15-18 év közötti leány 0,25 és 12-15 év közötti leány 0,15 dolgozó egységet jelent.

6. §. Ha a tulajdonos felmond a telepesnek, vagy a telepes a tulajdonosnak, a felmondás az egész telepecsaládra vonatkozik. Ha a felek valamelyike bebizonyítani tudni véli azt, hogy a felmondás a szerződéses kötelezettségek alóli kibúvás végett vagy olyan más okból történt, amely ellentétben áll a fasiszta szindikalizmus alapelveiből folyó együttműködés szellemével, jogorvoslattal fordulhat a Kerületi Szindikális Testülethez, amely az ő képviselőjére hivatott. A jogorvoslat iránti kérelmet a felmondás kézhezvételétől számított 15 napon belül kell előterjeszteni. Ha az illetékes testület a panaszt meg-

okoltnak találja, értesíti a másik fél képviselőjére hivatott szindikális testületet és mind a két testületnek közösen kötelessége döntenie 20 napon belül. Az ítélet a nem vétkes fél részére kártérítést is állapíthat meg.

7. §. Az egyéni szerződés rendes lejáratára előtt is felbontható súlyos indokok fennforgása, vagy olyan tények bekövetkezése esetében, amelyeket a szerződés továbbfolytatásával nem lehet összeegyeztetni. A szerződés időelőtti felbontása kétféleképpen történhetik.

A) Felbontás előzetes értesítés után. A felbontás e módjának többek között a következő esetekben van helye:

A telepes hibájából:

- A megosztandó termények illetéktelen eladása és az állatállománynak ismételt a tulajdonos beleegyezése nélkül, harmadik személyek javára történt munkáltatása esetében;
- ha kiderül, hogy a telepecsalád képtelen a ráháruló talajjavítási munkálatokat, az előírt állattenyésztést és más művelési feladatokat elvégezni;
- szokásszerű hanyagság és felületesség a munkálatok elvégzésében, ha emiatt a telepes ismételt figyelmeztetésben részesült.

A tulajdonos hibájából:

- ha nem gondoskodott kötelességszerűen az élő és holt felszerelésről;
- ha nem gondoskodott azokról az üzemértéknövelő munkálatokról szükséges eszközökről, amelyeket neki kell megszereznie;
- ha nem tett eleget e szerződés 18. §-ában foglalt előlekezési kötelességének.

B) Azonnali szerződésbontás esetei többek között a következők:

- ha a telepes megtagadja azoknak a javítási munkálatoknak az elvégzését, amelyekre köteles,
- ha erőszakos cselekményeket követ el;
- ha elhagyja a telepecsaládot vagy elvonja annak munkaerőjét a birtokról;
- ha szándékosan vagy vétkes gondatlanságból veszélyezteti a birtok állagát, a terményt vagy az állatállományt;
- ha vétkesen elvonja a megosztás alá eső, az állatállomány élelmezésére szolgáló vagy a javításra rendelt terményeket.

A határozathozatal az illetékes bíróság hatáskörébe tartozik, amennyiben a szindikális testület előzetes eljárása és a törvény alapján az egyéni szerződésekből keletkezett viták elintézésére hivatott békéltető eljárás nem járt sikerrel. A telepes számlájának lezárása és esetleges követeléseinek kiegyenlítése a birtok visszabocsátása után egy hónapon belül kell, hogy megtörténjen. Ha a számla lezárásával kapcsolatban valamelyik fél kártérítési igényt vél támaszthatni, kérheti, hogy a másik fél esetleges hitelesség terhére a károk fedezésére elégséges összeg valamelyik banknál letétbe helyeztessék. Annak a félnek nyújtott hitel felett, akitől a kártérítést követelik, a kárigény elintézéséig az illetékes szindikális testület jogosult rendelkezni.

8. §. A telepes halála esetében családtagjai lépnek a telepesi szerződésből eredő jogaiba és kötelezettségeibe, feltéve, ha a birtok megművelésére képeseknek bizonyulnak és hajlandók a művelést közvetlenül elvégezni. Egyik közülük, akit a család kijelöl és a tulajdonos elfogad, lép a tulajdonossal viszonyba az elhalt családfő helyt tt. Ha ezek a feltételek nem forognak fenn, a szerződés felbontandó.

9. §. A gazdaság irányítása a tulajdonos joga, aki azt akár személyesen, akár meghatalmazottai útján gyakorolhatja; eközben azonban tartania kell magát a helyes földművelési módszerekhez, azokhoz a kötelezettségekhez, amelyeket a fasiszta testületi Ellam a termelőkre hárít és külcncsen a? okhoz az ele írásokhoz, tmeletktt az 1940 január 2-i törvény 1. szakasza tartalmaz. A tulajdonos jogosult azoknak az üzemértéknövelő munkálatoknak minőségét és mennyiségét, valamint megvalósításuk módjait meghatározni, amelyeket a telepesnek évenként el kell végeznie. A tulajdonos állapítja meg ezenkívül a

birtok művelésének mikéntjét, – mit, hol és hogyan kell termelni – az állattenyésztésnek és minden más, a termeléssel kapcsolatos munkának a menetét. Mint a telepesbirtok intézője, köteles az egyébként a telepes birtokában maradó telepeskönyvecskébe időszerinti sorrendben bevezetni az összes említésreméltó adatokat, a tartozik és követel oldalon egyaránt, az idő és az ok megjelölésével. Jogában áll ezenkívül a telepes véleményének meghallgatása után mindkettőjükre előnyös szerződéseket kötni, továbbá azokat a terményeket értékesíteni, amelyek a telepescsalád bőven számított szükségleteinek fedezésére nem szükségesek, hanem megosztandók és közösen eladandók.

Minden, pénzügyi vonatkozású és a telepesbirtokot is érintő kérdésben a jó családapa gondosságával tartozik eljárni. A telepes kötelessége, hogy a tulajdonos irányelveinek megfelelően vezesse és irányítsa a család munkálkodását a legnagyobb munkateljesítmény és a birtok minél nagyobb és minél jobbminőségű termelése érdekében.

10. §. A tulajdonos biztosítja:

a) egy lakóházzal és tartozékaival felszerelt kisbirtok használatát. A lakóházon és tartozékain értendő: a konyhán kívül legalább három szobát magában foglaló lakóház, istálló, egy vagy két pajta, tornác, trágyagödör, baromfi-, birka- és disznóól. A kisbirtokot el kell látni iható vízzel akár forrás, akár kút vagy ciszterna segítségével. Ha ez a víz elégtelennek bizonyulna, a tulajdonosnak saját költségén be kell szereznie víztárolókat, amelyek segítségével a telepes a birtok eszközeivel, ilyenek hiányában a tulajdonos által rendelkezésre bocsátandó eszközökkel a vizet telkére szállíthatja. Ha a távolság, amelyről a vizet szállítani kell, két km-nél hosszabb, a költségeket a felek méltányosan megosztják. A fent körülírt telepesháznak a telepescsalád kizárólagos használatára kell szolgálnia. Az ingatlan és alkatrészeit a higiénia és a használat rendes állapotában kell fenntartani.

b) az élő és holt felszerelést, ennek a szerződésnek n. és 12. szakaszaiban foglaltaknak megfelelően. A telepescsalád biztosítja:

a) a birtok rendes megműveléséhez szükségelt minden munka elvégzését, azzal a céllal, hogy a birtok a lehető legtöbbet az elérhető legjobb minőségben termeljen; b) a telepítési tervben előírt üzemértéknövelő munkálatokhoz szükségelt minden munka elvégzését. Ennek az üzemértéknövelő munkának fokozatosan meg kell valósulnia és pedig kizárólag a telepescsalád munkájának igénybevételével; ha előre nem látható akadályok okozta kivételes körülmények megakadályozzák az értéknövelő munkálatok tervszerű megvalósítását, a felek az illetékes hatóságoknál kérhetik az értéknövelő terveknek a kivételes körülményekhez leendő alkalmazását; c) az árkoknak és dűloutaknak a karbantartására szükséges munkálatok elvégzését; d) az élő felszerelésnek és a kisebb eszközöknek szolgáltatását – amennyiben azt a következő szakaszok a telepescsalád kötelességévé teszik.

11. §. A kisbirtok műveléséhez és a tenyésztéshez szükséges egész marha- és loállományt a tulajdonos köteles szolgáltatni anélkül, hogy ezért a telepestől bármi megtérítést kívánhatna. Az állatállomány létszámának a Földművelésügyi Minisztérium által közzétett irányelveknek kell megfelelnie. A telepes tulajdoni részesedése az élő felszerelésben a (bevezető időszakra következő) rendes gazdálkodási időszak elejével kezdődik. A tulajdoni részesedés nem veszi kezdetét akkor, ha a birtok nincs olyan állapotban, hogy a telepesnek méltányos hasznót tudjon biztosítani. Ha a birtok ebbeli körülményei és állapota tárgyában nézeteltérés van a tulajdonos és a telepes között, a két szerződő szindikális testület dönt^{h)} a szicíliai nagybirtok telepítési intézetének szakvélemény alapján. Ha a telepesnek egy vagy több lova (szamar vagy öszvére) van, ezeket az élő felszerelés keretében birtok megművelésére kell használnia. Szabadságában a azonban, lovait családja rendes szükségleteinek kielégítésére használni. A telepes lovainak értéke után – javak értékét a rendes vásári áron számítva – a tulajdonosnak 4% kamatmegtérítést kell a telepes részére

fizetni. Ha a telepesnek szekere és lószerszáma is van, ezekre a fenti rendelkezések szintén alkalmazandók. A bevezető időszak lejárta előtt a szerződő szindikális testületeknek meg kell találniuk a módját annak, hogyan hidalják át méltányosan a bevezető időszakra – amikor az egész élő felszerelést a tulajdonosnak kell szállítania – a rendes gazdálkodás időszakára való áttérést, amikor is felerészben a telepesnek kell az élő felszerelést biztosítania.

12. §. A kisbirtok holt felszerelése minden körülmények között annak tulajdona marad, aki azt a birtokba beruházta, ezek a tárgyak elidegeníthetetlenek és az árak bármilyen változása esetén miattuk a telepes sem kárt nem szenvedhet, sem rajtuk hasznót nem követelhet. A gazdálkodás első három évében a szénát és szalmát a tulajdonos köteles adni, a továbbiakban pedig – ha a birtok a szükségelt szalmát és szénát nem teremné meg – a hiányzó mennyiséget a tulajdonos szerzi be és a beszerzés költségeit a telepesrel közösen viseli.

13. §. A tulajdonos köteles:

a) a telepest birtokba bocsátani;
b) a birtoknak és tartozékainak szabad és háborítatlan használatát biztosítani;
c) a birtokot termelőképes állapotban fenntartani és a bevezető időszak alatt azokat a javítási munkálatokat elvégeztetni, amelyekre a törvény és jelen szerződés értelmében köteles;
d) kamatmentesen előlegezni azokat az Összegeket, amelyek évközben a műveléshez szükségesek, továbbá – de csak a bevezető időszak alatt – azokat az összegeket is, amelyeket a családi munkaerő pótlására a telepesnek esetleg ki kellett napszamosok részére fizetnie;
e) a 17., 18. és 20. szakaszokban foglalt előlegeket megadni;
f) a földadót és pótdadót, valamint a 15. §. szerint ráháruló egyéb közszolgáltatásokat fizetni.

A telepescsalád köteles:

a) együttműködni a tulajdonossal a legnagyobbmértvű és legjobbminőségű termelés céljából;
b) állandóan a birtokon lakni;
c) a 20. szakaszban foglalt feltételek mellett megvalósítani a tulajdonos által előírt üzemértéknövelő munkákat;
d) megőrizni és megóvni a birtokot és minden tartozékát, gondoskodni a ház, az istállók és alkatrészeik tisztaságáról.

(Közelebbről meghatározva, köteles a telepescsalád a dűloutakat jó állapotban fenntartani, – ideértve az ingyenes kavicsszállítást is, amennyiben nem kell 6 km-nél távolabbról fuvarozni – különösen hegyvidéken karbantartani az esővíz levezetésére szolgáló árkokat, köteles üzemben tartani a legeltetéshez esetleg szükségelt kerítéseket, öntözni a növényeket, kicserélni a szőlőtökéket – amelyeknek beszerzése viszont a tulajdonos feladata. Köteles továbbá minden kárt helyreállítani, amelyet saját hibájával okozott, minden kárról – akárki hibájából is állott legyen elő – a tulajdonost azonnal értesíteni stb.)

e) a birtokot észszerűen és a tulajdonos irányítása szerint megművelni, a terményeket és költségeket a szerződés határozmányai szerint elosztani és a termelés kockázatait egyforma mértékben viselni;
f) a birtok rendes megműveléséhez szükséges kézimunkáról, akkor is, ha máshonnan kell azt megszereznie, a családi munkaerő elégtelensége esetén – minden körülmények között gondoskodni;
g) az állatállományban beállott szaporodást, elhullást és betegséget azonnal jelenteni;

10 kilométeres körzeten belül ingyenesen a birtokra szállítani minden a talajjavításhoz, az épületek karbantartásához és a telepescsalád szociális és higiénikus előnyét szolgáló más tevékenységhez szükséges eszközöket, gépeket és nyersanyagot;
a birtok rendes megművelésére szolgáló eszközöket ingyen szállítani, az esetleges költségek felerészben terhelik;

k) a fel- és lerakodást is beleértve, az eladott terményeket ingyenesen a vasúti állomásra vagy a vevő raktárába szállítani, feltéve, ha nem kell 10 km-nél hosszabb - távolságra fuvarozni; ezen a távolságon felül a tulajdonos kilométerenként – és pedig külön az oda- és külön a visszajövetelért – 0*70 lírát térít meg a telepesnek.

14. §. Felerészben a tulajdonost, felerészben a telepest terhelik mindazok a költségek és kiadások, amelyeket a birtok rendes megművelése tesz szükségessé. (Vetőmagbeszerzés, trágyázás, műtrágya, állattenyésztés, takarmány- és alombeszerzés, peimetezések stb.) Ugyancsak felerészben terhelik a feleket a mezőgazdasági gépek, szállító- és egyéb eszközök és berendezések karbantartásával és javításával járó kiadások is. Kizárólag a tulajdonost terhelik azok a kiadások, amelyek a birtok állagára vagy értékének emelésére alkalmas beruházásokra vonatkoznak. Kizárólag a telepest terhelik azok a kiadások, amelyeket - a családi munkaerő elégtelensége esetén - idegen kézimunkások fizetésére fordított.

Az öntözésre fordított kiadások – amennyiben az öntözőberendezések állandó jellegűek (közcsatornázás), a feleket fele-fele részben terhelik.

15. §. Mind a bevezető időszak, mind pedig az azt követő rendes gazdálkodás időszaka alatt az adók, a biztosítások és a különféle egyéb közszolgáltatások a felek között a következőképpen oszlanak meg:

Kizárólag a tulajdonost terhelik: 1. mindenféle vagyonadó és illeték, 2. a vízszabályozási társulatnak fizetendő évi szolgáltatások, 3. az általa kötött tűzbiztosítási díjak.

Kizárólag a telepest terhelik: 1. a földművelés jövedelmét terhelő adók, 2. a családi adó és azok az adók, amelyek a telepescsalád tulajdonába tartozó értékekre vonatkoznak, 3. az utadó és a telepes kizárólagos használatára szolgáló járművekre kirótt adók.

Egyenlő arányban terhelik a feleket: 1. az állatállományt terhelő minden adó, 2. a közlekedési adó, 3. a jégkár, villámcsapás és más természeti szerencsétlenség elleni biztosítási díjak, beleértve az állathullás elleni biztosítás díjait, 4. az őstermelésben előforduló balesetek elleni biztosítás díj i.

Ugyancsak felerészben terhelik a feleket a növényvédelmi társulatoknak fizetendő szolgáltatások és a különféle szociális és betegségi biztosítási díjak.

Ha valamelyik fél vonakodnék nem kötelező biztosítást kötni, a másiknak jogában áll egyedül megkötni azt – de csak a saját terméshányadára.

16. §. Tilos a telepesnek az élő vagy holt felszerelést kikölcsönözni, harmadik személyek részére fuvar, szántást vagy bármely más állati vagy emberi munkát végezni – kivéve a szokásos kölcsönös munkát birtok és birtok között és kivéve azt az esetet is, ha a tulajdonos kifejezetten hozzájárulását adja.

Az állatállományt és a szállítóeszközöket a telepes kizárólag a saját maga és családja szükségleteire használhatja.

17. §. A föld minden terménye, a mezőgazdasági ipar és az állattenyésztés minden terméke és haszna a tulajdonost és a telepest fele-fele részben illeti. A telepesnek mint tulajdonostársnak feladata a termények megőrzése. Az őt illető felerész tulajdonát a megosztással szerzi meg. Az aratási munkálatokat a telepes csak a tulajdonos engedélyével kezdheti meg. A megosztásnak ellenkező megállapodás hiányában a felek jelenlétében magán a birtokon kell természetben megtörténnie. Azokat a termékeket, – így különösen az ipari készítményeket - amelyeket természetben nem lehet megosztani, a tulajdonos értékesíti a telepes véleményének meghallgatása után. Ilyen esetben a befolyt vételárat kell megfizetni. Elraktározható és későbbi időpontban feldolgozható terményekre nézve a tulajdonost elővételi jog illeti meg. A vételárat a felek kölcsönös egyetkedéssel állapítják meg a mindenkor piaci ár alapján. Ha az ilyen elraktározható áruk elraktározása vagy feldolgozása későbbi közös értékesítés céljából történik, a telepes résztvesz az esetleges áremelkedés vagy süllyedés okozta nyereség vagy veszteség kockázatában. Minden – bokros vagy fás – növény

rendes nyesése útján nyert tűzifa felerészben illeti a feleket. Az egyéb faanyag a tulajdonosé és a telepes köteles a kivágást és a fűrészelést a tuskók fejében, vagy a gallyak feléért elvégezni. Ha a telepes tűzifaszükségletét nem tudná a fák és bokrok nyesése, a száraz gallyak gyűjtése és az elszáradt növények és bokrok kivágása útján fedezni, a tulajdonos köteles neki annyi faanyagot szolgáltatni, amennyire háztartásának szüksége van.

18. §. A tulajdonos a gazdasági év végéig kamatmentesen köteles előlegezni mindazokat az összegeket, amelyek az év folyamán a birtok megművelésére, a szállításokra, a gépek karbantartására és javítására, műtrágyaanyagok és vetőmag beszerzésére stb. szükségesek. Ha feltétlenül szükséges, köteles előlegezni azokat az összegeket is, amelyek a telepes és családja életének fenntartására nélkülözhetetlenek. Ha a termés az időjárás mostohaasága vagy más természeti és egyéb elháríthatatlan oknál fogva nem elégséges, a telepes és családja élelmézésére, a tulajdonos köteles a szükséges élelmet még akkor is, ha csak vásárlás útján tudná beszerezni, a telepescsalád részére biztosítani. A tulajdonosnak ez a kötelessége akkor válik esedékessé, ha a telepescsalád készletei kimerülnek és tart az új termés betakarításáig. Az élelmiszert részletekben kell a tulajdonosnak a család rendelkezésére bocsátania és pedig oly mértékben, hogy a család minden egyes tagjára évi négy métermáza búza jusson. Az adott termények árát az elszámoláskor a nagykereskedői áron kell számítani. Ha az évi elszámoláskor a telepes adósnak mutatkozik, a tulajdonosaik jegében áll a termények elosztásakor a telepes részének csökkentésével saját magának annyi többletet juttatni, amennyi a telepes tartozását kiegyenlíti. A telepescsalád személyes szükségletének fedezésére szolgáló terménymennyiséget azonban feltétlenül meg kell hagynia.

19. §. Függetlenül attól, hogy kihatározzon-e a felek a birtokból egy bizonyos területet közös hasznára megművelendő zöldségeskert céljára, a telepesnek háza szomszédságában és az ő kizárólagos használatára a tulajdonos köteles biztosítani egy dolgozó egységenként 150 négyzetméter, legfeljebb azonban 750 négyzetméter kiterjedésű területet zöldségeskert céljára, amely kertből kell fedezni a telepes és családja személyes szükségleteit. Ennek a zöldségeskertnek a megművelése kizárólag a telepes költségén történik, a szükséges trágyát azonban a közös trágyagödörből veheti a telepes. Ha a tulajdonos nem szándékozik a telepesrel közösen baromfitenyésztéssel foglalkozni, a telepes jogosult saját hasznára és költségére a következő baromfiállományt tartani:

a) a telepesbirtok minden hektárja után két tyúkot j

b) két pár házinyulát és azok szaporulatát és annyi csirkét, amennyit két tyúk évenként kikölt.

Ha ellenben a tulajdonos a telepesrel közös számlára kíván baromfitenyésztést folytatni, az erről szóló megállapodást az illetékes szindikális testületek részvételével kell megkötniök. Ilyen esetben is megmarad azonban a telepesnek az az el nem vonható joga, hogy a fenti keretek között kizárólag a saját részére is tartson baromfit. (Legalább is a gazdálkodás első, bevezető időszakában.) Ha a felek közösen folytatnak sertésenyésztést, a hasznot és a költségeket is meg kell felezni. A bevezető időszakban azonban a telepes ezenkívül saját kizárólagos hasznára és költségére is tarthat egy disznót. Ugyancsak tarthat egy disznót saját magának a telepes a rendes gazdálkodás idejében, ha a tulajdonos nem hajlandó a közös sertésenyésztésre. Juhtenyésztést közös számlára kell folytatni.

A telepes ezenkívül saját használatára tarthat egy kecskét és annak etetésére igénybeveheti a birtok szénatermését. Köteles azonban a kecske őrzéséről gondoskodni, hogy az a vetésekben kárt ne tegyen. A telepesnek gondoskodnia kell továbbá arról, hogy saját baromfitenyésztése túlzott mértékben el ne vonja a család munkaerejét a birtok gondos megműveléséhez elengedhetetlen egyéb munkáktól és végül arról is, hogy a baromfitenyésztést a vetések és a függő termés legmesszebbmenő kíméletével folytassák. Ezért a baromfiállományt a mezőgazdasági termények vetése, vagy ültetése, beérése és aratása vagy leszedése alatt megfelelően elkerített helyen kell tartani, a házinyulak pedig csak ketrecekben, vagy a tulajdonos.

által a telepes rendelkezésére bocsátott más megfelelő helyiségben tenyészthetők. Fennmarad a szindikális tesztületeknek az a joga, hogy megfelelő megállapodásokkal előmozdítsák a telepesek között a szicíliai selyemhernyó tenyésztését.

20. §. Az üzemértéknövelő beruházások költségei a tulajdonost terhelik. Ilyenek: épületek, utak, vízvezetékek építése vagy javítása, vízlevezető csatornák ásása, talajjavítás, beleértve a kövek kihordását a földkről és a bozót kiirtása, a birtoktestek bekerítése, szőlő, olajfa, mandulafa, általában gyümölcsfák, szélvédő fasorok, sövények stb. ültetése. A telepecsalád kötelessége, amint azt a 10. §. meghatározza, a rendes mezőgazdasági munkákon kívül a talajrendezéssel, a birtoktestek bekerítésével, sövények, szélvédő fasorok ültetésével járó összes munkák elvégzése is.

Az alább meghatározott módon megtérítés jár a telepesnek a következő munkákért: talajrendezés, a birtoktestek bekerítése, sövények és szélvédő fasorok ültetése, szőlő telepítése és megmunkálása három évig, manduláé hat évig, olajfáé n évig, egyéb gyümölcsfák ültetése és ápolása a termővéfejlődés idejéig. Az üzem értékét növelő munkákért járó ellenszolgáltatást a hasonló munkákért a megyében fizetett megállapított napszámberékek megfelelően kell kiszámítani és az így nyert összegeket csökkenteni kell 10 százalékkal. A további 20 százalékkal csökkentett évi végösszeg felét évenként a gazdasági év végén kell kifizetni a telepes részére, másik felét a szerződési viszony megszűnésekor, vagy a 18. év végén lejárá 3 százalékos kamatozó hitelként kell kezelni.

Abban az esetben, ha a fentemlített üzemértéknövelő munkákat állami hozzájárulás segítségével végzik el, a hozzájárulás összegét 55 százalékban a tulajdonos, 45 százalékban a telepes kapja. A telepes számára az üzemértéknövelő munkák elvégzéséért járó kifizetésre kerülő összegeket évenként, a számadások lezárásával kell megállapítani. A telepesek a részükre járó összegekből kiadásaik fedezésére évközben is felvehetnek. A számítások megkönnyítése céljából az ültetési munkákat egy-egy tételben lehet szerepeltetni a növények számának, fajtájának, az ültetés és ápolás módjának feltüntetésével és ugyancsak egy-egy tételben a talajrendezéssel, kövektől való megtisztítással, bozótkiirtással, bekerítéssel, sövények és szélvédők ültetésével járó munkákat sajátos természetű feltüntetés mellett. A költségmegtérítési tételek megállapításában résztvehetnek a szindikális szervezetek is. A létrejött megállapodásokat a szindikális szervezetek tudomására kell hozni. A telepesnek végre kell hajtania mindazokat a talajfeltérési, karózási és növényápolási munkákat, amelyek a növény termőképesség fejlesztéséhez szükségesek. Az ültetvények és a szükséges karók, eszközök stb. beszerzése a tulajdonost terheli. A tulajdonost terheli ezenkívül az ültetéshez szükséges trágya beszerzése és a további trágyázás költsége szőlő esetén három, mandulafa esetén hat, olajfa esetén 11 éven át, a többi gyümölcsfákat illetően a termővéfejlődés idejéig. Ugyanezen a határokon belül a tulajdonost terhelik a permetezőanyagok költségei is. Ha oltatlan szőlőt telepítettek, az oltóanyag költsége a tulajdonost terheli. Az oltással járó összes munkákat a telepesnek kell elvégeznie. Az ültetés és gondozás munkáin kívül a telepes feladata a növények teljes karbantartása azután is, hogy * termőképessé válta, beleértve a jelen szerződés alapján a tulajdonos által meghatározott időben és módon történő szüretelést, a termékek, szőlő- és faápoláshoz szükséges anyagok szállítását.

Amíg a növények termőképessé nem fejlődnek, a kiszáradt vagy bármilyen módon elpusztult ültetvényeket pótolni kell; ebből a célból a tulajdonos anyagot, a telepes munkát köteles szolgáltatni. A szőlő ültetése után három, mandulafa ültetése után hat, olajfa ültetése után tizenegy évre, egyéb gyümölcsök esetén a termőképesség fejlődés idejéig elérkezte után a trágyázási és permetezőanyagok költségeit a szerződő felek között meg kell felezni. A telepesnek, ahol ez lehetséges, a tulajdonos által meghatározott helyen a szőlő tartóanyagának biztosítása céljából nádaszt kell telepítenie; a szükséges dugványokról a tulajdonosnak kell gondoskodnia.

A netán fölösleges nád eladásából befolyó jövedelmet meg kell felezni.

21. §. Az elpusztult növények évi pótlása nem tekintendő üzemértéknövelő munkának; a telepesnek fogantatásán kell a szükséges munkát, a tulajdonos viszont a csemetékét köteles szolgáltatni. A telepes mindenesetre nem kötelezhető az elültetett növények 5 százalékán felüli évi veszteségek pótlására.

22. §. Ha a telepes saját hibájából vagy gondatlanságából részben vagy egészben nem végzi el kellő időben és a szükséges szorgalommal a reá váro munkákat, a tulajdonos a telepes terhére napszámokkal végeztesheti el a kifogásolt vagy nem teljesített munkát. A tulajdonos ilyen esetben tartozik a telepest a következményekre figyelmeztetni és egyben saját szindikális szervezetének jelentést tenni, amely azonnal értesítést küld a munkások szindikális szervezetének. A tulajdonos a figyelmeztetéstől számított 7 nap múlva szerezhet a fentemlített rólócn jogainak érvényt, ha addig a telepes mulasztásának pótlásáról nem gondoskodott. Szüreti, aratási munkák esetén a határidő két nap

23. §. A szerződő felek a telepesviszonnal kapcsolatos minden tartozásának és követelésének az üzem könyvvezetésén kívül a telepeskönyvecskében is szerepeltetni kell. A telepeskönyvecskét két példányban a tulajdonos vezeti, az egyik példányt a maga, a másikat a telepes részére. Azok a tulajdonosok, akik szabályszerű könyvelést vezetnek, csak a telepes könyvecskéjének kitöltésére kötelezettek. A gazdasági év bezárásával mindkét könyvecske végösszegét mindkét szerződő félnek keltezővel ellátva alá kell írnia annak jelöl, hogy az azokbn foglaltakat elfogadja. A végösszegek kiszámításánál bármthik fél ígém beveheti szindikális szervezete segítségét. A telepeskönyvecskének ezenkívül a telepesnek átadott leltári készleteket is fel kell tüntetnie. A telepesnek a könyvecskét meg kell őriznie és a megtörtént műveletek bejegyezhetése céljából időnként a tulajdonosnak át kell adnia.

A telepeskönyvecskékben szabályszerűen keresztülvitt és egymásai megegyező bejegyzéseket mindkét fél hitelesnek tekinti és érvényüket csak tárgyi tévedés esetén vonhatja kétségbe. A jóváhagyást jelentő aláírások a bejegyzések végérvényes hitelesítését jelentik s ezeket csak bebizonyított tárgyi tévedések, kihagyások vagy szerződésszegések esetén lehet megváltoztatni. A gazdasági év lezárásakor végösszegként szerepelt tartozásokat és követeléseket az új év számadásainak első tételeként a könyvecskékben át kell vezetni. A szerződő feleknek jogukban áll követeléseik behajtását törvényes garsaciakkal biztosítani, kivéve azt az esetet, ha a hitelező fél törvényellenes vagy nem igazolható cselekedettel a másiknak kárt okozott. A szerződő felek tartozásai és követeléseit után a gazdasági év lezárától kezdődően 3 százalék kamatot kell számítani.

A bejegyzések keresztülvitele céljából a könyvecske beszolgáltatásának a telepes részéről történő megtagadása vagy a bejegyzések eszközölésének a tulajdonos részéről történő elutasítása a szerződéses kötelezettség nem teljesítésének súlyos esete. A szerződő szindikális szervezeteknek jogukban áll a könyvecskékbe betekinteni abból a célból, hogy a jelen szerződés és az egyéni telepes-szerződés előírásaim k betartása felől meggyőződést szerezzenek. Ellenőrzés megejtése céljából valahányszor szükségesnek tartják, megkívánhatják a könyvecskék bemutatását. A zárszámadás megejtésekor a telepes követelheti a neki járó tartozás kifizetését vagy átvezetetheti azt a következő gazdasági évre. A követelést azután az év folyamán részben vagy egészben felveheti.

24. §. A telepesviszony kezdetével a tulajdonos átadja a telepesüzemet. Az átadás a telek, a talaj művelési állapota, a hozzátartozó berendezések, fák, élő és holt leltári tárgyak számbavételével és megállapításával történik.

A telepesviszony megszűnté vagy a birtokból távozás esetén a telepes a tulajdonosnak a birtokot a maga részéről visszaadni köteles. A visszaszolgáltatásnak ki kell terjednie:

a) a telekre, a telepesházra és melléképületeire; ezeket a normális elhasználódás vagy erőhatalom okozta rongálás leszámításával ugyanolyan állapotban kell visszaadni, amilyenben az átadás idején voltak;

b) a birtokon talált régi ültetésű fákra az átadáskor kapott mennyiségben és minőségben, az új telepítésekre és ültetésekre. Nem kell számításba venni a kiöregedett vagy kiszáradt és a tulajdonos engedélyével kivágott fákat. Az élő leltári tárgyak (állatok) átadása érték szerint történik, azaz az egyes állatok a helyi piaci áraknak megfelelő értékének megállapítása alapján. A holt leltári tárgyak átadása minőség, súly, szám és mennyiség feltüntetésével történik. Félreérthetetlenül meg kell állapítani: a rétek kiterjedését, minőségét és termőképességét, a szerzőmokat, gépeket, járműveket, szénát, alocsalmát, karókat, vashuzalokat, trágyát, vetőmagot és mindazt a telekhez tartozó készletet, amelynek átadását a tulajdonos elhatározza. Az élő és holt leltári tárgyakról részletes lejtromot készítenek: az árak feltüntetésével az élő és a mennyiség és minőség feltüntetésével a holt leltári tárgyakat illetően. Ezt a lejtromot a becslők írják alá.

A holt leltári tárgyak listája a szerződés egész idején változatlan marad, kivéve a három következő esetet:

1. új tárgyak vásárlása a telepesüzem számára a tulajdonos részéről;

2. használhatatlanná vált tárgyak vagy dolgok kiküszöbölése;

3. a holt leltári tárgyaknak a telek kiterjedésében beállott változásokkal kapcsolatos növelése vagy csökkentése.

A készletek visszaszolgáltatása az átadásra nézve megállapított módok és eljárás szerint történik.

A holt leltári készletek visszaszolgáltatásánál nem jöhetnek számításba:

1. a tulajdonos hozzájárulása nélkül a birtokra hozott holt leltári tárgyak;

2. a tulajdonos tudta nélkül felhalmozott nem istálló eredetű trágya;

3. a nem megfelelően kezelt és az utasításnak vagy az előző években gyakorolt eljárásnak nem megfelelően felhasznált, a földekre kihordott trágya;

4. az üzem szokásos vetésforgójával ellentétben elvetett takarmánytermő területek;

5. a főlegesen felhalmozott takarmánykészletek. A telep átadásakor kapott mennyiséget meghaladó készleteket sem a birtokról elvinni, sem elfelezni nem lehet, hanem a piaci áraknak megfelelően meg kell becsülni és a becserkék fele összegét a telepes javára kell írni.

Ugyanígy a hiányzó készletek becserkékét is meg kell állapítani és fele összegük erejéig a telepest meg kell terhelni.

25. §. A birtokból távozó és birtokbalépő telepesek közötti viszonyt későbbi megyei kiegészítő szerződések fogják szabályozni. Előre megállapítást nyer azonban, hogy a távozó telepesnek jogában áll a gazdasági év egész termésének begyűjtése.

26. §. Ha a felek a telepesüzem átadását vagy a visszaszolgáltatást, illetve a készletek értékelését illetően megegyeznek nem tudnak, közösen választott szakértő, vagy mindegyikük saját szakértője szolgálatait veheti igénybe.

27. §. A telepes a neki juttatott gazdasági üzemegeységet kifejezetten saját személyére kapja, következésképpen másra csak a tulajdonos írásbeli hozzájárulása esetén ruházhatja át, vagy ha a 8. §-ban említett körülmény forog fenn.

28. §. A telepeseket a minden megyében a Fasiszt a) Mezőgazdasági Munkások Megyei Uniói által évenként összeállított és a Fasiszta Mezőgazdák Megyei Unióina rendelkezésére bocsátott névsorokból az alább következő b) eljárás szerint választják ki. A telepes-névsorba való felvételt minden községben a helyi közigazgatás vezetőjéből (podesta), a párttitkárból, illetve a két mezőgazdasági szindikális szervezet képviselőiből álló bizottság gyakorolja. A telepeseknek a megye egyik községéből a másikba való áthelyezése ügyében a főispánból, a megyei párttitkárból, a mezőgazdasági munkások megyei uniója titkárból, a mezőgazdák megyei uniója elnökéből, a megyei

mezőgazdasági felügyelőből, a korporatív felügyelőből és a telepítési szervezet egy képviselőjéből álló bizottság határoz.

Az egyik megyéből a másikba való átköltözés ügyében a Belső Vándorlások Kormánybiztossága képviselőjének elnöklete alatt ülésező hattagú bizottság dönt. A névsoroknak minden egyes telepest illetően a következő adatokat kell tartalmazniok:

a) a család egészének felsorolása minden egyes családtagot illetően az esetleges fasiszta párttagság régisége, vagy a frontharcos, rokkant minőség felemlítésével;

b) a család birtokában lévő esetleges élő és holt leltári készletek;

c) azoknak az üzemeknek felemlítése, amelyeknél a család tagjai az utolsó öt évben alkalmazást nyertek, az ott művelt földek kiterjedésének és az alkalmazott művelési módoknak megjelölése;

d) a családtagok szakképzettségére vonatkozó adatok, különös tekintettel arra, hogy értenek-e a szőlőtelepítéshez és a gyümölcsfák gondozásához, nemkülönbön az állattenyésztéshez.

A telepest a tulajdonos választja ki. Egyenlő körülmények fennforgása esetén a birtoka közelében lakó családokat kell előnyben részesíteni.

29. §. A birtok tulajdonjogának vagy haszonélvezetének bármilyen címen történő átruházása esetén a telepes-szerződés nem szűnik meg és az új tulajdonossal, vagy haszonélvezővel szemben változatlanul érvényben marad. Tulajdonátruházás esetén a telepes tartozásai és követelesei az új tulajdonosra szállnak át.

30. §. A szerződő felek követeléseit a másik fél hitelezőinek követeléseivel szemben elsőbbséget élveznek és le nem foglalhatók.

31. §. A szindikális szervezetek feladata megyei kiegészítő szerződések útján annak a mértéknek megállapítása, amelyen túl ipari növények termelése esetén a telepeseket külön prémiumok illetik meg. A prémiumok összegeit ugyancsak a kiegészítő szerződések szabják meg. A termelés ilyenformán megállapított mértékeit kétévénként felül kell vizsgálni és szükség esetén az elért tökéletesítések és technikai javítások figyelembevételével az üzemek változott termelési képességéhez kell alkalmazni. Nem jogosít prémiumra a megállapított mértéket meghaladó termelés, ha különösképpen termékeny, a tulajdonos által már előzetesen minden szükségességgel felszerelt birtok érdeme, vagy ha a terméseredmény az időjárási viszonyok következtében az illető vidéken általánosan a normálisnál jelentősen kedvezőbb volt. Azokat a telepeseket, akik a fajgyümölcsstermelés terén akár a fák gondozását, akár a mennyiségi vagy minőségi terméseredményt illetően kitüntették magukat, községi versenyek útján jutalmazzák. Ezeknek a jutalmaknak biztosítására minden fajgyümölcsösrel rendelkező tulajdonos évenként gyümölcsöse jövedelmének külön megyei kiegészítő szerződésekben megállapított százalékát bocsátja rendelkezésre.

32. §. Azokat a jutalmakat és díjakat, amelyeket a tulajdonos megyei vagy országos kiállításokon, versenyeken olyan termékekkel vagy tenyészállatokkal nyert el, amelyeknek előállításában a telepes is tőkéjével vagy munkájával, vagy csak munkájával résztvett, meg kell felelni.

33. §. A szerződéses kötelezettségen túl a tulajdonos javára a telken vagy a birtok más telepesüzemében a telepesbirtokhoz tartozó állatokkal teljesített munkák ellenértékének kiegyenlítése a következőképpen történik:

szarvasmarhákkal végzett munkák esetén igánként és szállítási tételként a 60 százalékkal növelt szokásos napszárba;

lóval, öszvérrel, vagy számmal végzett munkák esetén a 30 százalékkal növelt rendes napszárba jár a telepesnek.

34. §. Ha a telepesüzem megművelése kiterjedésénél fogva meghaladja a telepescsalád munkateljesítő-képességét, a tulajdonos a telepescsalád birtokbajuttatásakor a család munkateljesítő-képességét meghaladó területet a telepesüzemből kihatítja és a törvény értelmében más munkásoknak juttatja.

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMPONTOK A KERESKEDELEM ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEZÉSÉBEN

ÍRTA:

VAJNA VILMOS

Egységes nemzeti szellem megteremtéséhez széles alapokon nyugvó, tervszerű szervező és nevelő munka szükséges. A nemzet jövőjét munkáló szerveknek az egyes rész-munkaterületeket előrelátóan úgy kell megszervezniük, hogy ezek között a kooperáció állandóan a legteljesebb mértékben biztosítva legyen. A társadalom új életformáiban dolgozó erők ma már legázolják azokat, akik a kor követelte munkatempót valamilyen okból nem tudják tartani s azok a termelési ágak is lassan lemaradnak a többi mögött, amelyek nem ismerik fel azt, hogy az általuk termelt értékeknek elsősorban az egyetemes nemzeti érdekeket kell szolgálniuk. Amint a német és az olasz példák is mutatják, egy nemzet nagy munkateljesítményekre csak nagy áldozatok árán képes. Nagy áldozatokat hozni azonban csak akkor tud, ha egyrészt mindenegybes tagja egyformán átérzi az áldozatok szükségességét, másrészt belátja azt, hogy minden erőfeszítés, minden többletmunka a nemzettest minden tagjának egyként előnyére válik. Ezt az áldozatosságot, ezt a többletmunkát viszont csak akkor lehet elvárni, ha a dolgozók között a munka- és versenyfeltételek olyan módon szabályoztatnak, hogy az egyformán elvégzett munka egyforma eredmények lehetőségét biztosítja e dolgozók számára.

Érdekes, hogy a magyar törvényhozás aránylag korán felismerte a közösségi gondolatnak ezt a nagy teljesítményekre képesítő erejét s az egyes hivatáságak szervezését e gondolat jegyében kezdte el. Gondolunk itt elsősorban az 1884 évi XVII. tc.-re; ez az ipartestületek felállítását rendelte el (később ezt a törvénycikket korszerűen módosították), továbbá a mezőgazdasági kamarák felállításáról intézkedő 1920 évi XVIII. tc.-re. Ez utóbbi kényszertársuláson alapuló mezőgazdasági érdekképviseleti szerv megalkotásával a magyar törvényhozás megelőzte a nyugateurópai államokat is. Csak éppen az egyik legfontosabb termelő ág, a *kereskedelem* maradt ki a hasonló szabályozásból, ama liberális felfogás alapján, hogy a kereskedelem szabadipar, amit mindenki ott és úgy űzhet, ahol és amint az illetőnek tetszik. Ennek a felfogásnak hátrányait igen sok tekintetben, legfőképpen pedig a keresztény magyar elem gazdasági elmaradottsága tekintetében ma lehet leginkább érezni. A kereskedelemnek ugyanis mai napig a kereskedelmi és iparkamara az egyetlen olyan

érdekképviselete, amely elvileg az egész kereskedőtársadalmat magába tömöríti. Azonban csak elvileg, mert a kamarák területe olyan nagy, hogy a tagok a kamarákkal a közvetlen kapcsolatot alig, vagy egyáltalán nem tudják fenntartani. Szüksége mutatkozik tehát egy olyan szervezetnek, amely ezt a hivatáscsoportot is *kötelezően* foglalja egységes szervezetekbe. Ezek az említett közvetlen kapcsolatokra építve, a kereskedők egyetemes érdekeit - gazdasági, kulturális és társadalmi tekintetben is - hivatásszerűen oly módon képviseljék, hogy az egyéni érdeket az egyetemes nemzeti érdekekkel mindenkor összhangba lehessen hozni.

Ezeket az elveket, továbbá a kereskedelemre nevelés nagyjelentőségű reformját hivatott megvalósítani az a rendkívül fontos törvénytervezet, amelyet a kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter „*a kereskedelem képesítéshez kötéséről, a kereskedők személyzetéről, a kereskedelmi testületekről és ezek országos központjáról*” az elmúlt évben dolgozott ki. A törvénytervezetet a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara hivatalos lapja közölte.¹

A negyvenhárom szakaszból álló előadói tervezet hét fejezetre oszlik. Az első a törvény hatályát; a második a kereskedés gyakorlásának feltételeit állapítja meg; a harmadik a vásári vándorkereskedést szabályozza; a negyedik a kereskedtanoncokra és segédekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza; az ötödik kereskedelmi testületek felállítását; a hatodik a kereskedelmi testületek országos központjának felállítását rendeli el; végül a hetedik fejezet büntető rendelkezéseket tartalmaz.

Az előadói tervezet főbb intézkedései a következők: A törvény bizonyos kivételekkel minden kereskedőre vonatkozik. Kereskedés gyakorlására iparjogosítványt csak az kaphat, aki az iparüzésnek az ipari törvényekben megállapított feltételein felül igazolja, hogy a jelen törvényben megállapított szak-képzettséggel rendelkezik. Jogi személyek a szak-képzettséget az üzlet vezetésére alkalmazott üzletvezető személyében kötelesek igazolni.

A kereskedés gyakorlásához szükséges szak-képzettség segédlevéllel és munkakönyvvel igazolandó. Előbbi az eltöltött tanoncidőt, valamint iskolalátogatást, utóbbi azt igazolja, hogy a segéd szakbavágó üzletben, szakbavágó munkát végzett. A szakbavágó munka elvégzésére hosszabb-rövidebb időtartamot állapít meg. Azoknak, akik magasabb

¹ *Kamarai Közlöny* 1939 augusztus 1.

iskolai képzettséggel vagy az ipartörvényben előírt szakképzettséggel rendelkeznek, akik rokon kereskedelmi szakmára akarna áttérni, rövidebb kereskedősegédi minőségben eltöltött szakmai gyakorlatot ír elő az előadói tervezet. A korábban szerzett jogokat a tervezet tiszteletben tartja.

Fontos intézkedés a vásári vándorkereskedés engedélyhez kötése. A kiadható vásári vándorkereskedési iparengedélyek számát a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter rendelettel állapítja meg (zártszám). Külföldi állampolgár vásári vándorkereskedés gyakorlására nem kaphat iparengedélyt.

A kereskedők képzésére igen nagy gondot fordít a tervezet. Kereskedőnek vállalatában tizen-nyolcadik évét be nem töltött egyént csak tanszerződés alapján, mint kereskedőtanoncot szabad foglalkoztatnia. Tanoncként és segédként is csak olyan egyént szabad alkalmazni, aki valamely középiskola vagy a polgári iskola négy osztályát sikerrel elvégezte. A kereskedőtanonc tanideje két évnél rövidebb és három évnél hosszabb nem lehet. Kivételt tesznek a magasabb iskolai képzettséggel rendelkezők, akiknek tanideje rövidebb. Fontos az az intézkedés, hogy a tanoncot tizenhatodik életévének betöltése előtt áruk házhozszállítására alkalmazni nem szabad, s azután is csak az üzlethelyiség nyitvatartásának ideje alatt és naponta legfeljebb két órán át. A tanonc a próbaidő kitöltése után díjazandó, s a munkabért már a tanszerződésben kell megállapítani. A kereskedőtanoncot munkaadója a tanidő befejezésének napjától számított hat hónapon át kereskedőcégedként köteles fizetéssel alkalmazni.

Kereskedő vállalatában csak munkakönyvvél rendelkező egyént alkalmazhat. Kereskedősegédi munkakönyvet az nyerhet, aki a törvényben meghatározott képzettséget megszerezte, vagy akinek szerzett jogai az előírt módon igazolhatók. Kifutói, küldőnci boltiszolgai minőségben csak tizennyolcadik életévét betöltött egyént alkalmazható.

A kényszertársuláson alapuló kereskedelmi testületekről a tervezet úgy intézkedik, hogy ezeknek szervezetét abban a mértékben, amilyenben azt a viszonyok lehetővé teszik, de legkésőbb öt év alatt ki kell építeni úgy, hogy minden kereskedő valamely testületnek kötelékébe tartozzék. Kereskedelmi testület alakításához szükséges, hogy annak Budapesten 100, a vidéken legalább 200 tagja legyen. Budapesten kereskedelmi szakmák vagy ezek csoportjai szerint kell a kereskedelmi testületeket megalkotni. Vidéken a képesítéshez kötött kereskedést űző valamennyi kereskedőt ugyanegy kereskedelmi testületbe kell egyesíteni. A kereskedelmi testületek feladatára és szervezetére vonatkozólag az ipartestületekről szóló 1932: VIII. törvénycikknek vonatkozó szakaszai alkalmazandók, azzal az eltéréssel, hogy a kereskedelmi testületeknek csak keres-

kedők lehetnek a tagjai és hogy az ott megjelölt teendőket és feladatokat, amelyeket iparosok tekintetében az ipartestületek látnak el, kereskedők tekintetében a kereskedelmi testületeknek kell ellátniok.

A kereskedelmi testületek szervezetének kiépítése után meg kell alakítani a kereskedelmi testületek országos központját. Ez a kereskedelmi testületeknek és az ezekben tömörült kereskedőknek közös szerve. A kereskedelmi testületek országos központjának feladata a kereskedők egyetemes érdekeinek gondozása, nevezetesen: a kereskedők érdekeinek figyelése és az érdekeiket érintő törvények és rendeletek esetleg szükséges módosítására, valamint kiegészítésére irányuló javaslatok megtétele; a kereskedők érdekében szükséges új törvények és rendeletek előkészítésének javaslatbahozása; a kereskedőket érintő törvénytervezeteknek és rendelettervezeteknek tanulmányozása és véleményezése; a kereskedést érintő kérdésekben az illetékes miniszterek felhívására vélemény adása; a kereskedők gazdasági helyzetének tanulmányozása, a gazdasági helyzetük és jólétük emelésére szolgáló intézmények létesítésének kezdeményezése; közreműködés mindazon intézmények feladatainak ellátásában, amelyek tekintetében ezt kötelességévé teszi a törvény vagy rendelet; a kereskedelmi testületek szakszerű és egyetemes irányítása, önkormányzatuk érintése nélkül; a kereskedelmi testületektől eléje terjesztett ügyek tárgyalása és a kereskedelmi testületek támogatása feladataik ellátásában; a szakirodalom támogatása. A kereskedelmi és iparkamaráknak a fennálló törvényeken és kormányrendeleteken alapuló működési köre érintetlenül marad.

Az előadói tervezethez eddig nyilvánosan csak az OMKE, a kereskedők legnagyobb szabad érdekképviselete szolt hozzá, mégpedig elutasítóan. A Vidéki Kereskedelmi Testületek VIII. országos értekezletén egy előadás hangzott el, amely feltehetőleg az OMKE hivatalos állásfoglalása volt.¹ Az előadás gondolatmenete röviden a következőkben foglalható össze:

A kereskedelmi pályához elsősorban képesség kell, nem pedig képesítés, tehát a jövő kereskedőnemzedék elé mesterséges gátakat és nehézségeket emelni, a birtokon belül lévő jelenlegi kereskedőtársadalom lelkiismeretével nem egyeztethető össze. A mezőgazdasági kamarák felállítása idején senkinek sem jutott eszébe, hogy a szabad társulás alapján létrejött, hatalmas mezőgazdasági érdekképviseletet az OMKÉ-t lebontsák, vagy munkájában korlátozzák, mert mindenki érzi, hogy szabad érdekképviseleti szervre szükség van. Ugyanez áll a kereskedelem szabad érdekképviseletre, a vidéki társulatokra, testületekre, ezek központi szervezetére: az OMKÉ-re nézve is. A kereskedelem-

¹ OMKE. 1939 szeptember 9. 9-10. 1.

nek legelőször volt kamarája, amely intézménynek megvan a törvényes anyagi és szellemi életlehetősége és bőséges munkaterülete, gyönyörű hivatása, érthetetlen tehát, miért kellene újabb kényszerszövetésen alapuló érdekképviseleti szerv. Ezekből következik, hogy a kereskedőtestületek kényszerszövetésen alapuló életrehívásának gondolata ma sem nem időszerű, sem nem szükséges, sem nem kívánatos.

Az előadást követő felszólalások részben a javaslat mellett, de inkább ellene hangzottak el, mindenesetre a kereskedő-társadalom állásfoglalása nem egységes.

Az OMKE országos értekezletén a kérdés egészen a gyakorlati élet oldaláról nyert megvilágítást. A javaslat elvi jelentőségű újításaival és azoknak várható hatásával nem foglalkoztak. Az alábbiakban ezt kíséreljük meg.

Mindenekelőtt megállapítható, hogy az előadói javaslat igen figyelemreméltó törvénytervezet. Legnagyobbjelentőségű elvi újítása az, hogy szakít azzal a liberális tétellel, amely szerint a kereskedelem szabad ipar. Felépítésében, rendelkezéseiben és szándékában is sok tekintetben egyezik az ipartörvénnyel, helyesebben az ipartestületekről szóló 1932: VIII. tcikkel, tehát egy jól bevált törvényalkotással, amely utóbbinak szociális vonatkozású rendelkezéseit az előadói tervezet magáévá teszi.

A szociálpolitikust több szempontból érdeklí egy ilyen nagyjelentőségű kérdésnek rendezése. Ezek közül itt csak hárommal kívánok foglalkozni: 1. a pedagógiai, 2. az etikai és 3. a szervezeti szemponttal.

ad 1. Megállapítható, hogy minden képzés, minden tanulás, az ismereteknek bármilyen irányú tárgítása – elvileg – csak előnyére válhatik a társadalom tagjainak és így a kereskedőknek is. Anélkül, hogy ismernők a kereskedőtanoncok számára elkészítendő tantervet, feltételezhető, hogy ez legalábbis a szakmai áruismeret elemeit tartalmazni fogja. Feltehető továbbá, hogy a minimálisan szükséges üzemtani ismereteket, a könyvelés, a kereskedelmi számtan és a jogi ismeretek feltétlenül szükséges elemeit szintén felveszik az oktatandó tárgyak közé. Ha más tárgy nem is kerülne a tantervbe, csupán a felsoroltak, máris megállapítható, hogy a tervezet igazán liberálisan állapította meg a tanidő tartamát. Elvégre ma már meg lehet követelni a kereskedősegédétől, hogy valamely árura vonatkozóan a valóságnak megfelelő és szakszerű ismeretei legyenek. Az áruismerethez pedig a gyakorlaton kívül az elmélet elemeire is szükség van.

A tanulás egyúttal művelődést is jelent s az igazi műveltség még egyetlen embernek sem vált káraxa. Az az érv, hogy megnehezítik a jövőndő nemzedék útját a kereskedelmi pályára készülők eleit, aligha állja meg a helyét ma, amikor minden

téren és minden pályán csak igen nagy fáradtsággal, anyagi és időáldozattal megszerezhető előképzettség felmutatását kívánják meg s az is valószínű, hogy igen sok diplomás, magas műveltségű egyén fogja a kereskedelmi pályát felkeresni, tehát a versenyviszonyok nehezebbek lesznek. A képzésnél erre is fel kell készülni. Viszont, ha komoly tanulásra szorítják a kereskedőtanoncokat, talán már a tanonciskolában kiválik majd a kereskedelmi pályára nem alkalmas elem s így a többinek elhelyezkedése annál biztosítottabb és könnyebb lesz. Végül nem hagyható figyelmen kívül az a nevelő hatás sem, amely a képesítéssel kapcsolatos külön tanonciskolabajárás kötelezettségének, az iskolai fegyelemnek és az iskolai szellemnek hatásaként, már az iskolában kifejleszti az együvértartozás tudatát, a testületi szellemet és ezzel társadalmi öntudatra neveli az ifjú kereskedőket.

ad 2. A tanításnak és nevelésnek jellemképző hatása van, ez pedig etikai kérdés. A becsület és megbízhatóság, a szolgálatkészség és udvariaság, a figyelem és előzékenység, együttvéve a kereskedő »jó hírneve«, mind olyan jellembeli, tehát etikai tulajdonságok, amelyeknek egy jó kereskedőben meg kell lenniök. Mindezek a tulajdonságok nem csupán az emberrel veleszületett adottságok és nem csupán a környezet hatásaként alakulnak ki, hanem hosszas nevelés következményei is. Valószínű, hogy az úgynevezett »jó családból való ifjú« már hazulról is megfelelőbb alapokkal rendelkezik és kétségtelen, hogy egy »jó üzletben« e tulajdonságai fejlődni fognak, de letagadhatatlan az is, hogy olyan iskolai nevelés, amely a kereskedelem etikai szempontjaira is ráirányítja az ifjak figyelmét, csak fejlesztheti a jövőndő kereskedő ezirányú tulajdonságait.

Feltétlenül előmozdítja majd a jó szakképzés a könyvvezetés elterjedését. Ez pedig – köztudomású – az üzletmenetnek áttekinthetőségét teszi lehetővé. Ez is szoros összefüggésben van az etikával. Csak a fizetésképtelenségekre kívánok utalni. Egy fizetésképtelenségi statisztikai összeállítás szerint például az 1931-35 években az eseteknek átlagosan 42 százalékában a kereskedő nem vezetett könyveket. Ennek egyenes következménye az, hogy a kereskedő vagyoni és jövedelmi állapotával sohasem lehet teljesen tisztában. Így sok fizetésképtelenségi esetben kiderült, hogy a kereskedő családja fenntartására az üzleti forgalommal és kereseti viszonyaival arányban nem álló összegeket vett igénybe. Ez különösen a kisebb vagyonalappal rendelkező egzisztenciáknál játszik lényeges szerepet.¹ Megfelelő erkölcsi magaslaton álló és képzel kereskedő tudni fogja, hogy a fizetés-

¹ György Ernő dr.: Tíz év fizetésképtelenségeinek tanulmányai. Budapest 1936. 27. és kov. 1.

képtelenség nem kizáróan az ő magánügye, nem csupán az ő vagyoni romlását jelentheti, hanem a hitelezők egész sorának okozhat tetemes károkat.

Ennek és más hasonlóan fontos kérdéseknek megértéséhez, jelentőségüknek és esetleges súlyos anyagi és erkölcsi következményeiknek felismeréséhez a felelősségérzet és kötelességtudat – ismét etikai fogalmak – olyan kifejtésére van szükség, amit megint csak a képzés, a tanulás és főként nevelés útján lehet megszerezni.

ad 3. A harmadik szempont a szervezés. Ez a kérdés a javaslatnak V. és VI. fejezeteivel, a kényszertársulás útján megalakítandó kereskedelmi testületekkel és a kereskedelmi testületek országos központjával kapcsolatban jelenik meg.

A szervezés a modern szociálpolitikának egyik alapvető és legfontosabb kérdése. A szervezésen dől el ugyanis az, hogy egyes termelői ágak vagy társadalmi rétegek azt az egyensúlyi helyet tudják-e elfoglalni a társadalomban, amelyet jelentőségük és súlyuk feltételez. Itt is a javaslat álláspontját kell osztanunk, az önkéntes társuláson alapuló szervek és főként az OMKE állásfoglalásával szemben. Az említett kassai értekezlet felszólalóinak érvei nem elég meggyőzőek s ezekkel ellentétben azt kell állítanunk, hogy a kényszertársulásra szükség van. Szükség van pedig több okból. Így igen sok kereskedő – különösen kiskereskedő – nemtörődomségből vagy egyéb okból (tagdíjak nagysága stb.) nem lép be sem a kereskedelmi testületekbe, sem az OMKE-be. Ennek következtében egyrészt a kereskedelmi társulatok határozatai, javaslatai, a kormányhoz intézett felterjesztései nem fedhetik az egész kereskedő-társadalom felfogását, másrészt nem tudhatnak, esetleg sorsdöntő kérdésben sem olyan súllyal fellépni, amely meg volna, ha osztatlanul képviselnék az egész kereskedőit. Anyagi téren is hátrányt szenvednek az önkéntes társulatok azáltal, hogy terheiket nem az egész kereskedő-társadalom viseli. Ilyképpen az a réteg, amely a tagdíjakat nem fizeti, a másik réteg által, talán nagy áldozatok árán fenntartott kereskedelmi társulat munkájának eredményét ellenszolgáltatás nélkül élvezzi. Ez pedig legalább is nem igazságos. Erre vonatkozó olyan hang is hallatszott, hogy az OMKE-be kell tömöríteni minden kereskedőt. Azonban egy önkéntes társulás alapján létrejött alakulatba nem lehet mindenkit belekényszeríteni, mert ez esetben éppen a társulás önkéntes jellege veszne el. Az érvelés sem teljesen helytálló, hogy megvannak már az önkéntes társulás útján létrejött kereskedelmi érdekképviselők élükön az OMKE-vel, tehát nincs szükség újabb kényszertársulásra. Ennek ellentétét mondani az az egyetlen tény is, hogy az OMKE-t nem ismerte el vezetőjének minden kereskedő s tudjuk, hogy sok kereskedő tömörült a Baross Szövetségbe is. Viszont az is bizonyos, hogy a Baross

Szövetség megalakítása sem hozta meg a megnyugvást a kereskedő-társadalomnak s az érdekképviselési kérdés ezzel sem oldódott meg közmegegyezésre. A kényszertársulás szükségessége mellett szól továbbá az is, hogy ma már a kereskedelem sem tekinthető olyan foglalkozási ágának, amely tisztán csak az egyéni érdekeket szolgálja. Különösen rendkívüli időkben válik ez még a laikus szemlélő előtt is nyilvánvalóvá, amikor mindenki saját maga érzi az áruelosztási tevékenység esetleges fennakadásainak következményeit. Ebből a közérdekű tevékenységből folyik, hogy egyrészt a kereskedőket is szükséges olyan szervezetekbe tömöríteni, amelyeken keresztül közérdekű tevékenységüket az államhatalom hatékonyabban irányíthatja és ellenőrizheti; másrészt, ha minden kereskedő tagja lesz valamely kereskedő-testületnek, saját közös érdekeik védelme is hatékonyabban érvényesülhet.

Az az aggodalom, hogy a kereskedelmi és iparkamarák hatásköre csorbulna, felesleges. A tervezet hatáskörüket változatlanul fenntartja. Feladatkörük épúgy megmarad, mint ahogy az ipartestületek felállítása következtében sem szűkült a kamarák munkaterülete. A szabad érdekképviselők pedig épúgy továbbra is fejthetnek ki tevékenységet, mint ahogy a mezőgazdasági kamarai rendszer kiépítése sem szüntette meg az OMKE vagy a gazdasági egyesületek működésének lehetőségét.

Ezek után foglalkozni kívánunk még az előadói tervezet néhány fontos szociális intézkedésével.

A vásári vándorkereskedés engedélyhez kötése és a zártszám bevezetése bölcs és előrelátó intézkedés. Lehet, hogy néhány embert majd hátrányosan érint, azonban sokkal nagyobb érdek fűződik ahhoz, hogy a vásári kereskedelem teljesen megbízható kezekbe kerüljön! A vásári áru általában silány és amellet drága. Fogyasztója éppen az a réteg, a falu és puszták lakossága, amelynek szociális gondozása a legtöbb nehézséget jelenti a közhatalomnak. Méltányos tehát, ha a vásári kereskedelmet ezeknek érdekében megszigorítják.

Nézetünk szerint az egész vásár-kérdést át kellene alakítani, sőt a vásárokat meg kellene szüntetni. Fenntartásukat ma már legfeljebb azzal lehetne indokolni, hogy a falvak és puszták népének szórakozási lehetőségeket is kell nyújtani. Köztudomású ugyanis, hogy egy-egy vidéki vásár szórakozást is jelent s mivel sok esetben búcsúval van egybekötve, az egész környék találkozóhelye. A vásárbajárás azonban igen drága mulatság, attól eltekintve, hogy a munkaidő is veszendőbe megy, sok haszontalanra költenek. Szórakozási lehetőségeiről más módon kell intézményesen gondoskodni (Munkáspihenő-szervezet).

A vásárok áruközvetítő és értékesítő szerepét bízzuk a szövetkezetekre, amelyek megbízható és

jóminőségű áruval fogják ellátni a falu népét, terményeik és állataik értékesítése esetén pedig az országosan kialakult árakat fogják fizetni.

A tanoncokkal kapcsolatban ismertetett intézkedések főként azt célozzák, hogy a tanonc tanideje alatt szakbavágó munkát végezzen s ezért még az árunak házhozszállítására is naponta legfeljebb 2 órán át lehet felhasználni, de csak az üzlet nyitvatartásának ideje alatt. Utóbbi intézkedés azt kívánja megakadályozni, hogy a tanonc üzletidőn túl díjazás nélkül legyen foglalkoztatható. A kereskedőtanonc munkabérének a tanoncszerződésbe kötelező felvétele biztosítja a tanoncot, hogy próbaidejének kitöltése után máris fizetést kap. Kifogásolható azonban, hogy a próbaidő tartamáról a tervezet nem intézkedik. Végül méltányosnak tartjuk azt az intézkedést, hogy a munkaadónak a tanoncot felszabadulása után egy félévig segédként kell alkal-

máznia. Ilyképpen nem lesz kitéve a felszabaduló segéd annak, hogy mivel segédi minőségben még nem dolgozott, más üzletben segédként – érthetően – nem szívesen alkalmazzák.

Végül a tanonciskola kérdésével kívánunk röviden foglalkozni. Az az egészen kiváló elgondolás, hogy tanult, művelt kereskedőket kell képezni, kárba vész, ha nem sikerül a tanonciskolai képzés színvonalát emelni. Az eddigi tanonciskolai képzés ugyanis nem vált be. Ha a kereskedőtanoncot is hetenként mindössze 9 órai képzésben részesítjük, amiből gyakorlati tárgyakra vajmi kevés esik, sokat elérni nem lehet. Így az oktatásnak nagyon kevés értelme van s a tanonciskolába járás legfeljebb arra lesz jó, hogy a tanoncok egymástól haszontalanságokat tanuljanak. A most felállítandó kereskedőtanonciskolával meg lehetne kezdeni a tanonccsoktatás reformját is, amire égetően szükség van.

A SZERVEZÉS JELENTŐSÉGE AZ ÚJ EURÓPAI RENDBEN

ÍRTA:

VÍZY ANDRÁS

A szűkreszabott életkeretek közé szorított nagy európai nemzetek gazdasági és politikai válságok, hősiességű erőfeszítések tisztító-tűzén keresztül megtalálták a belső átalakulás erejével történő felemelkedés gyakorlati útját. Ez az út: politikai síkon a pártviszályok megszüntetése, a szociálpolitika terén a tömegek megszervezése és szerves bekapcsolása az állam életébe, végül gazdasági vonatkozásban fegyelmezett, irányított, rendezett termelés és elosztás. Az eddig megtett út, a felemelkedés útja, a végső győzelem után kétségkívül a béke útja lesz. Európa új arcot ölt; a XX. század második világháborúja után kontinensünk életének egészen új korszaka következik.

A liberalizmus Európájának uralkodó típusa a polgár volt, a marxi szocializmusé a proletár, az új Európáé a katona. Az új világszemléletben az egyén nem öncélú többé, de nem is olvad fel egyéniségétvesztetten a tömegben, hanem a szervezett közösség öntudatos, fegyelmezett tagjaként lép előtérbe. A népi nacionalista rendszerek végzettszerűen bekövetkezett sorsdöntő sikereinek igazi magyarázatát itt, ebben az új egyéniség- és közösség szemléletben kell keresnünk. A régi rendszernek el kellett buknia, mert a harcra a feltörekvő népi nacionalista államok rendezkedtek be. Velük szemben a liberálisok behozhatatlan helyzeti hátrányokkal indultak a küzdelembe.

Az új Európa a harcoló, küzdő, dolgozó ember Európája. Az ember válik az összes problémák központjává. Az új európai rend minden jelentkező problémát az ember-tényezőn keresztül vizsgál és old meg. A kor cselekvéseinek legfőbb eszmei mozgatóereje a szociális igazság. Az ember-tényező fontosságának felismerése irányítja rá a figyelmet a szervezés gyakorlati jelentőségére. *A szervezés, a helyes szervezés, a népi nacionalista XX. század központi problémája.*

A liberalizmus a szervezés-ellenesség elvét állította szembe a középkor merev, statikus szerveztségének rendjével. A marxi nyomokon járó szocializmus igen jellemzően ebben a leglényegesebb kérdésben egyáltalán nem tudott a liberalizmussal szakítani. Eredeti tanításai, elvei ezért dogmatikusak, az élet igazi, teljes valóságától távolesők. Tanításainak alapja, az egyenlőség elve, nyilvánvalóan merőben szervezésellenes tétel. A „világ proletárjai egysüljetek” jelszavának hangoztatása, a proletariátus megszervezése a hatalom átvétele céljából kétségkívül a legkevésbé sem jelenti a társadalomszervezés alapvető jelentőségének felismerését, az anorganikus világszemlélettel való szakítást.

A liberalizmus és a marxi szocializmus fel fogása szerint a társadalom és az állam a közösségi életnek két teljesen önálló, egymástól élesen elkülöníthető, sőt egymással ellenséges megjelenési for-

mája. Az új népi nacionalista szemlélet ezzel szemben a szoros kölcsönhatás, együttműködés nélkülözhetetlen szükségét, az egymásra utaltság valóságát ismeri fel egyén, társadalom és állam viszonyában. Nem húz határozott választóvonalat sem a társadalom és az állam, sem az egyén és az állam közé. Felfogása szerint az államot az egyén – mégpedig minden beletartozó egyén – alkotja és az egyén az államban, az államba integrált szervezetekben fejtheti ki igazán a közösség szolgálatában alkotóerejét, egyéniségét. Akik az állam életének valóságosan és szervesen nem részesei, nem részesei a szervezett társadalom életének sem, valósággal kiközösítettek (pl. a zsidók).

Ennek a felfogásnak megfelelően megszűnik a közösségi élet szervezeteinek (állami és társadalmi szervezetek) a liberalizmus rendjében élesen elkülönített kettőssége. Az államon belül minden közösségi jellegű cselekvés szervezeten történik és minden szervezet „legális”; az állam részéről elismerést, sőt legtöbb esetben támogatást is élvez. Minden szervezetnek valamilyen minisztérium, vagy más állami, vagy állami védelemben részesülő főhatóság alá kell tartoznia. Az egyesületi élet tervszerűtlenül, ötletszerűen fejlődő alakulása megszűnik, helyébe az állami szervekkel egyetértésben folytatott *tervszerű társadalmi alkotómunka lép*. A vallási szervezetek ugyan kivételt alkotnak, mert minden esetben többkevesebb önállósággal rendelkeznek, de csak annyiban, amennyiben működésük az állam közvetlen érdekein kívüleső célokat szolgál.

Az államosított társadalom, az államszocializmus képe bontakozik-e ki mindebben előttünk? Nem. Az új rend különösen fasiszta, korporatív megjelenési formájában következetesen és tudatosan *nem az államszocializmus rendje*. Az államszocializmus lényege: a termelőeszközök köztulajdonbavétele, ennek alapján közösségi termelés, az értékesítés és a jövedelemelosztás teljes, a legapróbb részletekre is kiterjedő szabályozása. Mindettől az Európa új arcát kialakító nagy nemzeti forradalmak kétségkívül nem riadtak volna vissza, ha népeik hatalmának és jólétének biztosítása érdekében ez látszott volna célravezetőnek. Hiszen a háborús gazdaságkódás a termelés és értékesítés államosítását európaszerte jórészt meg is valósította. A háború elmúltával a háborús termelési rendszabályokat és a jegyrendszert az új Európa kétségkívül mégis megkönnyebbülten történelmi emlékek fogja csupán tekinteni. A magántulajdon, az egyéni kezdeményezés szerepe és ennek jelentősége nem csökken az új Európában. A társadalom és az egyén államosítása tehát az új rendben nem merev, nem totális; azaz nem teljes, a legkisebb részletekre is kiterjedő.

Nem célszerűbb-e a magántulajdon közösségi természetét, közösségi felelősségét gyakorlati eszközökkel érvényre juttatni, mint a magántulajdont egy-

szerűen köztulajdonba venni? Az új rendszerek ezt az utat, a magántulajdon közösségi felelősségének érvényesítését választották. A magánüzemek közösségi felelőssége a termelési és a szociális felelősség kettős irányában jelentkezik. A mennyiségi és a minőségi többtermelés elsőrendű közösségi érdek. Ennek az érdeknek az érvényesülését az állam a bátorítás, irányítás, szabályozás, szakoktatás, telepítés stb. eszközeivel igen hatékonyan elősegítheti. A szociális szempont tevékeny ellátására, a magánérdek helytelen irányú érvényesülésének, kinövésének lenyesegetésére az állam és a megfelelő társadalmi szervezetek együtt hivatottak. Németország az állam, Olaszország a társadalom, a hivatásszervezetek ilyenirányú működését építette ki teljesebben.

Az egyének az állam életébe való szerves bekapcsolása céljából nincs szükség a tulajdon államosítására. Az egyént már a liberalizmus korában is, de az új rendben különösen, ezer szál fűzi a szervezett államegész életéhez: az iskola, a sajtó, a párt, a hivatásszervezet és a többi kulturális, termelői stb. szervezetek. Mindezek közül a legújszerűbb és egyben a legáltalánosabb a hivatási szervezet, az érdekképviselő. A népi nacionalizmus rendjében a munka nemzeti kötelesség. Mindenki tagja tehát valamilyen minőségben a dolgozók szervezeteinek. A munkaadók és tisztviselők szervezetei is ép úgy hivatásszervezetek, mint a munkásokéi. Ezt a rendszert elméleti és gyakorlati vonatkozásaiban legteljesebben az olasz fasiszta építette ki. A fasiszta, korporatív rendben a munka szervezetei, szincikátusai önállóak, autonómiával rendelkeznek. Mégis – az állami elismerés ténye és az állam tudatosan szociális mivolta természetessé teszi a hivatási szervezeteknek az államegész rendjébe való szerves beletartozását. Itt tehát az egyén hivatási szervezetén, szindikátusán át feltétlenül közvetlen részese az államegész életének akkor is, ha a tulajdonképpeni politikai életmegnyilvánulások egyáltalán nem érdeklők.

A szervezet sohasem öncél. Mindig meghatározott feladatot kell szolgálnia. Akkor tökéletes, ha feladatát tökéletesen képes ellátni. A helyes szervezés sohasem állhat az élettől elvonatkoztatott doktrínák alapján. A magántulajdont alkotó üzem szervezeti felépítése természetszerűen mindig jóval egyszerűbb, mint a közüzemé. A magánüzemben az üzemszervezet működését a tulajdonosnak tartozó felelősség irányítja. A közüzem működésének rugója a közösség iránti felelősség. Ez a felelősség sokkal erőteljesebben kiépített szervezetséget, adminisztrációt, ellenőrzést igényel, mint az előbbi. A magántulajdoni alapon vezetett üzemben az üzem szervezetsége, adminisztrációja az üzem tulajdonosának személyében éri el legmagasabb fokát. A közüzem igazgatója nem záróköve a szervezetnek. Sohasem lehet olyan mértékben önálló, mint a tulajdonos; működése a

közösségi ellenőrzés hivatott szerveinek bírálata alá tartozik, felettes hatóságainak minden ténykedéséről számot kell vetnie. Az üzemszervezet közösségi gazdálkodás esetén megköveteli a fölöttes ellenőrző, irányító szerv létezését. Ez a fölöttes szervezet már nem termel, csupán igazgat, adminisztrál. Az adminisztráció fenntartásának terhe termelőszervezetek esetén a termékek vásárlóira, a fogyasztókra, állami szervezetek esetén az adózókra, mindenképpen a nagy tömegekre, a népre, a közösségi nehezedik. A túlfejlesztett szervezethez költségeit az állam az adózókra, a termelés a fogyasztókra hárítja át s így eredménye végső fokon az adóprés nyomásának fokozása, vagy az árak emelkedése. A túlfejlesztett adminisztrációtól folyó többletmunka végeredményben fölösleges energiapazarlás, helytelen irányban jelentkező erőkielégítés.

A szervezés elvének előtérbenyomulása tehát felveti a szervezés helyes mértékének, arányainak alapvető jelentőségű problémáját. Azt a problémát, hogy milyen méretű, a végzendő feladathoz képest milyen arányú legyen az ideális szervezet. Mert hiszen a közösség érdekében legmegfelelőbb szervezés kérdése kétségkívül nem egyszerűen a köz- vagy magánüzem problémája. A köz- és a magánüzem egyaránt lehet a maga helyén a közösség érdekeinek leginkább megfelelő üzemi forma. Minden szervezet bizonyos életkeretet nyújt. Ebbe a keretbe több vagy kevesebb ember illeszkedhetik be jobb, vagy rosszabb megélhetési feltételek mellett. A szervezetek életkeretein, életterein belül alkotóelemeik, az egyének rendes körülmények között állandóan, fokozatosan felemelkednek, előrehaladnak a ranglétrákon, vagy tökéletesednek munkájukban, előjogokat szereznek és így érnek el több jövedelmet, nagyobb megbecsülést. Ha maguk az életkeretek is fejlődnek, a benne élők fejlődési lehetőségei is kitágulnak, megnövekednek. Egy nagyüzem cégvezetője nagyobb, jobban fizetett és felelősségteljesebb állást tölt be, mint egy kisüzemé. Az életkeretek elsoványodása viszont a benne élők életlehetőségeinek összeszűkülését, elsoványodását is eredményezi.

A szociális életteret nyújtotta lehetőségeket nem minden szervezet használja ki teljesen és helyes mértékben. Ha egy-egy szervezet, például termelőüzem, több és jobban fizetett embert is eltarthatna, nem hasznosította megfelelő mértékben szociális életterét. Ha viszont természetes teherbíróképességén túl is munkát, foglalkoztatást nyújt, szociális életterének határain túl terjeszkedett. Az ilyen túlterjeszkedés, túlfejlődés – a gyakorlatban túlsók alkalmazott, vagy túlnagy fizetések – gazdasági szempontból mindig káros hatású és igen könnyen az egész szervezet, üzem bukását eredményezheti. Közösségi gazdálkodás esetén az ilyen túlfejlődés sokkal kevésbé szembeszökő és nem jár magától értetődően az üzemre, a szervezetre nézve katasztro-

fális következményekkel. Az állami „státusok” nem „buknak” meg egykönnyen akkor sem, ha működésük haszna nem áll arányban a fenntartásukkal járó kiadásokkal. Ez a bürokratizálódás legfőbb gyakorlati veszélye.

Az életkereteket jelentő szervezetek minél teljesebb kiépítése közösségi szempontból kívánatos, de aránytalan túrfejlesztésük ugyancsak közösségi szempontból káros. Hány „szociális életteret” kiépítése maradt és marad el a tökehiány, tervszerűtlenség stb. miatt a közösség kárára! Az értékesítés, a hitelélet, a közlekedésügy elégtelen megszervezése, a munkaközvetítés hiányossága stb. különösen egyes vidékeken a fejlődés, a magasabbrendű élet szembeeszköztető akadály. A nem kellőképpen, nem helyes arányokkal kiépített, vagy egyenesen káros rendeltetésű szervezetek pedig mennyi fölösleges terhet raknak a fogyasztók, az adózók, a közösség vállaira. A káros rendeltetésű szervezet példája a túlzott profit biztosítása céljából alakult árkartel.

Az ó- és középkori társadalmak a maiakhoz képest merevek, lerögzítettek voltak. Az emberek a nemesek, városi polgárok, jobbágyok kiforrólódott, meghatározott jogállású rendjeibe *beleszülettek*, a fejlődés kevés kivétellel csak ezeken a rendeken belül és ott is csak szűk korlátok között volt lehetséges. Az újkor politikai életformája, a liberalizmus rendje, megszüntette a kötöttségeket és a forradalmi jelentőségű technikai újítások megteremtették a modern tömegszervezetek kiépülésének lehetőségeit. A gőzvasút például minden országban szükségessé tette a sokezer főt számláló vasutasszervezet kiépítését. A modern hitelszervezet a bankok, takarékpénztárak, hitelszövetkezetek hálózatain, újabb sok ezer ember munkáján épül fel. A honvédelem feladata is egyre bonyolultabb és ma már állandó tisztikart, tisztképző, tisztessképző iskolákat, kiképzőkereteket, rendszeresen dolgozó hadurait stb. tételez fel. Az embereltartó képességében leginkább korlátozott mezőgazdaság is, amely egykor kevés számú jobbágy és még jóval kevesebb számú nemes számára nyújtott megélhetést, ma sokszorosan több gazdálkodót, munkást, mezőgazdasági szerszámokat gyártó iparost stb. foglalkoztat. Az államok és társadalmak újkorai szervezethez egyre újabb és újabb munkaalkalmat nyújt, életlehetőséget teremt. Ugyanazokon a területeken sokkal több ember él ma, mint egykor és sokkal jobban, mint egykor. Mindez a szervezésnek, szervezethezességnek köszönhető. És ebben az irányban még alig belátható mértékű továbbfejlődés lehetséges. A nemzetek erejét, hatalmát, jólétét kétségkívül nemcsak új területek meghódítása, hanem belső szervezethezességük teljesebb kiépítése is növelheti. A korszerű állam- és társadalomszervezés tulajdonképpen *belső) vértelen imperializmus*.

A liberalizmus ismert szervezésellenes álláspontjának megfelelően a fejlődést egyedül az életre,

az élet törvényszerűségeire bízta. A fejlődés így csupán termelési-technikai vonatkozásokban bontakozott ki a megfelelő lendülettel, üdvös hatását azonban a termelők, a dolgozók nagy tömegei alig érezhették, mert a szociális élet területe, a munkaadó és munkás viszonya szervezetlen maradt. A továbbszerveződés útja ma kétségtelenül mindenekelőtt a szociális szervezés. A szociális élet szervezeteinek kiépítése múlhatatlanul szükséges már csak azért is, hogy a gazdaságtechnikai szerveződés egészségesen továbbfejlődhessen. Az államokon belüli és államok közötti szervezethez kiépülésének minden vonatkozásban most kell új, igazi lendületet nyernie; új, az eddigieknél jóval hatalmasabb szervezetek, szociális életterek kibontakozását várja az egész újjászülető európai kontinens. Az új európai rendszerek alapjában véve ezért nem félnek a gyermekáldástól, a szaporaságtól. Minél több ember, annál több fogyasztó, annál lendületesebb termelés, annál megalapozottabb, magasabbra nőző szervezetek, szociális életterek, fejlődési lehetőségek. Az államok nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan, szociális életterek kitöltése és továbbfejlesztése irányában is fejlődhetnek. Ennek a lehetőségnek cél tudatos szervezéssel történő tervszerű kihasználása lényegében a XX. század új rendjének legalapvetőbb jellemzője.

A liberalizmus az államot illetően kétségtelenül a kényelmesebb, könnyebb megoldást választotta. Az államon belüli fejlődést, szerveződést rábízta az életre és ezáltal mentesítette magát a felelőségek alól. Az élet által kialakított, alulról felövő, természetes szervezetek feltétlenül közvetlen, organikus kapcsolatban állanak a feladatokkal, amelyeknek megoldására hivatottak. Szervezettségük, adminis-

trációjuk túlfejlődését maga az élet vaskézrel akadályozza meg. A felemelkedés lehetősége ösztönzően, a bukás veszélye fékezően hat fejlődésükre. Ruganyosak, alkalmazkodók, adminisztrációjuk me revvé, öncélúvá sohasem válhat. Hátrányuk azonban, hogy nem állanak közvetlen kapcsolatban a közfeladatokkal, mert mozgatóerejük a magánérdek. Innen ered a szociális kérdések egészének a liberális gazdasági és társadalmi rendben szinte magától értetődő rendezetlensége.

A szociális igazság elvi alapján álló szociális állam kétségtelenül nem vállalhatja a szervezés problémák örét illetően a liberalizmus módszereit, elgondolásait. Új utat kell törnie, ha ezen az úton előreláthatóan komoly nehézségekkel, akadályokkal kell is számolnia. A szervezés nehéz, kényes feladatokat ró az államra, sőt a közösség indokolatlan mértékű megterhelésének veszélyét is földízheti, amint arra rámutattunk. A nehézségek, veszélyek azonban tudatos, felelősségteljes, lelkiismeretes munkával és helyes módszerek alkalmazásával feltétlenül leküzdhetők. A szervezés helyes mértékét egyedül a feladatok mértéke szabhatja meg. Ahol szükség van arra, ott az államnak feltétlenül intézményesen, új szervezetek teremtésével vagy a meglévők kibővítésével is be kell avatkoznia; szervezési-technikai megfontolások szempontjától is igen súlyos, alig helyrehozható hiba volna a minden külső beavatkozás nélkül, önmaguktól felövő termelő szervezetek rendszerének alapját alkotó *magántulajdonnal, egyéni kezdeményezéssel* való szakítás. *A tervszerű, szervesen irányított, de természetes gyökerekből táplálkozó közösségi fejlődés a szervezett állam, szervezett társadalom helyes irányú kibontakozásának egyedüli járható útja.*

A MUNKÁSKAMARÁK FELADATAI

ÍRTA:

PÁSZTI ISTVÁN

A történelem teljes határozottsággal mutatja, hogy nagy feladatokat csak jól szervezett, ellátott és védett társadalom tud sikerrel megoldani. Ha a munkáskérdés olyan megoldását akarjuk, amely nyugalmi állapotot teremthetne és eredményeként a fizikai munkát végző ember joggal érezhetné megbecsült polgárnak magát, rendezetlen őserdőnek kell nekivágnunk. Azt már régen tisztán látjuk, hogy nem elég a kérdés megoldását csupán anyagi értelemben vett szociális oldaláról kezdeni, mert a munkás életében a társadalmi, erkölcsi és kulturális problémák is teljesen megoldatlanok és ezek bármelyikének mellőzése kétségessé tenné a sikeres megoldást.

Nem szándékom itt most feltárni mindazt az elesettséget, védtelenséget és kiszolgáltatottságot, amelyben a munkásság legnagyobb része mai napig is él, a nyomornak és reménytelenségnek azt az idült állapotát, amelyben az ember, az Isten képére teremtett ember, lemondva minden igényéről már csak egyedül életfenntartó ösztöneinek tesz eleget és megnyugodva veszi tudomásul, hogy akármeddig is él, sohasem lesz pénze könyvre vagy jó ruhára és sohasem tudja elhagyni a dohosszagú tömeglakást, amikor a társadalom közönyére azzal az irtózatossal elhatározással felel, hogy inkább kipusztítja a saját fajtáját, mint hogy utódokkal népesítse be a pince lakást és a pinceműhelyt. Természetes, hogy a

munkás számára ebben a hitevesztett állapotban még az sem hozhat teljes változást, ha bére márol-holnapra kétszeresére emelkednék is, hiszen az esetek legnagyobb részében teljesen elvesztette már kulturális igényeit és erkölcsileg is megfeneklett. Feltétlenül szükséges tehát, hogy a lelkiükkel törődve az elesett munkások számára vissza tudjuk adni a *hitet* és reményt, életet tudjunk rázni a kétkedőkbe és győzzük meg végre őket arról is, hogy nem idegen és titokzatos ígérető erőktől függ sorsuk, mert a magyar nép ura a magyar jövőnek. A megoldás sürgősségét bizonyítja az az eléggé nem hangsúlyozható körülmény, hogy a kielégítetlen és védelem nélkül álló munkás a legkülönbözőbb színű demagógiának lesz áldozata, egyik szélsőségből a másikba eshet igen könnyen, hiszen reménytelen helyzetében mindig azok mellé áll, akik többet ígérnek.

Ha a megoldás lehetőségeit keressük, elsősorban olyan modern rugalmas érdekképviseleti rendszer kiépítésére kell gondolnunk, amelyben minden munkás egyformán részt venne, amely a munkások irányítása mellett látna hozzá a problémák legteljesebb rendezéséhez. A helyes megoldás: az önkormányzattal bíró munkakamarák kiépítése. Ezek szalmái vagy szakcsoportok keretében épülnének fel a falu kis csoportjain és a városi csoportokon keresztül egészen az országos központig. A sok-sok kis önkormányzati szerv azután a maga körülményeinek megfelelően, a maga által választott vezetőség irányításával végezné munkáját s ezzel feltétlenül megkönnyítené az egész államgépezet működését is.

Gondoljuk el, milyen felmérhetetlen jelentőségű volna a munkásság társadalmi helyzete szempontjából az a tény, hogy – ha közvetve is – maga irányítaná saját szervezeteit; ha a munkásnak kamarája ügyvezetésébe beleszólása lenne, sőt ha vezetőjévé is lehetne egy-egy ilyen önkormányzati szervnek. A munkás azért érzi és nevezi magát proletárnak, mert számára – a polgári rétegekkel szemben – az előrejutásnak úgyszólván semmilyen lehetősége sem nyílik. Nem annyira a szegénység húzza le a proletár sorba az embert, mint inkább az a tudat, hogy a proletársors nem helyzet, amelyen változtatni lehet, hanem állapot, amely örökké így marad. Ehelyett a reménytelen állapot helyett új lehetőséget teremt különösen a törekvő és értékes rétegek számára a kamara. A munkás, ha biztosítani tudja számára az emberi megélhetést, nem lázadzik, tudatos akarással vállalja a munkássorsot, hiszen a társadalomban kamaráján keresztül is emelkedhetnek. Gondoljuk csak el, mennyi munkás jutna valamilyen irányító helyre. Akik eddig elkeseredettségükben földalatti szervezetek alakításán fáradoztak, a jövőben nyíltan előállhatnának és becsületes küzdelemben élhetnék ki magukat a munkástömegek javára.

Nagyon jól tudjuk, hogy egy sereg önkormányzat szabadjára engedve, a maga feje után dolgozva

sohasem tudná a kívánt nemzeti célokat egységesen biztosítani. A munkásszervezeteknek egységesen megállapított, törvényben lefektetett irányadó szempontok szigorú betartását kell vállalniuk. Ez egyúttal biztosíték arra, hogy működésükben mindig a nemzeti gondolkodás, az erkölcsi és kulturális nevelés, a gazdasági egyensúly figyelembevételére lesz a legfontosabb szempont.

Mindezek előrebocsátása után részletesen kívánunk rámutatni a feladatok gyakorlati megoldására. A kamarának a következő főfeladatok ellátását kell vállalnia. I. Szociális ügyek (bérkérdés, munkaidőkérdés, munkanélküli segély, munkaközvetítés, stb.). II. Szakmai továbbképzés. III. Nemzeti, társadalmi, erkölcsi nevelés. IV. Kultúrfeladatok. V. Munkaügyi bíraskodás.

A munkabér és munkaidőkérdés szorosan összetartozik. Ebben a vonatkozásban kell a fennálló helyzetet a legnagyobb eréllyel és biztossággal ostromolni, mert itt lesz a legnagyobb az ellenállás. Fel kell számolni azt a kapitalista törekvést, amely szerint a termelés egyetlen célja a profit. Rá kell kényszeríteni a magyar társadalom minden rétegére azt a felfogást, amely szerint a termelés legfőbb célja a társadalom szükségleteinek ellátása. Tudom, hogy ebben a kérdésben a munkásság ereje kevés, de azt is tudom, hogy a mi nemzedékünk a szociális belátás terén az utolsó években nagyon sokat haladt előre, így remélem, hogy ezen a téren már nem egyedül vívja a munkás a maga harcát, hanem az egész józan magyar társadalom támogatásával s a hivatalos kormányzat is a dolgozó emberek mellé áll.

Nem megoldás, ha különböző segélyeket és inségakciókat rendszeresítünk. Olyan keresetet kell biztosítani a munkásságnak, amelyből emberi méltóságát és a munka becsületét megőrizve élhet. A minimális bérek nem jelenthetik a maximálisát. A kamara, a maga szervezettségével módot talál majd rá, hogy - ahol a körülmények lehetővé teszik - kollektív szerződésekkel a minimálisnál magasabb munkabért biztosítson.

Szomorú és a társadalom szervezetlenségére mutat, hogy a munkabér és a munkaidő szabályozásáról kiadott rendelkezés a legtöbb esetben csak írott malaszt, az tartja be, aki akarja. Legtöbbször a társadalom tagjaiban sincs meg hozzá az erkölcsi bátorság, hogy a közismert kihágásokat feljelentsék, de sokszor a közigazgatás is erélytelen. A kamarának meg kell találnia a módot, hogy ellenőrizze és biztosítsa a törvény végrehajtását.

Nagy hiba a munkabéreknél, hogy nincsenek arányban az árhullámmal és ha a nagyfokú drágaság néha mulaszthatatlanná tesz is bizonyos bér-emelést, olyan sokáig húzódik ez, hogy mire pénzben látja a munkás, rég túlhaladta a drágaság. A közgazdasági élet állítólag nem bírja el a mozgó bérskálát. Aligha lehet azonban akadály annak, hogy

negyedévenként, esetleg gyakrabban is, felül ne vizsgálják a minimális béreket, hogy mennyiben egyeznek a megélhetési indexszel.

A családi bérrendszert fejleszteni kell és úgy kell megállapítani, hogy gyermekenként emelkedő legyen.

A minél nagyobb munkaidő nem mindig nemzeti érdek. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy a napi nyolc órán túl történő munka már megerőltető a szervezetre, sőt a szervezet megrongálásához is vezethet, ha a munkás a ma szokásos munkatempóban huzamosabb ideig végzi. A munkabérek megállapításánál ügyelni kell tehát arra is, hogy a munkás napi nyolcórás munkaidővel kereshesse meg a létminimumot.

Tekintetbe kell venni a bánásmódot és a munka tempóját. Megengedhetetlen, hogy egészségtelen műhelyekben 10-12 órát dolgozzanak munkások olyan munkán, amely még nyolc óra alatt is egészségtelen. Sok helyen olyan féktelen munkatempót követelnek, amely végül idegösszeroppanásra vezethet. A munkáskamarák hivatottak ezeknek a panaszoknak orvoslására is.

A nagyobb üzemekben a minimális munkabérek mellett úgynevezett átlagbéreket kellene kötelezővé tenni. Ezzel meg lehetne akadályozni, hogy csak fiatal, nem családos munkásokat alkalmazzanak.

A munkás eddigi szervezetében önkéntesen vállalt bizonyos heti járulékfizetést. Természetesen a kamarán belül is szükség van járulékfizetésre. Új csak annyi lehet, hogy ezután minden fillér kamatossán a munkássághoz kerülne vissza. Az egyik részen nélkülözhető munkásfilléreket el kell juttatni oda, ahol múlhatatlanul szükséges a segítség.

Régi álma, vágya a munkásságnak a munkanélküliség esetén történő segélyezés. Sok harc folyt érte. Csodálatos módon azonban a magyar társadalom idegenül és érthetetlen elzárkózással állott a követeléssel szemben. Azzal érveltek, hogy nincs rá erkölcsi alap. Mindig csak munkát ígértek. Főképpen azonban egy elviselhetetlennek látszó tehertől féltek. Csak mostanában kezdik észrevenni, hogy nemzedékek nőttek fel a legteljesebb szociális elhagyottságban. Ha a munkáskamara megszületik, lehetőség nyílik ennek a nagy és fontos kérdésnek tanulmányozására és megoldására is. A kamara kezében lenne a munkaközvetítés joga és minden visszaélés, rossz szándék könnyen ellenőrizhetővé válnék.

Ha a tagok keresetük egy százalékát adják járulékként, havonként – csak felületesen számítva - 6-700.000 pengős bevételre lehet számítani. Ha most még csak annyit kérnénk, hogy a közületek az eddig inségsegélyezésre fordított összegeket adják erre a célra, úgy a munkanélküliek heti 12-16 pengős segélyben részesülhetnének. Módot lehetne találni arra is, hogy nagycsaládú munkások nagyobb

juttatásban részesüljenek, 12-16 pengő ugyan nem elég egy hétre, de alap, amelyre számítani lehet és ha még 5-6 pengő mellékjövedelem is akad hozzá, már nem éhezik a család. Ha ez törvényesen jár, emelt fővel veheti fel a munkás, nem kell érte senki előtt megalázkodnia.

Ha a jövő sok munkaalkamat ígér, csak annál könnyebb a munkanélküli segély bevezetése. Ha mindenkinek lesz munkája, könnyű lesz megszavazni a munkanélküli segélyt. Akkor a ki nem fizetett összegeket úgyis felhasználhatjuk, hogy egészen olcsó, rövidlejáratú kölcsönökkel sok munkaalkalmat jelentő, biztos vállalkozásokat támogassunk. Ezáltal a vállalkozói kedvet is növeljük.

A munkás munkájával együtt társadalombiztosítását is elveszti, sőt az érvényben lévő rendelkezések szerint még a nyugdíjalapjában gyűjtött összeget is, ha nem fizet havi 50 fillért. A munkás tehát munkanélküliség esetén is maradjon OTI-tag a megfelelő alacsony osztályban, de csak a betegsegélyezési ágon. Az öregségi ágon pedig a havi 50 filléretet fizesse csupán. Ezt az összeget le lehetne vonni a járulékból. Rendkívül fontos volna, hogy az orvos és a patika mindig rendelkezésre álljon. Ezt a kérést is a kamarával együtt kellene megoldani.

A gyermeknevelési pótlék ma nem jár a munkanélkülinek. Sőt az öt munkásnál kevesebbet foglalkoztató üzem alkalmazottainak sem. A kamarával együtt, vagy a kamarától nagyon hálásan fogadná a munkásság ezt a nemzeti ajándékot.

Rendkívül fontos feladat kézbe – de egy kézbe – venni a munkáselhelyezést. Ezen a téren is tarthatatlan a helyzet. Olyan sok helyen foglalkoznak ezzel a felelősségteljes feladattal, hogy csaknem lehetetlen az ellenőrzés. A legjobb szándék és szakavatottság mellett sem lehet megoldani így ezt a feladatot.

örömmel hallottuk, hogy az iparügyi minisztérium foglalkozik egy egységes állami munkaközvetítő felállítással. Ezt a szervet már a munkáskamarák mellé kellene felállítani, hogy hasznos tevékenységükben támogatni tudja azokat és célkitűzéseikhez alkalmazkodhassék.

Ennek a feladatnak megoldására csak egy országos hivatal vállalkozhat, amelynek minden munkacentrumban képvisellete van. Nagyobb városokban külön kis elhelyezőirodákra van szükség, míg a vidék kisebb helységeiben a kamara titkára láthatná el a munkát. A munkás szaktudása nemzeti érték. Úgy használjuk fel tehát, hogy a legjobban kamatozzék. Ne kényszerítsünk senkit olyan munkára, amelynek tartós végzése képtelenné teszi eredeti szakmájának folytatására. Legfeljebb csak akkor, ha az a munka új és végleges életpályát jelent egy meddő szakma helyett.

A sok elhelyező iroda mellett, ma még azt sem tudjuk megállapítani, hány munkanélküli van az

országban. Ugyanígy a munkaalkalmakat is alig lehet felkutatni. Gyakran nagy késedelemmel kap csak munkást egy-egy munkaadó, noha túlságosan is sok munkátkereső jelentkezik olyan irodákban, amelyek nem tudnak a kínálkozó munkaalkalomról. Megfelelő eredményt csak úgy érhetünk el, ha minden munkaalkalom bejelentése kötelező lesz és ha az elhelyező hivatal megkerülésével senki sem vehet fel munkást, senki sem vállalhat munkát. Természetesen nagyon sok szempontot kell itt figyelembe venni. Kivételt kell majd tenni családtagoknál, különleges képzettségű szakmunkásoknál, stb. Mindez azonban nem érinti az általános elvet.

A munkaadás egyúttal a kenyéradás joga is. És ezt a jogot csak a legnagyobb lelkiismeretességgel lehet gyakorolni. Főképpen pedig: sohasem szabad fegyver gyanánt felhasználni.

Amint bevezetőnkben is megállapítottuk, a leg-tökéletesebb szociális védelem is csak úgy érhet el megfelelő eredményt, ha fel tudja rázni a lelkeket és hitet teremt a csüggedők között. A munkának ez a része társadalomnevelő, tanító és irányító feladat, amelyet csak erre hivatást érző, képzett és rátermett emberek végezhetnek eredményesen. A legfontosabb és legnagyobb feladat itt az érdeklődés felkeltése. Hiába a jó könyvtár, tanfolyam, színház, hiába akármilyen lehetőség, ha nem találjuk meg a módját, hogy a nagy tömegek érdeklődését felkeltsük irántuk. Ennek a munkának megszervezése, támogatása a kamara kebelében történhetnék, módot kell azonban találni – a kamarák mellett felállítandó – olyan országos szervezet megteremtésére is, amely a munkáspihenővel kapcsolatos összes ügyeket ellátná.

Ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy a munkáskamara egyedüli és kizárólagos szerve legyen a munkásvédelemnek, akkor figyelembe kell vennünk azt is, hogy ez alig valószínűsíthető meg pusztán szervezés és agitáció útján. Egyszerre öt-hat oldalon is hozzáfognának a szervezéshez és az agitációhoz, minden nap újabb konkurrens kamarák alakulnának és továbbra is a politikai erőviszonyok szabnák meg az intézmény erejét és irányát.

Az sem volna célravezető megoldás, ha valamely jelenleg működő egyesületet bíznanak meg a munkáskamara életrehívásával, mert a mai, politikai színek szerint változó munkásegységek nem alkalmasak arra, hogy a meglehetősen kevert munkásoztsálynak valamennyire is közös nevezőre hozzák.

Olyan módot kell tehát biztosítani, amely eleve kizárja az egyéni és politikai célok előretolását és a körülményekhez képest biztosítani tudja az alkotmányos formát. Másképpen már az indulásnál leküzdhetetlen akadályokat gördít a munkáskamara önmaga elé.

A következő megoldás látszik a legalkalmasabbnak:

A munkásság és egyben a nemzet egyetemes érdekeit szem előtt tartva, készüljön egy törvényjavaslat. Biztosítson ez a kamaráknak önkormányzatot, rekessze ki onnan a politikai törtetőket, biztosítsa a magyar és keresztény szellem érvényesülését és az észszerű határokon belül adjon jogot és lehetőséget arra, hogy a hatalmas munka munkásokkal induljon el. Ki kell zárni a bosszú szellemét, hogy minden magyar munkás érezze: testvéri közösségben kell találkoznia minden magyarnak egy új és termékeny munka érdekében. Ebben a szellemben, és megfelelő alaposággal elkészítve azután úgy intézkedhetnék a törvény a megalakulás felől, hogy ez az egész országban kis helyi csoportokon kezdve alulról felfelé történhessék meg.

A munkáskamarákkal párhuzamosan kell dolgoznia egy hivatalos adminisztrációs szervnek is. Ezt az iparügyi minisztérium alakíthatná meg és pedig időrendben a működő kamarák megalakulása előtt. A hivatalos szerv készítené elő az egész országban a megalakulásokat, kiküldöttéi mint elnökök résztvennének az alakuló közgyűléseken, ismertetnék a feladatokat és vezetnék az első ideiglenes választásokat.

A hivatalos vezetőségen túl, amely az egyes csoportok munkáját irányítja, egy másik élgárdára is szüksége lesz a munkáskamarának. Ez pedig azokból a megbízottakból állana, akiket az egyes üzemek, műhelyek munkásai választanak abból a célból, hogy a munkás és a munkaadó, valamint a munkás és a munkáskamara között az összeköttetést fenntartsák és a helyi jelentőségű ügyeket elintézzék. Ezeket a megbízottakat a legrátermettebb munkásokból kell kiválasztani. Képezni és nevelni kell őket, mert csak jól képzett és rátermett megbízottak csökkenthetik a súrlódásokat a munkások és a munkaadók között és csak ilyenek tudják összhangba hozni a közben jelentkező sok apró kívánságot.

A megbízott tisztségét törvényes védelem alá kell helyezni. Jogi helyzetét el kell ismertetni a munkaadókkal és kötelezni kell őket arra, hogy minden esetben vele tárgyaljanak. A múlt tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a munkásságnak olyan exponenseit, akik méltányos követeléseik mellett kitartottak, gyakran elbocsájtották állásukból. Ilyen eseteknek nem szabad előfordulniuk. A megbízott a munkásság érdekeiért harcol, dolgozik, meg kell tehát védeni.

A megbízottak hatalmas számot jelentő serege lesz a kamara dolgozó gárdája. Legelső feladat tehát, hogy szervezésük, képzésük, nevelésük meginduljon. Azok a kulturális javak, amelyeket a kamara nyújthat, elsősorban őket gazdagítják majd. Ha sikerül a kamarának harcos és képzett sereget maga mellé állítania, játszva végezheti el minden feladatát. Reméljük, hogy a kamarákkal együtt új munkástípus lép majd a régi helyébe, és ez modor,

gondolkodás és műveltség tekintetében messze felülmúlja a régi „vaskalapos” rendszer képviselőit.

Eddigi megállapításainknak megfelelően tehát a gépezet a következő formát öltene: Helyi csoportnál: tag minden munkás, aki az illető csoport működési területén dolgozik. Vezetősége a választmány és az elnökség. Az adminisztrációt a titkár, az összekötők, a megbízottak látják el. A kulturális munkát külön osztályok végzik az elnökség támogatásával, a munkáspihenő országos intézőségének irányítása mellett. A tagok adminisztrációs ügyekben a titkárhoz fordulnak. Kívánságaikat, panaszait – akár személyesen a kamara hivatalos helyiségében, akár a megbízotton keresztül – az elnökség elé terjesztik. Az elnökség sürgősen gondoskodik a kivizsgálásról, előkészíti a segítség módozatait, esetleg rögtön intézkedik is.

A kamara helyiségei ne csak irodák legyenek, ahol aktákat intéznek. A kamara tágas munkásonthon legyen, tornára, színjátszásra alkalmas helyiséggel, előadóteremmel, könyvtárral, sok kisebb helyiséggel, hogy a sportolók, dalosok, műkedvelők és az önképzőkör hajlékot találhassanak benne.

A kamara munkájának jelentékeny része lesz a munkanélküliek és egyéb rászorultak segítése. Meg kell szüntetni azt a lehetetlen állapotot, hogy önhibájukon kívül bajba jutott családok, özvegyek, árvák, betegek, minden támogatás nélkül maradjanak és ne találjanak egy helyet a magyar életben vagy a közigazgatásban, ahonnan segítséget kapnak. Ma, sajnos, nincs olyan hivatal, amely törődne az elesettekkel, a különböző karitász-egyletek viszont nem tudják ellátni a nagy feladatot. A kamarában minden helyi csoportnak foglalkoznia kell ezekkel a kérdésekkel, a költségvetésben alapot kell teremteni erre a célra, egész munkásságával iparkodnia kell, hogy megszüntesse ezt a kétségbeejtő helyzetet.

A kerületi és az országos kamarai központok nem dolgoznának megbízottakkal, viszont fokozottabb lenne az adminisztrációs munkájuk. Lelkes szakemberek bevonásával ezeknek kell kézbe venniök a legfelsőbb irányítást, a szellemit, gondoskodniuk kell a munkás szakmai továbbképzéséről, műveltségének, tudásának fejlesztéséről, előadók képzéséről és ezeknek – kívánság szerint – az országban való szétküldéséről. Fontos feladatuk lesz kis munkáskönyvtárak összeállítása, hogy a magyar és a külföldi irodalom legértékesebb alkotásai olcsón kerülhessenek a munkáscsaládok otthonába. Az ő feladatuk lesz érintkezést tartani a munkaadók országos szerveivel, képviselni a munkásság érdekeit a minisztériumok és különböző hatóságok előtt, országos vonatkozásban intézni a munkás jóléti és munkabéruügyeket, javaslatokat készíteni és kiharcolni a munkástörekvések megvalósítását. Kívánatos lenne, ha egy kulcs megállapításával helyet kapna a kamara vezetősége a törvényhatóságokban,

sőt a törvényhozásban is. Így mindenütt volna néhány ember, aki politikai színek nélkül elláthatná az egyetemes munkásérdekek védelmét.

Tudjuk jól, hogy a munkáskamara feladatainak sikeres megoldása a munkaadók állásfoglalásától függ. Szükséges tehát, hogy a munkáskamarákkal együtt a munkaadói kamarák is megalakuljanak, még pedig ugyanannak a közös átfogó és építő gondolatnak szellemében. A nagy nemzeti érdekeknek éppúgy alá kell vetni a munkaadót, mint a munkást és egyforma kötelezettségeket kell rájuk róni. Nehéz volna most meghatározni a munkaadói kamarák formáját és működését, bizonyos azonban, hogy a munkáskamarákkal nem egymás ellen, hanem egymás mellett, egymást támogatva kell haladniok! Mindkét részen biztosítani kell ugyan az önállóságot, viszont arra is kell gondolni, hogy nagyon sok olyan feladat van, amelyet közös akarattal eredményesebben lehet megoldani. Alig segít például a kielégítő munkabérek biztosítása, ha nincs munkaalkalom. Rendszerben, szellemben egész közgazdasági életünk átszervezésre, reformálásra vár. Meg kell keresni, meg kell találni és minden magyar erő összefogásával biztosítani kell azt a kiegyensúlyozott gazdasági munkáutemet, amelyet betartva legintenzívebben foglalkoztathatjuk az üzemeket. Gyökeres reformokra, rugalmas tervekre, vállalkozói készségre és jó, megbízható szakmunkára éppen olyan szükség van, mint a hasznos tőkére, az olcsó kamatú pénzre, vagy a bizalomra. Meg kell érteni az egymásra utaltság jelentőségét és új szellemmel és elszánással biztosítani kell minden magyar kenyerét.

Új utak és lehetőségek nyílnak meg, amelyek talán végre kivezethetnek a liberalizmus szellemén növekedett kapitalista rendszer embertelen üzletpolitikájából.

Alig lehetne most még pontosan megjelölni azt a felületet, amelyen érintkezhet majd a két érdeképviselő, van azonban egy szilárd pont, ahol már az elindulásnál közös megértéssel kapcsolódniuk kell, és ez a munkaügyi bíraskodás. Feltétlenül lesz sok olyan panasz, amelyet nem lehet majd egyszerű tárgyalásokkal orvosolni. Ilyenkor a felek közösen elismert és erre a célra kiküldött választott bírákra bízzák majd a döntést. A megértés és a béke szelleme kívánja ezt, kívánja, hogy a jövőben ne az erősebb fél hatalma döntse el a vitát, hanem a méltányosság és az igazság szellemében történjék intézkedés. Ilyen szerveket a helyi csoportok kebelében is lehet választani mindkét részen a helyi panaszok orvoslására, hogy a központok mentesüljenek az apró ügyek intézésétől. Biztosítani kell azonban mindkét fél részére az ügy továbbvitelének lehetőségét. A munkaügyi bíraskodást paritásos alapon kell megoldani, de egy semleges – lehetőleg jogász- vagy közigazgatási – ember elnöklésével. A kerületek székhelyén fellebbviteli bíróságok működne-

nek, szintén feltétlenül egy semleges bíró elnöklésével. Nagyobb jelentőségű, tömegeket érintő vitás ügyekben – különösen, ha azok országos jelentőségűek – az országos központok választott bírái döntsenek. Ha van egy hely, ahol a munkás elmondhatja panaszát és ahol megértéssel hallgatják meg, nemcsak az egyéneken segíthetünk, hanem a panaszokból levonva a tapasztalatokat, sok új panaszt is megelőzhetünk.

Az országos központok függetlenségének megőrzése mellett meg kell alakítani a munkáskamarák szövetségét, amelyben a különböző szakmai kamarák kiküldötteik révén vennének részt. Ez a csúcsszervezet úgy alakulhatna, hogy egyetlen szövetségben működne a munkaadói és a munkáskamarák szövetségi csoportja is. Feladata volna az egységes irányítás szellemének biztosítása, a szakmai érdeken túlmenő akciók lebonyolítása az összes kamarák és a kormányzat felé, kapcsolatot tartani a törvényhozással, a minisztériumokkal, országos jelentőségű terveket, javaslatokat készíteni, meghatározott

időben összeülve folyó ügyekkel foglalkozni és összhangba hozni a párhuzamos kamarák működését.

Ezek a kérdések mind olyan súlyosak, hogy egy-egy részük is hosszú tanulmányokhoz adna bőséges anyagot. Mégis szükségesnek tartottam, hogy – ha csak futólag, tehát hiányosan is – felsoroljam a legfontosabb feladatokat. Nem rajzoltam meg pontosan a kamarák szervezetének vázát, nem ismerttem az elképzelhető alapszabályokat, a tagok jogait, az egyes csoportok elhatárolását, de nem is állott szándékomban megtenni. Mint munkás, nem vállalkozhattam a tudós szakember szerepére. Ellenkezőleg, azt kérem, hogy azok a szakértők, akik hivatalból vagy lelkesedésből foglalkoznak a munkáskamarák kérdésének megoldásával, a tudomány lencséjén, alaposan vizsgálják át megállapításaimat. A keret meghatározása sok vitára adhat okot, mindnyájan egyetértünk azonban abban, hogy a magyar munkáson, az egész kamarai gondolat legfontosabb tényezőjén, sürgősen és gyökeresen segíteni kell.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

A MUNKA ÉRTÉKELÉSE¹

Nagy kérdések foglalkoztatják az emberiséget. A tanult és a tanulatlan egyaránt érzi, hogy egy gyorsan fejlődő gazdasági és társadalmi átalakulás részese. Forradalmak és háborúk szemeink előtt zajlottak és zajlanak le, s ha ezek nem is voltak képesek a jelen szervezeteit, a múltból maradt berendezkedéseket egy csapásra megváltoztatni és gyökeresen felfordítani, mégis nagy mozgató erőt kölcsönöztek a feltartóztathatatlanság átalakulásnak. Akik régóta hirdetői és előkészítői az igazságosság és emberszeretet számára megfelelőbb korszak eljövételének, bizvást remélhetik, hogy munkájuk gyümölcse érik.

Az új rend kiképzésében eszmék, uralkodó felfogások, irányzatok épűgy részt kérnek, mint a gazdasági viszonyok hatóereje és az ember soha meg nem változtatható östermészete. Hiszen végeredményében kultúra, közgazdaság, állam, minden az emberért van s az ember nem változó célja: a folyton változó viszonyok között úgy elhelyezkedni, hogy emberi méltóságát és földi boldogságra törő vágyait kielégítse. Az új korszakot kialakító és megformáló politikai, szociális, gazdasági és erkölcsi elvek, tételek, gondolatok azonban oly kaotikus ködben gomolyognak, hogy az ércet a salaktól még azoknak is nehéz elválasztaniuk, akik ehhez a műveleihez tudásuknál fogva értenek. Az az élet elv és világfelfogás, amely az újkorban azzal a jelszóval kapctr lábra, hogy megszerzi az emteri gondolkodás teljes függetlenségét és szabadságát, elvetette a míg nem fogható, le nem mérhető természetfölöttieket. Ennek a felfogásnak terjedése és megerősödése nem maradhatott

hatás nélkül a munka értékének és természetének megítélésére sem. A klasszikus nemzetgazdaság zászlótartói nem is késtek olyan nézeteket vallani, amelyeknek gyakorlati alkalmazása a kapitalizmus, vagyis a munka rovására kiépülő tőkeuralom hatalmi kifejlődéséhez vezetett. Ez az elmélet mindenestre az erősebbnek kedvezett, annak, aki a munkaalkalmat szolgáltatta, aki a termelés eszközeivel a géppel, nyersanyaggal rendelkezett, de szerfelett kedvezőtlen volt azok számára, akik munkáerejük áruba bocsátásával voltak kénytelenek megszerelni azt a pénzt, amellyel életszükségeik fedezését nemcsak a maguk, de családjuk számára is biztosíthatják. Egyenlőtlen harc indult meg így. A kimenetel nem lehetett kétséges. A dolgoztató attól a perctől kezdve, amikor minden erkölcsi értékelést elvetve a munkában egyszerűen csak árut látott, olyan árut, mint a gyapjúban, vasban vagy kőszénben, hallatlanul fölényes helyzetbe került a munkással szemben. A kapitalizmus gyors fejlődésének puha ágya meg volt vetve, de megindult egyszersmind az a szomorú folyamat is, amely az ókori rabszolgaságot nem is javított formában visszahozhatta. A modern tőke, amelynek a szabad munkás rabszolgája lett, láthatatlan, személytelen részvénytársaság, betéti társaság, kartel, tröszt stb. alakjában jelentkezett. Lélek nélküli, érzés nélküli szervezetek ezek. Mindenki csak kisebb-nagyobb alkotórész ebben a nagy gépezetben: igazgató, mérnök, munkás, kohó, villamos akkumul tor, turbina, fűró és kalapács. A megbecsülés a használhatóság. Ha a kerék fogai megkoptak, ha a szíj kinyúlt és nem rugalmas többbe, ha a munkás csontja hajlott lett, izma ernyedtt és keze reszkető, akkor nem használható többé, túl kell adni rajta. Nem a tőke természete hozza magával ezt a felfogást. Az anyagelvű világfelfogás hívta ezt életre, a gazdasági liberalizmus vitte ál

¹ Szívesen közöljük a magyar munkásság széles rétegének felfogását visszatükröző sorokat. Szerk.

a gyakorlatba és a kapitalizmus hasznosította kíméletlenül a maga számára. A munka és a tőke így került egymással szembe olyan harcban, amelyben legtöbbször mind a ketten megsebesülnek és súlyosan károsodnak, holott nem a tőke a munka ellensége, hanem az az erkölcs-telen felfogás, amely a tőke embertelen és igazságtalan felhasználását rendjénvalónak mondja s a profit-hajhászatot helyesli. A kapitalizmusban mi nem is a tőkén alapuló termelést kárhozzátjuk és támadjuk, hanem a munka aláértékelését, kizsákmányolását, a tőkével való visszaélést, a munkát nem erkölcsi értéknek hanem egyszerűen csak árunak tekintő gazdasági felfogást és berendezkedést.

A szociáldemokrácia világnézeti, filozófiai megalkotása szintén anyagelvű. Marx, Engels, Lassalle, Bebel, Kautsky s a többiek kivétel nélkül valamennyien szintén kizárnak rendszerükből minden természetfölöttit, mindent, ami az anyag, az erő és a gazdasági viszonyok körén kívül esik. A történelmi materializmus, a szociáldemokrácia hitvallása és alapja szerint az emberiség történelme önmagukban lévő törvények által mozgatott mechanikus folyamat, amelyben az emberek akarattól függetlenül mennek át egyik társadalmi és gazdasági létformából a másikba; ezek a létformák pedig csupán a gazdasági létharc visszatükrözései. Ezek alapján látható, hogy a munka értékelésében a kapitalizmus és a szociáldemokrácia nem igen térhetnek el egymástól. Nem is térnek el. Marx Károly például „Bérmunka és tőke” című füzetében, amelyet Engels látott el előszóval, világosan igazolja ezt az állítást. A munka erkölcsi értékétől mind a kapitalista, mind a szociáldemokrata rendszerekben egyaránt meg van fosztva. Pusztán áru, mint a gyapjú vagy a fa, eszköz csupán, mint az emelőrúd vagy a gyalu. A munka ilyen értékelése ellen a munkások tiltakoznia kell, mert ha a munka nem erkölcsi érték is egyszerre, ha nem az emberiségnek, az öszszességnek tett szolgálat, áldozat, akkor a munka tényleg joggal lehet a kereslet és kínálat törvényeinek játékszere és akkor a gyáros teljesen jogosan cselekszik, amikor a munkáért a lehetőség szerint olcsón igyekszik megvenni és a végletekig kihasználni. Anyagelvű alapon nem is lehet ez ellen tiltakozni. Mi volna reá a jogcím? A gépei, a szerszámok, az anyagot korlátozás nélkül lehet kihasználni és elhasználni. Sem jogi, sem erkölcsi kifogást nem lehet tenni az elhasználásnak sem módja, sem tempója ellen. A munka és a munkás védelméről sem lehet ezen az alapon gondoskodni. Ha pedig mégis megkísérlik a szociáldemokrata anyagelvű felfogáson lévőket, ezzel elismerik, hogy mozgalmuk alapítétele hibás, mert hiszen az anyagelvű felfogás már a munka értékelésénél ellentmond az emberi méltóságnak. A munkás érdekeinek a munka keresztény értékelése felel meg; csak ez ad szilárd alapot a gyengébb és erősebb harcban a mérleget tartani tudó szociális törvényhozás számára és tudja megakadályozni, hogy a kapitalizmus túlhatalmával elnyomja a munkást.

A munka nemcsak kötelesség, hanem jog is. A munka első joga az, hogy védekezhessék. Az embernek joga van a munkához. Ez a jog az élethez való jogot is jelenti. A munka jogáról beszélni talán elméleti jelentőségű dolognak látszik. Valamikor tényleg az volt. Ma azonban a munkához való jog rendkívül fontos állami és társadalmi problémák és tennivalók kútforrása. A munkát mint jogot és kötelességet nem lehet egymástól elválasztani s a társadalmi berendezkedést úgy kell tökéletesíteni, hogy a munka kötelességvoltát éppúgy átérze és megvalósítsa mindenki, mint ahogyan elismerje és tiszteletben tartsa a jogát is.

Vasvári Lajos

MAGYAR NÉPI TÁRSADALOMSZERVEZÉS AZ ÚJ EURÓPÁBAN

A második világháború az európai kontinens számára új élet kezdetét jelenti. A páriskörnyéki békék és a népszövetség Európája a divide et impera elvnek érvényesítésével – állandó nemzetközi feszültségeket életbentartó mesterségesen alkotott természetellenes határokkal – biztosította ideig-óráig földrészünkön az angol-francia antánt uralmát. Ma a tengelyhatalmak ezzel a régi Európával szemben új, rendezett, kifelé egyetlen hatalmas erőt jelentő Európa megteremésén fáradoznak. Hivatalos és félhivatalos nyilatkozatokból tudjuk, hogy a háború utáni hatalmi elrendeződés nagy területek, kontinensek, egységes életműködésén, az azokat alkotó népek, nemzetek és államok szoros együttműködésén fog alapulni. Hivatalos és félhivatalos nyilatkozatokból tudjuk azonban azt is, hogy az új Európa teljes tiszteletben tartja és fogja tartani az életképeseknek bizonyult nemzetek önálló állami-ságát. Igen nagyjelentőségű ténynek kell tekintenünk, hogy az új Európa alkotó erői minden országban az országok államalkotó népe nemzeti, faji, kulturális hagyományainak megfelelően más és más alakban, más és más elnevezések” alatt szerveződtek. Olaszország fasizta, Németország nemzeti szocialista, Spanyolország falangista, az új Románia légionista állam. Mindegyik ismételt hangoztatta az új rendhez való tartozását, de egyik sem ismerte el soha bármelyik más állam rendszerének átvételét. Egy nagy európai nemzeti szocialista vagy fasizta rendbe való egyszerű beolvadását. Éppen ez az új Európa legérdekesebb jellemzője: az európai egység reálisabb, valóságosabb lesz, mint bármikor azelőtt, mégis a külön népi, nemzeti egyéniségek teljesebben bontakozhatnak ki, mint valaha is a múltban. A liberális Európa világszemlélete egységes, egy elnevezésű – liberális – volt, mégis ebben az Európában a részek, az Európát alkotó *nemzetek* szerves, módszeres együttműködéséről alig lehetett beszélni. A liberalizmus korában nem hangoztatták a kontinens egységét, mégis a kozmopolita, anyagias, szabadkőműves tőkés-világuralom a népi, nemzeti erők igazi kibontakozását eredményesen akadályozta.

Magyarország könnyűszerrel és természetesen találja meg helyét az új európai rendben. A magyar nemzet ezeréves politikai fejlődésének töretlen vonalán eddig még semmiféle külső behatás nem ütött csorbát éppen azért, mert a magyar lélek fejlődése mindig az európai lélek egy részének fejlődését jelentette. A magyarság mindig *élte* Európát és amennyit kapott Európától, ugyanannyit eredetiségben, önálló, sajátos elgondolásokban, módszerekben, ráhatásokban *adott* is Európának. A magyarságnak az új Európában is ezeréves szerepét kell folytatnia: élni a maga önálló magyar életét és ezáltal színesebbé, gazdagabbá tenni Európát. A magyarság csak így tud valóban szerves és építő módon az új Európába bekapcsolódni, mert népi erőinek teljességét másképpen, mint magyar módon nem tudná kibontakoztatni. A magyarságnak *van* magyar módszere, magyar életszemlélete, magyar életritmusa. Aki nem ezzel a módszerrel, szemlélettel, ritmussal akarja a magyar népet felemelni, az a magyar nép és különösen a legtisztább fajmagyarság ezeréves harcokban kifinomult éles kritikai érzékével, ellenzéki, ellenállási hajlamával találja magát előbb vagy utóbb, de föltétlenül szembe. A magyarság legértékesebb részeinek kikapcsolásával történő országszervezés pedig nem nyújthatja a maga teljességében a magyarság alkotó erőit az új európai építés számára.

Az új Európa szervezett, népi Európa lesz. A liberalizmus Európáját a tőke nemzetközi szervezethez képest egységessé, a többi világrészekkel és a gyarmatokkal szemben egyöntetű politika hordozójává. Az új Európát a *népi erők szervezett együttműködése* avatja majd újra a világ vezető földrészévé és legelső hatalmává. Ennek a fejlődésnek törvényszerűen kellett bekövetkeznie. A szocialista mozgalmak, a társadalomszervezés eddigi legkülönbözőbb kísérletei, mind csupán előkészítői voltak a mostani nagy újjaalakulásnak. Egészen természetes, hogy Magyarország jövőjének alapja is a szervezett magyar nép lesz, a szervezett magyar munka.

Milyen legyen a magyar munka, a magyar dolgozó nép szervezett rendje? A közeljövő reméljük, határozott formákban megmutatja. Mindenesetre tény az, hogy a munka és a nép megszervezése terén vannak közelebbi és távolabbi magyar hagyományaink, tapasztalataink. A magyar népi társadalomszervezés több irányból hivatásszervezeti, szakmaszervezeti alapon láthatóan megindult és halad előre. Másirányú magyar szervezési gyakorlat még csak alapvető elvi vonalában sem tudott eddig kialakulni, nyilvánvaló tehát, hogy a magyar népi társadalomszervezés az olasz, portugál és spanyol korporatív, testületi rendhez hasonló érdekképviseleti úton alakulhat ki egészségesen és magyarul.

Kétségtelen, hogy a népi társadalomszervezés az egész Európában folyó hasonló természetű munkával rokonjellegű lesz. De izzig-véig magyarra forr majd a gyakorlat kohójában, amikor a szervezetek alakít, működési körét, társadalmi és politikai súlyát a magyar élet szükségletei alakítják, formálják a magyar élet igényeinek, szükségleteinek megfelelően. Ha magyar módon, határozottan, tisztán, egyszerűen, őszintén, de elöltek, elvi elkötelezések nélkül fogunk hozzá a magyar népmilliók – elsősorban a mezőgazdasági és ipari munkások – élő, építő, öntudatot és biztonságot adó nemzeti szervezeteinek kiépítéséhez, az új magyar ezredév alapköveit rakjuk le és a teljesen magyar eredmény nem maradhat el.

Vizy András

GAMMA-ÉLET

A munkáspihenő-kérdés megoldásának magyar változatai között külön figyelmet érdemelnek a „Gamma” gyár törekvései. A múlt év első napjaiban felavatott új gyárépület jóléti helyiségeiben a munkáspihenő hasznosításának egyre változatosabb formái yalósulnak meg.

A gyár jóléti osztálya „Gamma-Elet” címen évenként négyszer megjelenő lapot is ad ki. A külső borítékot a légvédelmi tüzérség sokat emlegetett Gamma-Juhász rendszerű löelemképzőjének körvonalai díszítik. Annak a találmánynak körvonalai, amelynek a gyár világhírét köszöni. A jól szerkesztett kiadványok elsősorban a gyár munkásai és alkalmazottai számára készülnek. Egészséges pedagógiai érzék árad a sorok közül, feltűnően jó ízlés nyilatkozik meg a külső alakban. Az ipari továbbképzés célját szolgáló cikkek, a munkásság számára közölt hasznos tudnivalók, különféle időszzerű és szórakoztató írások mellett fontos hely jut a munkáspihenő hasznosítása körül időről-időre elért eredmények ismertetésének és népszerűsítésének is. Ezeket az eredményeket a „Gamma-Elet Évkönyve” nyomán a következőkben foglalhatjuk össze:

A *szellemi képzés és nevelés* terén a Gamma-tanonciskola megnyitása volt az első jelentős állomás. 1939 februárjában indult meg két első osztállyal, 65 növendékkel. Szeptemberre a tanoncok száma 230-ra növekedett. Három első és három második osztályt kellett

szervezni. Ezzel az intézmény egyike lett az ország legnagyobb vállalati tanonciskoláinak. Külön érdekessége, hogy vezetői céltudatosan és tervszerűen jókedvet és egészségességet humort igyekeznek nevelni a növendékei be, mert – amint állítják – a jókedv nem csak az életkedvet fokozza, hanem vele a rugalmasságot, a munkáütemet és a munkateljesítményt is (Kraft durch Freude). A tanonciskolat egymásután követték a legkülönfélébb kezdeményezések. Hogy a kezdet nehézségei áthidalhatóak legyenek, a jóléti osztály 120 tagsági jegyet vásárolt a Székesfőváros Népművelési Bizottságától és ezzel biztosította saját tagjai számára a Székesfővárosi Népművelés havonként megjelenő „Munkaterveiben” felsorolt kedvezményeket. De maga a jóléti osztály is hozzáfogott a munkához. Ismertnevű előadók bevonásával ismeretterjesztő előadásokat rendezett tagjai számára. Megvetette egy könyvtár alapjait és felszólította az olvasókat, hogy a tagsági díj fejében á engedett könyveikkel ők is vegyenek részt ennek gyarapításában. Útnak indította a tartalmas „Gamma-Eletet”. Figyelme nemes tömegszórakozási alkalmak megteremtésére is kiterjedt. Két ízben színházat bérelt a gyár alkalmazottai számára, hogy megfelelő darabokat jó előadásban élvezhessenek, saját műkedvelő gárdája, énekkara, jazz-zenekara pedig házi műsoros estéken gondoskodott szórakoztatásról. A gyár munkásai, alkalmazottai – és külön gyermekeik számára bensőséges Mikulás- és karácsony-estéket rendezett. Bélyeggyűjtőknek, sakkozóknak és „fényképész-élet”-nek adott födelet. Sőt egy „Magyarító Birságpénztár” nevű asztaltársaság is otthont talált falai között. Ennek tagjai minden kimondott „idegen vagy korcs” szó után egy fillérrel, ha pedig írásban követték el a bűnt, két fillérrel járultak hozzá a közös társas összejövövelelek kiadásaihoz.

A *fizikai nevelés* terén elsősorban az 1939 júniusában megalakult Gamma Levente Egyesület fejtett ki hasznos tevékenységet. A kötelező leventefoglalkozáson kívül a legkülönbözőbb sportágak rendszeres és sportszerű gyakorlására is alkalma nyílt a Gamma-leventéknek. Labdarúgás, tenisz, női kosárlabda, vízisportok, ökölvívás, birkózás és atlétika mellett számos művelője volt a vitorlázó repülésnek, sőt a céllövészetnek is. Mindehhez külön sporttelep, külön lőtér állott rendelkezésre.

A jóléti osztály tanulmányi és szórakoztató kirándulásokat is szervezett. Májusban 20 tanonc vett részt a gyár költségén a Szentkirályi-utcai tanonciskola által Bánhidára és Tatabányára vezetett tanulmányi kiránduláson. Júniusban fizetéses szünnapot engedélyezett a gyár és két hajót bérelt alkalmazottai számára egy nőgrádverőcei kirándulásra. Augusztusban pedig Szegedre utazott egy csoport az Ember Tragédiája megtekintésére.

Külön figyelmet érdemelnek a gyárnak a német munkáspihenő szervezet, „a munka szépsége és becsülete” néven ismeretes törekvéseivel rokon kísérletei. Ezek a kísérletek nem merültek ki abban, hogy a munkahely tiszta, világos és ízléses helyiségeivel, a jelszóul választott jókedv hangsúlyozásával széppé igyekeztek magasztosítani a kenyérkereső munkát. Sőt abban sem, hogy a jóléti helyiségek esztétikai szempontból is jól elrendezett környezetében – és nem utolsó sorban a Gamma-Elet-kiadványokban megnyilatkozó ízléssel – esztétikai igényeket élesztettek a munkásokban. A gyár ezenfelül mindent elkövetett, hogy a munka becsületének is teljes érvényt szerezzen. Pontozással minta Gamma-leventéket választottak ki, akik szorgalmúért és kiváló munkáeredményeikért jutalomban és kedvezményekben részesültek. Érdemes megemlíteni, hogy a műhely, a tanonciskola és a leventeoktató mellett maguk a leventék is

részvettek a pontozásban. „Mert a Gamma-levente eszményképe csak az lehet, akit társai is annak tartanak!” A tanonciskolában és a műhelyben kitűnt tanoncok nemcsak 5-30 pengős pénzjutalmat kaptak, hanem díj-talan ebédet, hosszabb szabadságot, a tanulmányi kirándulásokon ingyenes részvéteit is biztosított számukra a gyár, sőt a legjobbakat a szerződéses idő eltelte előtt felszabadította.

A „Gamma-Élet”-ben van egy jellemző rovat. „Hírek a *Gamma-család* életéből”. F fiatal házasulandók, Gamma-csecsemők, népes munkáscsaládok fényképei tarkítják ezt a rovatot. Itt számolnak be a szerkesztők az új házasságkötésekről, itt „jelentik örömmel a golya beköszöntését”, itt regisztrálják a vezérigazgatótól kezdve a legfiatalabb munkásig minden „gammás” családi életének kiemelkedőbb eseményeit. Senki sem marad ki. Mindenki állandóan érezheti, hogy fontos tagja – család-tagja – a Gamma-közösségnek.

Azok a gyakorlati és kézzelfogható eredmények, amelyek a gyár a munkáspihenő hasznosításra irányuló törekvéseiben eddig elért, kétségtelenül nem újak. Hasonló eredményeket másutt is bőségesen találunk; a magyar törekvések között is. A hang, a bensőséges szociális szellem, a „Gamma-család” gondolata azonban új és követésre vár.

Gyulai Elemér

A MUNKÁSPIHENŐ SZERVEZÉSÉNEK KÉRDÉSÉHEZ

A nemzetiszocialista államok munkáspihenő szervezete az államhatalmak nemzeti, illetve faji felépítettségének bázisán, politikumon nyugszik. A faji, illetve nemzeti gondolat, a dolgozók jelentőségének és helyzetének átértékelése lehetővé tette, hogy az államhatalom részéről jövő programmpontot, a munkáspihenő szervezés kérdését tárt karokkal fogadja az egész nemzeti közösség és így e programmpont valóságos tömegmozgalommá válhatott.

A magyar politikai élet osztottsága nem teszi lehetővé, hogy a külföldi példát lemásolhassuk. Ez a negatívum az egyedüli szilárd kiindulópontunk. Az államhatalom részéről jövő egységes megoldás nálunk közel sem jelentené azt a gyökeres és átütő sikert, amit a legfelsőbb irányítástól várnánk. Jelen adottságok mellett az egységesítés csakis kötelező alapon oldható meg, ami intézmény lehetne ugyan, de mozgalom soha.

A mozgalom magját, a célkitűzést, az eszmét tehát ott kell elvetni, ápolni, melengetni, ahol a termést várjuk, a dolgozók között, a munkásság körében. Célkitűzésünknek a *dolgozók életérdekét* kell szolgálnia, különben nem fogan meg, vagy a szalmaláng fellobbanó és gyorsan hamvadó sorsára jut.

Az észszerűen felhasznált munkáspihenő a munkáspanyag olyan arányú minőségi feljavításához vezethet, ami nemzetgazdasági szempontból is felbecsülhetetlen értéket jelentene. Csakhogy mindezek a szociális vonatkozású hatások mintegy közvetve következnek te, idő és ítélőképeség kell felismerésükhöz. Eppen ezért a magyar munkáspihenőmozgalom első gy hátráltatója az, hogy bár a célkitűzés a tömeg érzelmeire támaszkodhat is, nem képviselhet átütő erőt, mert az *elsőrendű életérdek*, a kenyér, a tüzelő, a ruha stb. problémája háttérbe szorítja a *közvetett hatású* kérdéseket.

E törekvések mozgalommá szélesítésének másik, talán nem kevésbé jelentős akadálya a munkásság *nagymérvű bizalmatlansága a munkaadókkal szemben*. Ezt a bizalmatlanságot szociális helyzetük javításáért vívott bérharcaik maradványának foghatjuk fel. A munkaadók

részéről mozgatott és szorgalmazott eszmében olyan madárlépfélet lát a munkásság, amelynek tulajdonképeni célja a figyelem elterelése jogos követeléseikről, illetve létérdekeikért küzdő harcok soraik szándékos megbontása.

A magyar munkáspihenőmozgalom lelkifeltételeinek biztosítása *szervezéssel* oldható meg. A szervezést azonban különösen nehézze teszi, hogy a munkásság (ha most csak az ipari munkásságot értjük is) sokféle tagozódást mutat. Más elbírálás alá kell hogy essék a segédmunkás, a begyakorolt gépmunkás és a szervezett szakmunkás, hiszen jövedelmük, műveltségi fokuk és ebből következően életigényük is annyira más és más. A munkásság egységessége látszat csupán, mert bár a mamut-üzemek sokszor ezer embert is egymás mellé állítanak, a kötött munkamód és a szigorú műhelyfegyelem nem teszi lehelővé, hogy bajtársias, megértő szellem alakulhasson ki közöttük. A sivár lakásviszonyok az otthoni társas érintkezést teszik lehet etlenné; s a társasosztón kiélésére nem marad más, mint a különféle pártpolitika helységei, a szakma szerint tagolt szakszervezetek társasélete, a mozi, a kocsmá.

Elsőrendű feladatunk tehát, hogy a gyáripari munkásság struktúrája és a fentebbi külső körülmények folytán előállott osztottság kiegyenlítéséről gondoskodjunk, ami alatt a munkáspihenő kérdésében egységes állásfoglalásra való összehangolást értünk.

Összegezve a feladatokat:

1. Meg kell győzni a munkásságot a munkáspihenő-törekvések szociális előnyeiről; 2. a munkáspihenő-szervezés kérdéseit illetően el kell oszlatni a munkaadóval szemben fennálló bizalmatlanságukat; 3. össze kell hangolni és egyesíteni kell a munkásság erejét a munkáspihenő-szervezés kérdéseinek megoldására.

E feladatok gyakorlati megvalósításának példaként a Weiss Manfréd munkáspihenő-szervezet kiépítését ismertetem.

A *munkásság összehangolását* az üzemi együvértartozandóságra és ebből táplálkozó érdekközösségre építjük fel; Szakmai, illetve üzemi érdekeltség alapján *szervezeti csoportokra* osztottuk a gyár üzemeit. A csoportok élén az *üzemi szervező tiszviselő* áll, aki hivatali beosztásánál fogva személyes kapcsolatban van az üzemcsoport munkásaival (üzemtisztviselők, művezetők). E vezetőket külön tanfolyamon képeztettük ki a szervező munkára, amelyért havi tiszteletdíjat kapnak. A csoportok vezetői a *szervezet központjának* támogatása és ellenőrzése mellett fejtenek ki tevékenységet a megadott irányelvek alapján.

A *munkásság bizalmatlanságának elosztatását* a tényleges szervező és irányító munkában való együttműködéstől várjuk. Ez a következőképpen alakult.

Minden szervezeti csoportban a vezető kétféle bizottságot, *üzemi kultúr- és üzemi testnevelési bizottságot* szervez, az üzem kötelékébe tartozó, köztisztletben és becsületben álló, tettekész munkásemberektől. A kétféle bizottság az elnevezésüknek megfelelő szervezőmunkát végzi, míg a szociális vonatkozású megmozdulásokban (idetartoznak a nemes szórakozások is), együttes tevékenységet fejtenek ki.

Munkáspihenő szervezetünkben kétirányú munka folyik. Központunk – Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottságával és vállalatunk Sportegyesületével együttműködve – *központi munkatervet* ad, amely a munkásság szellemi és erkölcsi szintjének tudatos, tervszerű emelésére van beállítva, mindenki által könnyen hozzáférhető helyen – és anyagi feltételek mellett.

Az egyes üzemcsoportokban az üzemi munkásai általános óhajának megfelelő munka folyik az üzemi

bizottságok rendezésében, a központ anyagi és erkölcsi támogatása mellett, ami a munkásság *öntevékenységét* váltja ki. A központ ezirányú állásfoglalása egyik leghatékonyabb feltétele a bizalmatlanság megszüntetésének. A munkásság meggyőződhet arról, hogy a Szervezet még csak munkaprogramot sem akar rájuk kényszeríteni és saját elgondolásuknak – amennyiben az eszmei célkitűzéssel összeegyeztethető – tág teret enged. Ami pedig a *munkáspihenő törekvések szociális előnyeit* illeti, arról közvetlenül győződhet meg leginkább a munkásság, ha egyelőre csak alkalmi felüldülések révén is. Mindenesetre a bizottságokkal folytatott vitákon, megbeszéléseken bőségesen kínálkozik alkalom e szempontok kidomborítására, amit a kis szervezeti egységek propagálnak helyi adottságuknak megfelelően.

A szociális előny érzékeltetésének és a bizalmatlanság elhárításának legkézenfekvőbb módja az alábbi anyagi vonatkozású állásfoglalásból adódott. A Munkáspihenő Szervezet anyagi háttérét teljes mértékben a vállalat igazgatósága biztosítja. Bár a munkásság csak alig néhány fillérrel járul hozzá a kiadásokhoz részvételi díj címén, mégis gyakran előfordul, hogy az üzemsoportok által rendezett bálók, műsoros estek stb., tekintettel az óriási látogatottságra, jelentős anyagi haszonnal zárulnak. Az összegek hova fordításáról az illető csoport bizottságai döntenek s így jótékonyági célokra, szociális, utazási, tanulmányi segélyekre vagy tartalékolásra is használhatják tetszésük szerint.

A vállalat kebelében tevékenykedő régi egyesületekre és testületekre vonatkozóan központunk az olasz „Dopolavoro” elgondolását tette magáévá: keresi a harmonikus együttműködés lehetőségét. Erkölcsi és nem egyszerű anyagi támogatással is mellé áll mindazoknak az egyesületeknek és intézményeknek, amelyek a Munkáspihenő Szervezet célkitűzéseivel összeegyeztethető tevékenységet fejtenek ki.

A munkáspihenő-kérdés megoldásának alapja a helyes szervezés, amely csak a munkássággal való szo-

ros együttműködéssel lehet eredményes. Fennáll ez az országos vonatkozású megmozdulásra is.

A Gyáriparosok Országos Szövetsége foglalkozik a gondolattal, hogy egy ügynevezett *szabadidő szakosztálllyal* oldja meg a gyáripari munkásság központi dopolavoróját.

Kétségtelen, hogy ebben az elismerésreméltó törekvésben a GyOSz, mint a munkaadók legtipikusabb érdekképviselői szerve, minden létező testület közül a legnagyobb hátránnyal indul. A munkásság bizalmatlanságának csaknem áthatolhatatlan akadálya tornyosul eléje. Tagadhatatlan viszont az is, hogy a helyzet anyagi kulcsának birtokában, a szociális lelkiismeret ösztökélésére vállalkoznia kellett a lehetetlen megvalósítására is. A GyOSz-nak a gyökerénél kell megfognia a problémát és állást kell foglalnia a vállalatok szervezetének egységes kialakítása, az egységes vezetőképzés és a központi szervezet kiépítésének kérdésében. Nem elégséges csupán a vállalati vezetők bevonása a tárgyalásokba, amire az előzetes híradás utal, módot kell találnia arra is, hogy a munkásság kiküldötteivel teljes egyetértésben, közös elhatározás alapján indítsák meg a munkát. A Gyáriparosok Országos Szövetsége felbecsülhetetlen értékű munkát végezhet. De ennél a kérdésnél a felületen, a félúton megállni nem lehet. A mozgalom lelki-feltételeit megalapozó szervezet helyett nem érhetjük be egy akármilyen jól működő utazási irodával, mert ez a munkáspihenő országos jelentőségű kérdésének hamis vágányra terelését jelentené.

Reméljük, hogy a gondolkodó és a problémákkal józanul szembenéző munkásság megérti e törekvések horderejét, elfogadja a kinyújtott baráti kezét és végrehalára munkás és munkaadó együtt teszi meg az első tudatos lépést, az illetékes minisztériumok hathatós támogatása mellett, a magyar boldogulás új lehetőségeket nyújtó útján.

Kocsis Mihály

S Z O C I Á L I S T U D Ó S Í T Ó

A Vöröskereszt Egyesületek Szövetségének működése

A nemzeti Vöröskereszt Egyesületek információs szolgálata, közli többek között, hogy az Északamerikai Egyesült Államok 50 millió dollárt ajánlottak fel az európai háború áldozatainak megsegítésére. Ennek az alapnak nagy részét az amerikai Vöröskereszt élelmiszerek, ruházati és egészségügyi cikkek beszerzésére fordítja az Egyesült Államokban és a beszerzett anyag elosztását és szétküldését ugyancsak ő irányítja. A Szövetség folytatja tevékenységét a különböző nemzetiségű franciaországi menekültek segítése tekintetében és erre a célra nemrégben különböző országokból jelentős pénzbeli adományokhoz jutott. A Szövetség együttműködik a svájci Vöröskereszttel a Svájcba menekültek megsegítése és az Amerikai Vöröskereszttel a megszállott Lengyelország népének támogatása ügyében. A különböző országokból származó anyag szétosztása – hála az amerikai, német, olasz stb. Vöröskereszt Egyesületeknek – rendszeresen és fennakadás nélkül megtörtént.

A házasságkötési kölcsönök Németországban

1939-ben összesen 310.599 házasságkötési kölcsön került kiosztásra. A háború kitörése után ezeknek a kölcsönöknek a száma kissé megfogyott, de azért 1939-ben 27.228-al több volt, mint 1938-ban. 1933 augusztus havától 1939 december végéig a birodalom régi területén összesen 1.392.626 kölcsönt vettek igénybe az új házasulok. Azokból a házasságokból, amelyek ezt a kölcsönt igénybe vették, 1939-ben 318.820 gyermek született, 46.322-vel – 17 százalékkal – több, mint az előző évben.

A munka időtartama és a nemzet háborús szükségletei Olaszországban

Egy újabb törvényes rendelkezés a nemzet jelenlegi háborús szükségleteinek megfelelően módosítja a munkára való alkalmazhatóságnak, a munkaidőnek és a munkásvédelemnek szabályait. A fegyveres szolgálatra behívott férfimunkaerő könnyebb pótlására a magánüzemekre vonatkozóan is felfüggesztették azoknak a korlátozásoknak hatályát, amelyek a női munkások alkalmazhatását

szabályozzák. Ugyancsak felfüggesztették a magánüzemekben is az úgynevezett „fasiszta szombat” intézményét (hétvégi szabadság). Ideiglenesen hatályon kívül helyezték az 1937 május 29-i törvényerejű rendeletet, amely a heti munka leghosszabb időtartamát 40 órában állapítja meg. Az ipari üzemekben alkalmazott munkások rendes munkaideje mindazonáltal ezentúl sem haladhatja meg a napi 8 és a heti 48 órát. Rendkívüli munka esetén a korporációs minisztérium ezt a leghosszabb munkaidőt is meghosszabbíthatja és külön rendeletben szabályozhatja az ilyen rendkívüli munka feltételeit. Etikai és higiénikus okokból nem engedélyezte azonban a törvény a heti pihenőnap megszüntetését. A munka folytonosságának érdekében – ott, ahol erre szükség van – a munkásokat a szokásos vasárnapi munkaszünet helyett ezentúl csoportonként kell a hét egy-egy napján pihentetni. A korporációk minisztere esetenként felmentést adhat az éjszakai munka tilalma alól, azonban csak azoknak az üzemeknek, amelyek a hadsereg és a nép ellátása szempontjából végeznek jelentős munkát.

Az iparban alkalmazottak családi munkabére Olaszországban

Az ipari munkaadók és munkavállalók fasiszta konföderációinak megállapodása eltörölte a 2000 lírás határt, amelynél magasabb fizetésű alkalmazottaknak eddig nem volt joga a családi munkabérre. Május 1-től kezdődően minden alkalmazottat megilleti a családi munkabér, tekintet nélkül fizetésének mértékére.

Szociális gondozónők Olaszországban

Az ipari munkások és munkaadók országos fasiszta szövetségei (konföderációi) között szövetségi megállapodás jött létre a két szervezet szociális gondozószerveinek együttműködése tárgyában. A megállapodás kimondja, hogy a munkaadók és munkások szervezetei részéről eddig külön-külön végzett gondozói munka egyformán hasznos és szükséges. Az intézményes együttműködés biztosítása céljából *szövetségi bizottság* alakítanak. A bizottság négy munkás és négy munkaadó tagból áll, elnöke évenként váltakozóan a munkás, illetve a munkaadói érdekvédelmi szervezet megbízottja. A bizottság feladatai: a) a két konföderáció tisztviselői létszámának keretein belül, amennyire csak lehetséges, fokozatosan fejleszteni a szociális gondozói szolgálatot; b) egységes szempontok szerint irányítani a gondozónők munkáját; c) összeegyeztetni a különböző munkakörökben a gondozónők hatáskörét; d) a szociális gondozás munkáját összhangba hozni az állam más szervei által végzett szociális gondozói tevékenységgel; e) gondoskodni a szociális gondozónők szellemi és szakképzéséről. A szociális gondozónők iskoláját a fasiszta párt alapította. A mostani megállapodással a szövetségi bizottság felügyelete és irányítása alá kerül.

A háziállat-tenyésztés fejlesztése Olaszországban

Prof. Majocco, a háziállat-tenyésztés országos intézetének igazgatója a földművelésügyi miniszter jelenlétében jelentést tett a Dúcénak intézetének a háziállat-tenyésztés minőségi feljavítása és országos elterjesztése érdekében kifejtett működéséről. A Duce nemrégén 400.000 lírát bocsátott az intézet rendelkezésére. Ennek segítségével már a jövő évben 10.000 legjobb minőségű tenyésznyulat ad át az Intézet a tenyésztőknek. Prof. Majocco szerint a háziállat húsát Olaszországban egyre szélesebb körben, már a nagyvárosokban is rendszeresen fogyasztják. A tenyésztés minőségi és mennyiségi továbbfejlesztésének még erőteljesebb ütemben történő folytatása érdekében a Duce utasítására az olasz munkáspihenő intézmény (Dopolavoro) és a mezőgazdasági tömegszervezetek is bekapcsolódnak az intézet munkájába, a Földművelésügyi Minisztérium pedig egymillió lírát bocsát a termelők jutalmazására, olak beszerzése, stb. céljából az intézet által vezetett akció rendelkezésére. A Lavoro

Fascista magyarázóközleménye szerint a háziállat-tenyésztés fejlesztése nagyfontosságú az olasz önellátási politika szempontjából. A háziállat húsa olcsóságánál fogva különösen a szegényebb néptömegek ételmezési színvonalának feljavítására alkalmas.

Új muzulmán földművesfalvak az olasz birodalomban

Az 1940. évben hat új muzulmán földműves-falu épül Líbia nyugati részében. Fehér telepesek tömeges bevándorlását megtiltották ebben az országgrészben, hogy ezáltal s előmozdítsák a bennszülöttek letelepedését.

A háborús helyzettel kapcsolatos gazdasági rendszabályok Olaszországban

A fogyasztás racionalizálása: Február elsejétől kezdve a magánfogyasztók cukrot csak a már előzőleg a lakosság közt kiosztott élelmiszerjegy ellenében vásárolhatnak. A havi fejadagot a kormány fél kilogrammban állapította meg. A cukor ára eddig semmit sem változott. A minisztertanács különben felhatalmazta a korporációs minisztert, hogy a többi érdekelt miniszterrel egyetértve a jegyrendszert más árukra vonatkozóan is bevezesse, amennyiben annak szüksége a jövőben mutatkozik. Felhatalmazást kapott ezenkívül a korporációs miniszter, hogy ilyenirányú rendelkezéseinek végrehajtására a szindikátusok munkáját is igénybe vegye. Azok pedig, akik az élelmiszerek adagolására vonatkozó rendelkezéseket megsérlik kijátszani, igen szigorúan bünhődnek. *A kőszén fogyasztásának korlátozása:* A kőszénbehozatal csökkentése érdekében ezentúl kötelező a desztillált gáznak a koksztól elgázosításából nyerhető gázzal való keverése. Tilos ezenkívül importált fűtőanyagok az 1940/41 téli évadban leendő felhasználása köz- és magánépületek fűtésére. *Egyes ruházati anyagtipusok árának rögzítése:* A ruházati ipar korporációjának tanácsa tekintettel a nehézségre, amellyel az egyes ruházati cikkek árának rögzítése azok sokfélesége miatt jár, elhatározta, hogy az utóbbi időben tapasztalt állandó áremelkedés megakadályozására megjelöl néhány olyan, széles körben használt anyagtypust, amelynek árát ellenőrizni és rögzíteni lehet. Ezek a ruházati cikkek az egész országban egységes típusokban kerülnek forgalomba, ami az ellenőrzést nagy mértékben megkönnyíti.

Kártérítés a háborús károkért Olaszországban

A minisztertanács törvénytervezetet hagyott jóvá, amely kártérítésben kívánja részesíteni azokat a polgárokat, akik közvetlenül a háború következtében szenvedtek kárt magántulajdonukban. A kártérítést az arra jogosultak 3 és 5 százalékat kamatozó, 25 év alatt törlesztendő állami kötvények formájában kapják. A közmunkaügyi minisztérium elrendelte, hogy a polgári mérnöki hivatalok haladéktalanul állapítsák meg mindazokat a károkat, amelyeket a köz- és magánépületek a háborús események következtében szenvedtek. Rögtön a kár megállapítása után a mérnöki hivatal intézkedik, hogy a lakóházakat ért rombolások késedelem nélkül oly mértékben kijavíttassanak, hogy az épületek legalább ideiglenesen lakhatók legyenek. Ezek a rendelkezések azonban csak a könnyebb fajtájú káresetekre vonatkoznak, mert az elvégzendő helyreállítási munkák nagy száma miatt minden más esetben a rendes hivatalos eljárást kell alkalmazni. A középületeket azonban mindenképpen azonnal helyre kell állítani.

Az Oroszországnak átengedett román területek gazdasági értéke

Bessarábiának, valamint a három bukovinai és egy moldvai kerületnek átengedésével Románia területének mintegy 18 és népességének mintegy 20 százalékát vesztette el. Tekintettel arra, hogy az átengedett területek túlnyomórésztben östermelői jellegűek voltak, a terület-átadás első gazdasági következményei majd a gabona-termékek termelésében mutatkoznak. Bessarábia termelte például Románia egész búzatermésének 20 százalékát

a kukorica 16 százalékát és a zab 33 százalékát; minthogy azonban lakossága viszonylagosan keveset fogyasztott, a kivételben még nagyobb viszonyszámokkal szerepelt; ez a terület az exportált búzának 50 százalékát, a kukoricának pedig 25 százalékát szállította. A kormányának az az erőfeszítése, amellyel az ország termelési súlypontját a gabonaneműekről az olajos magvakra igyekezett áthelyezni, Besszarábiában járt a legnagyobb sikerrel és onnan származott a napraforgómag össztermelésének kétharmada és a szójababtermelés 70 százaléka. Az állatállományuk is – igaz, hogy gyenge minőséggel – elég tekintélyes hányada volt Besszarábiában, így a szarvasmarhaállomány 14 százaléka, a birka 19 százaléka, a sertés 18 százaléka és a ló 25 százaléka. Az ipar szempontjából Bukovina „fontosabb volt Besszarábiánál. A Szovjetunióhoz csatolt fővárosának, Csernovicznak több mint 300 gyára volt, mintegy 16.000 munkással. Főképpen fafeldolgozók, textilgyárak, élelmiszer- és metallurgiai üzemek. Azért mégis a teljes ipari teljesítőképesség vesztesége nem igen haladhatja meg az 5 százalékot.

Béremelési mozgalom Svájcban

A háború kitörése óta először jelentenek béremelési mozgalmat Svájcban is. Ennek oka abban keresendő, hogy a kormányának a frank leértékelése ellenére sem sikerült a kenyér árát változatlan szinten tartani. A kenyér ára április 15-től 3 centime-mel emelkedett, aminek következtében a munkásszervezetek azonnal megindították mozgalmukat a bérek emelése érdekében. Az építési vállalkozók szövetsége és az építő- és famunkások szövetsége között már létre is jött a megegyezés a bérek megfelelő megállapítására. A béremelés mértéke legalább 0-05 frank a szerződéses legkisebb bér szerint és mindaddig érvényben marad, amíg az életfenntartási költségek emelkedése nem haladja meg a 4 százalékot, az április 30-án fennállott állapotnak, mint alapnak figyelembevételével.

A nők munkájának korlátozása

Spanyolországban

A női munkanélküliség rendkívüli módon emelkedett annak következtében, hogy a gazdasági függetlenség vágyától indítva sok olyan nő is fizetett állást keresett, aki erre egyébként nem lenne rászorulva. Szükségessé vált ezért a munkaközvetítő hivatalokban a nők beiratkozásának megszigorítása. A munkaközvetítő hivatalok ezentúl csak családfenntartó nőket helyezhetnek el, akiknek nincs egyéb jövedelmük és gyermekeik sem tudják

magukat koruk vagy egészségi állapotuk miatt saját munkájukból eltartani. Elhelyezhetők ezenkívül férjes, elvált vagy elhagyott nők, akiknek a férje börtönbea van vagy munkaképtelen stb., továbbá a rászoruló leányok, stb. A munkaügyi miniszter a munkaközvetítő hivatalok előterjesztésére munkáshiány esetén a felvehető és elhelyezhető nők körét tovább bővítheti.

Az orosz őstermelés kérdései

A „Bulletin quotidien de la Societé d'Etudes et d'informations économiques” Agrárállamnak tekinthető-e Oroszország? című tanulmányában az alábbi következtetésekre jut:

Sokfélék azok a természeti, szociális és történeti okok, amelyek az orosz paraszt törekvését, hogy maradi, kezdetleges gazdaságát korszerűen megművelt kisbirtokká fejlessze – legalább is annyira, hogy a kisgazda emberhez méltó színvonalon meg is tudjon élni a földjéből – mindig megakadályozták és a jövőben is meg fogják akadályozni.

Már most is látszik, hogy a szovhozok és kholkozok név alatt összefoglalt, államosított nagybirtokok rendszere Oroszország agrárproblémáját éppúgy nem fogja megoldani, mint ahogy nem volt erre képes annak idején a kisbirtok sem. Ezért nem látszik célravezetőnek sem a régi rendszerre való visszatérés, sem a közismerten csődöt mondott szovhozok és kholkozok fenntartása.

Úgy látszik, hogy a bajokon segíteni csak a kollektív gazdálkodási rendszer megfelelő reformjával lehetne. Ez a reform pedig nem képzelhető el másként, mint a magánkezdeményezés lehetővé tételével, ami egyébként a múltban is jó eredménnyel járt.

Ha nem is kételkedünk egyébként a hivatalos statisztikák megbízhatóságában, amelyek szerint a Szovjetunió lakossága folytonosan és gyors ütemben növekedik – kétségtelenül megállapított tény az, hogy az őstermelő lakosság száma az utóbbi években lényegesen csökkent. A magánbirtokok megsemmissítésével végzettszerűen velezárt a falusi népsűrűségnek a négyzetkilométerenkénti 35-40 lélekre való apadása. Az idézett cikk szerint a jelenlegi körülmények között Oroszország nem fog tudni sem búzát, sem más agrárterméket exportálni – ha csak óriási áldozatok árán nem csökkent lényegesen saját, belső fogyasztását.

A termelést pedig nem lehet fokozni a szovjetgazdálkodás szervei hibáinak kiküszöbölése nélkül – ami viszont sok évi rendszeres és megfeszített munkát tenne szükségessé.

K Ö N Y V S Z E M L E

A Civiltá Fascista az új európai rendről

Az olasz irányító intelligencia vezető folyóirata, a Civiltá Fascista augusztusi számát teljes egészében az új Európa gazdasági és pénzügyi problémái foglalkoztatják. A folyóirat öt önálló tanulmányban tárja felfogását olvasói elé. Francesco Spinedi és Mario Marcelletti a tengely két hatalma várható jövőbeli együttműködésének elvi irányvonalait, Pór Ödön, Pietro Ferraro és Giuseppe di Nardi az általános európai gazdasági és pénzügyi politika alapproblémáit tárgyalják. Francesco Spinedi vezető cikke jrezsletesen foglalkozik Fünk birodalmi miniszter július 25-i beszédével. Megállapítja, hogy Olaszország az új európai gazdasági rendet két egymással szorosan együttműködő, de teljesen önálló „pólus”, Róma és Berlin körül kiformalódnak képzelel el. A két pólus együttműködése az eddig háborús célokat szolgált önállási politika, az autarkia útján fejlődik tovább a béke idején.

Marcelletti kifejezése szerint „az Olaszországból és Németországból alkotott központi mag körül kell a kontinens gazdasági autarkijának kialakulnia”. Az egyes nemzetek gazdasági élete a természetes gravitáció folytán helyezkedik el a központi nagyhatalmak, Olaszország és Németország vonzási körében, mert „a nemzetközi gazdasági kapcsolatok terén a meglévő földrajzi-gazdasági erők és érdekek ellenére nem lehet tartósat, szilárdat, időtálló, hasznosat alkotni”. A háború utáni gazdasági módszereknek és az egész versaillesi Európának főként azért kellett végzettszerűen összeomlania, mert megalkotói ezt az alapvető törvényszerűséget figyelmen kívül hagyták. Az új európai rend életrehívói nem akarnak a háború előtti kor hibáiba esni. Az új rend a felszabadulás, a teljesebb élet eszköze lesz és ezért már eleve alapelvként tekinthető, hogy nem merevedhetik zárt, megváltozhatatlan formák közé.

Az új Európa felépítésének kiindulópontja nem lehet más, mint a háborús gazdasági önellátás rendje, szabályai. A háborús gazdálkodásról a békegazdálkodásra való áttérés problémáit Pór Odón tárgyalja „A háború autarkiajától a béke autarkiajáig” című tanulmányában. Pór a két pólus külön-külön autarkiajának elvét kiszélesítve azt kívánja, hogy „minden ország megvalósítsa, vagy törekedjék megvalósítani gazdasági és pénzügyi korporatív autarkiaját.” Ezek a „szociális etika” szolgálatában álló testületi alapon szervezett autarkiak jelenthetik egyedül az új európai gazdasági és pénzügyi módszerek gyümölcsöző és eredményes megvalósításának biztosítékait.

Mindez nem áll ellentétben a nagy gazdasági terek kialakulásának parancsoló szükségességével. A nagy gazdasági terek szükségességét a modern tömegtermelés és szociálpolitika törvényszerűségei írják elő. A gazdasági munkamegosztás, a nagy tereken belül való tervszerű gazdasági együttműködés nem új gondolat. Gondoljunk az ottawai megegyezésekre. Új ellenben az együttműködés rendjének az önellátás elvén alapuló nemzetközi megszerzése. A megmerevített, a belső erők önálló fejlődését meg nem engedő nemzetközi munkamegosztás a liberális demo-plutokrata gazdasági rend hibáit csak részben küszöbölhetné ki és az államok közül egyeseknek a plutokrata osztályokéhoz hasonló kedvezményezett helyzetet biztosíthatna. A tudományos kutatások által alátámasztott önellátásra való törekvés lehetővé teszi, hogy az államok egymás által történő gazdasági kiegészülése idővel változásokat szenvedjen. A komplementaritás viszonya a nagy tereken belül tehát nem lehet merev, a nemzetközi gazdasági szabályozások nem lehetnek változhatatlanok, sőt feltétlenül helyes, ha időnként módosítások történnek e viszonyban. A mezőgazdasági államok iparosodása például, ami a mezőgazdasági államok vásárlóerejének jelentős megnövelését is jelenti, ennek folytán az ipari államoknak is elsősorú érdeke. A megoldás útja Pór fogalmazásában és ezt az olasz közvélemény állásfoglalásának is tekinthetjük, a szociális igazság szolgálatában álló, szervezett, önálló európai gazdasági egységek összefogása, gazdasági és pénzügyi elrendeződése a tengelyhatalmak: Róma és Berlin körül.

Luise Frankenstein: A nő szerepe az üzemi szociálpolitikában. Internationale Rundschau der Arbeit.

A cikk írója a bevezetésben az üzemi szociálpolitika történeti felosztásában a fejlődésnek következő négy fokát különbözteti meg: 1. az üzemen kívüli jóléti és képzőtevékenység; 2. a munkásságnak jólétéről az üzemen belül történő gondoskodás; 3. a műhelyek rendje és a munkásság jobb együttéléséről való gondoskodás és 4. a munkateljesítmény közvetlen befolyásolásának kora.

Részletesen kifejti, hogy az 1914-18-as világháború milyen nagy lökést adott főleg a hadiipar révén az üzemi szociálpolitikának. Majd megemlíti, hogy a háború után inkább gazdasági meggondolások, majd az értékes munkakerő helyes kihasználásának és kimélzésének gondolata készítették az államokat munkásjóléti intézmények megszerzésére.

A továbbiakban kifejti, hogy az üzemi szociálpolitikában alkalmazott nők általában gondozó, ellátó és pedagógiai feladatokat végeznek. Ahol az üzemi szociálpolitika még fejletlen, ott még ma is csak a csecsemő- és beteggondozás körében fejt ki a nő áldásos szociális segítőmunkáját. A fejlődés újabb fokozatához érünk, a iker a nő már nemcsak kiegészítő szociálpolitikai tevékenységet fejt ki az üzem mellett, hanem magában az üzemben nyer alkalmazást mint a balesetekben segítő, üzemi egészségügyi felügyelő vagy mint az üzemi étkezés, mosás és tisztálkodás ellenőrzője vagy egészséggondozó és nevelő minőségben. A gondozónők feladata idővel tehát mindinkább differenciálódik, míg végül az üzemi családgondozás, munkáspihenő tartalmának kitöltése, nevelés – mind az ő vállukra nehezedő feladatokká lesznek. Az utóbbiakra legalkalmasabb példák az Amerikai Egyesült Államokban működő »áruházi eladónők«, az angol »Starf Manager«-ek és a német »Instruktorin«-ek, akik technikai felkészültségük mellett az üzemi szociálpolitika szempontjait is kidomborítják nevelő és képző működésük során.

Az üzemi szociálpolitikában a nő csaknem kizárólagos hivatást nyert magának. Főleg áll ez Német- és Olaszországra, ahol az ezirányú képzés is teljesen a nőkre van szabva.

A gondozás és a szakképzés eredményességének előfeltétele szakképzett tanerők alkalmazása. Utóbbi időben az üzemi szociálpolitika ezt a fontos szempontot nem hagyja figyelmen kívül, sőt ehhez alkalmazkodva, a szociális gondozónőket képző iskolák és tanfolyamok legkülönbözőbb rendszerét termelte ki.

Az Amerikai Egyesült Államokban különbséget tesznek az üzemi szociálpolitika és általában a szociálpolitika terén működni kívánók képzése tekintetében. Előfordul az is, hogy több vállalat támogat egy önálló üzemi gondozónőképző iskolát, vagy valamely közület létesít ilyet. Angliában a képzés legáltalánosabb formája: a főiskolához csatolt szociális főiskola vagy tanfolyam, amelynek 2-3 éves tanterve elméleti és gyakorlati képzést ölel fel. Itt az individuális képzés rendszere a divatos, olyan értelemben, hogy a képzésben a gazdasági és társadalmi élet sokoldalúságához igyekszik alkalmazkodni, figyelembevéve ugyanakkor a nagyobb angol egyéni kezedeményező szellemet. Franciaországban a tiszta individualista alapról letértek, amikor az 1938. évi február 18-iki kormányrendelettel egységesen szabályozták a képzést. E rendelkezés szerint az »Ecole des surintendants« hallgatói államilag megállapított kötelező tantárgyakat tanulnak két évig, majd ehhez jön még két éves gyakorlati munka. A négy év vizsgáinak sikeres letétele által nyerik el az »assistantes de service social« diplomát, amelynek alapján szociális munkában alkalmazást nyerhetnek. Akik az üzemi szociálpolitika terén kívánnak működni, még külön pótképzésben részesülnek; ennek végeztével a »surintendants diplomées de l'enseignement technique« diplomát szerzik meg.

Németországban a régi technikai és szakiskolák programja 1933 óta világnézeti neveléssel bővült. Ugyanez áll Olaszországra is azzal a különbséggel, hogy ott a fasiszta pártnak úgyszólván a semmiből kellett a helyes képzés rendszerét megteremtienie.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi-Horváth Béla dr.

90462. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

Nyomatott a könyvnyomtatás 500-ik évében

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

NEUBAUER GYULA dr., egyet. c. rk. tanár * VINCENZO LAI, a Mezőgazdasági Munkások Fasiszta Konföderációjának elnöke. Roma * VÁJNA VILMOS dr., a Magyar Nemzeti Bank ellenőre * VIZY ANDRÁS dr., Zala vármegye szociális tanácsadója * PÁSZTI ISTVÁN, vas-munkás * VASVÁRI LAJOS, géplakatos, országgyűlési képviselő, a Szociális Tanulmányi Munkaközösség elnöke * GYULAI ELEMÉR dr., az Orsz. Szociálpolitikai Intézet osztályvezető-munkatársa * KOCSIS MIHÁLY, testnevelő tanár * ÖSTÖR ANDRÁS dr., kir. közjegyző-helyettes.

SZOCIÁLIS SZEMLE

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN, HAT ÍVBEN

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Telefon: 139-753

Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

*

Előfizetési díj egy évre 6.- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek, közhatóságnak évi 20.- P. Egyes szám ára \$0 fillér.

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. e. 10-12-ig.